

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TARİH ANABİLİM DALI

JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DÖNEMİNDE (İÖ 27- İS 68)

KÜÇÜK ASYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞÇE KURU

Tez Danışmanı

DR. ÖĞR. ÜYESİ AYTUN YAZGI

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DÖNEMİNDE (İÖ 27- İS 68) KÜÇÜK ASYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞÇE KURU

Tez Danışmanı

DR. ÖĞR. ÜYESİ AYTUN YAZGI

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Tuğçe KURU tarafından Dr. Öğr. Üyesi Aytun YAZGI yönetiminde hazırlanan ve **09/05/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DÖNEMİNDE (İÖ 27- İS 68) KÜÇÜK ASYA**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **TarihAnabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Aytun YAZGI

.....

(Danışman)

Prof. Dr. Reyhan KÖRPE

.....

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKŞAR

.....

Tez No : 10313818

Tez Savunma Tarihi : 09/05/2022

.....
Doç. Dr. Yener PAZARCIK
Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Tuğçe KURU

09/05/2022

ÖZET

JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DÖNEMİNDE (İÖ 27- İS 68) KÜÇÜK ASYA

Tuğçe KURU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aytun YAZGI

09/05/2022, 77

Roma'nın deniz aşırı genişlemesi sonucunda, Küçük Asya (Anadolu) ile ilk ilişkiler başladı. Roma tarihinde İÖ 27 yılında başlayan Principatus Dönemi ile birlikte Roma'nın idari yapısında köklü bir değişim yaşandı. Bu değişimi izleyen süreçte ilk Princeps Augustus ve ardıllarının oluşturduğu Julius-Claudius Hanedanı, Roma topraklarının her alanında bu değişimin getirdiklerini uyguladılar. Küçük Asya topraklarında bu süreç, bölgenin siyasi, sosyal ve kültürel yapısında önemli bazı değişikliklere sebep oldu. Roma'nın bu coğrafyaya getirdiği yeni idari sistem, askeri sistem ve ekonomik bağımlılık yeni bir düzen kurulmasını sağladı. Çalışmamızda bu durumun sebepleri, etkileri ve sonuçlarının anlatılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Julius-Claudius Hanedanı, Küçük Asya, Roma.

ABSTRACT

ASIA MINOR IN THE PERIOD JULIUS-CLAUDIAN DYNASTY (BC 27- AD 68)

Tuğçe KURU

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in History

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Aytun YAZGI

09/05/2022, 77

As a result of the overseas expansion of Rome, the first relations with Asia Minor (Anatolia) began. With the Principate Period, which started in the history of Rome in 27 BC, there was a radical change in the administrative structure of Rome. In the process following this change, the Julio-Claudian Dynasty, formed by the first Princeps Augustus and his successors, applied what this change brought in every point of the Roman lands. This process in the lands of Asia Minor caused some important changes in the political, social and cultural structure of the region. The new administrative system, military system and economic dependency that Rome brought to this geography enabled the initiated the formation of a new order. In our study, it is aimed to explain the reasons, effects and consequences of this situation.

Keywords: Julio-Claudian Dynasty, Asia Minor, Rome.

ÖNSÖZ

Tarihin birçok devrinde büyük uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan Anadolu coğrafyası, Roma Uygarlığı için de oldukça önemli olmuştur. Roma'nın ilk dönemlerinden itibaren bölgede yaşayan topluluklarla kurduğu iletişim gerek bölgenin gerekse devletin siyasi yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Öyle ki medeniyetler arası bu etkileşim sayesinde Anadolu kültürü kendine has kimliğini oluşturmuş ve bu coğrafyada yaşayan her topluluğa aktarmayı başarabilmiştir.

Roma, tarih sahnesine çıktığı ilk dönemden, çalışmamızda ele aldığımız zaman aralığına kadar sürekli bir değişim ve dönüşüm süreci geçirmiştir. Efsanevi kuruluş yılı olarak kabul edilen İÖ 753 tarihinde krallık dönemi ile başlayan süreç, daha sonraları demokratik bir biçim alarak cumhuriyet rejimine evrilmiştir. Julius Caesar ile başlayan değişim süreci Augustus'un başlattığı principatus süreci ile nihayete ermiş ve Roma'nın gelecek dönemdeki kaderini belirlemiştir.

Öncelikle tezimizin birinci bölümünde, Roma Devleti'nin Anadolu coğrafyası ile ilk temaslarından bahsedilmiştir. Bu durumun öncelik olmasında, Roma'nın siyasi amaçlar ile bölgedeki ilk etkileşimi, dönem içerisindeki politik tutumu ve Anadolu'ya bakış açısının kavranması amaçlanmıştır. Roma'nın sosyo-kültürel yapısı ve ekonomik bakış açısı ile Anadolu coğrafyasındaki medeniyetlerinin entegrasyonu anlatılmaya çalışılmıştır. İlerleyen dönemlerde devletler arasında yaşanan çatışmalarda ve sorunların temelinde bu sosyal, kültürel ve ekonomik şartların etkisine değinilmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünü ise İmparator Augustus'un yaşamı, siyasi hayatının başlangıcı ve Küçük Asya ile olan bağlantılarına değinilmiştir. Bu bölümün, çalışmamızın kapsadığı zaman aralığından daha geniş bir zamana yayılmış olmasının sebebi ise daha önce bahsettiğimiz gibi devletin siyasi anlayışında yaşanan köklü değişimdir. Çünkü bu değişim ilerleyen dönemde Roma'nın Anadolu üzerindeki tutumuna doğrudan yansımıştır. Augustus'un başlattığı yenilik hareketinin olumlu ve olumsuz sonuçlarına değinilmiştir. Bu yeniliklerinin sonuçlarının daha net görülmesi açısından da tezimizin diğer bölümünü Augustus'un ardılları ve onların eyaletler üzerindeki politikaları izlemiştir. Son bölümümüzde özellikle Roma'nın Anadolu'da kurduğu eyaletlerin yapıları, ekonomik yükümlülükleri, idare şekilleri ve bu eyaletlerin askeri açıdan önemlerine yer verilmiştir.

Çalışmamızda yararlandığımız pek çok kıymetli eserin en önemlileri şüphesiz ki antik kaynaklardır. Suetonius'un *De Vita Caesarum* adlı eseri ile imparatorlar hakkında detaylı bilgiler edinebilme şansı vermesi açısından oldukça önemli bir kaynaktır. *Titus Livius'un ab Urbe Condita'sı*, Tacitus'un *Annales'i*, Dio Cassius'un *Historia Romana'sı* gibi pek önemli antik kaynak da dönemin anlaşılabilmesi için oldukça katkı sağlamıştır. Kullanılan modern kaynaklar içinde ise David Magie'ye ait olan *Roman Rule in Asia Minor* eser ise bir referans kaynağı konumundadır ve çalışmamız açısından büyük fayda sağlamıştır. Tüm bu eserler ışığında Roma ve Küçük Asya ilişkileri ele alınmış ve bu ilişkinin sebep ve sonuçları anlaşılır biçimde aktarılmaya çalışılmıştır.

Öncelikle çalışmam boyunca bilgilerini bana aktaran, çalışmamın her safhasında yardımlarını esirgemeyen, sonsuz sabır ve anlayış gösteren kıymetli danışman hocam Dr. Öğr.Üyesi Aytun Yazgı'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca lisans dönemimden itibaren bilgi birikimimi oluşturmamı sağlayan bölüm hocalarıma minnetlerimi sunar, sayın jüri üyesi hocalarıma çok teşekkür ederim. Bu süreçte her daim yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Tuğçe KURU
Çanakkale 2022

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Roma ve Küçük Asya Arasında İlk İlişkiler	1
1.2. Makedonya ile Roma'nın Hâkimiyet Mücadeleleri.....	2
1.3. Phoinike Antlaşması ve II. Makedonya savaşı	5
1.4. Suriye Kralı III. Antiokhos'un Bölgede Hak İddiası	8
1.5. Thermopylai Savaşı	10
1.6. Magnesia Savaşı	11
1.7. Apameia Barışı	12
1.8.Pydna Savaşı	13
1.9. III. Attalos'un Vasiyeti Ve Sonuçları	15
1.10. Aristonikos İsyanı	16
1.11.Asia Eyaleti'nin Kurulması	16
1.12.Batı Anadolu'daki Yunan Kentlerinin Durumu.....	17
1.13.Roma'nın Küçük Asya Egemenliği ve VI. Mithridates ile Mücadelesi	18
1.14.Mitridates Savaşları sonra Pompeius'un Düzenlemeleri	21

İKİNCİ BÖLÜM

JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DOĞU POLİTİKASI

2.1.Augustus	23
2.1.1. Yaşamı.....	23
2.1.2.Julius Caesar'ın Öldürülmesi ve Octavius'un Siyaset Sahnesine Çıkışı	25
2.1.3.İkinci Triumvirlik.....	29
2.1.4.Actium Savaşı	35

2.1.5.Roma'nın Dönüşüm Süreci Ve Etkileri	37
2.1.6.Augustus Dönemi Küçük Asya Eyalet Yönetimi.....	39
2.1.7.Augustus Eyalet Reformu	39
2.2.Tiberius	41
2.3. Gaius (Caligula).....	44
2.4. Claudius	45
2.5. Nero	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DÖNEMİ KÜÇÜK ASYA EYALETLERİ YÖNETİMİ

3.1.Asia Eyaleti.....	50
3.2.Kilikia Eyaleti	52
3.3.Bithynia-Pontos Eyaleti	54
3.4.Galatia Eyaleti.....	56
3.5.Kappadokia Eyaleti.....	57
3.6.Lykia-Pamphylia Eyaleti	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DÖNEMİNDE KÜÇÜK ASYADA MALİ DURUM, GÜVENLİK, İMPARATORLUK KÜLTLERİ VE DİĞER KÜLTLER

4.1. Yol Politikası ve İlk Girişimler.....	61
4.2. Küçük Asya Üzerindeki Vergi Politikası.....	63
4.3. Küçük Asya Eyaletleri'nde Adli Yükümlülükler	65
4.4. Askeri Yapı ve Küçük Asya Sınır Politikası	66
4.5. Küçük Asya'da İmparatorluk Kültleri ve Diğer Kültler	68

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

KAYNAKÇA	73
EKLER	I
EK 1	II

SİMGELER VE KISALTMALAR

AD	İsa'dan Sonra
BC	İsa'dan Önce
Bkz.	Bakınız
Cn.	Consul
Çev.	Çeviren
İÖ	İsa'dan Önce
İS	İsa'dan Sonra
vd.	Ve de Devamı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde, Roma'nın Küçük Asya toprakları ile kurduğu ilişkilere yer verilmiştir. Bu ilişkiler doğrultusunda Roma ve Küçük Asya'da mevcut yönetimler arasındaki etkileşimler anlatılmıştır.

1.1.Roma ve Küçük Asya Arasında İlk İlişkiler

İtalya yarımadasında kurulduğu günden bu yana hâkimiyet alanını genişleten Roma, kendi meşruiyetini sağlamlaştırmak gayesi içerisindeydi. Bu amaç uğruna öncelikle denizlerden gelebilecek tehditlere karşı durmayı düşünüp batıda Akdeniz'in kolu olan Tiren Denizi'ni kontrol altına almak için mücadelelere girişti. Bölgede yürütülen bu mücadele ise Romalıları Kartaca Devleti ile karşı karşıya getirip Pön Savaşları'nın patlak vermesine neden oldu. Roma, bölgenin doğu kısmını kontrol altına almak istediğinde¹ ise Adriyatik Denizi için sürececek olan çekişme Balkanlar'da Makedonya Krallığı ile karşı karşıya gelmesine yol açtı (Demircioğlu, 2015: 282).

Roma bölgede önce, Adriyatik Denizi'nin batı kısmında kalan kayalık bölgede korsanlık faaliyetleri yürüten Illyria ile temasta bulundu. Illyria, Yunan kentlerine olan saldırılarının yanı sıra ticaret gemilerine de saldırılar düzenliyordu. Başta diplomatik girişimlerle çözüme ulaşmayı deneyen Roma sonuç alamayınca İÖ 229'da askeri müdahaleye başvurmak zorunda kaldı (Eckstein, 2008: 30). Aynı yılın bahar ayında consuller Cn. Fulvius Centumalus ve L. Postumius Albinus (Tozan, 2012: 14) donanımlı bir donanma ve ordu ile Ostia'ya doğru yola çıktı. Kerkyra Adası'na gelindiğinde Illyrialıları komuta eden Pharos'lu Demetrios şehri teslim etmek zorunda kaldı ve daha sonra kuzeye yönelip zarar görmüş kentleri kurtaran Roma orduları, sahil şeridindeki Yunan kentleri tarafından kurtarıcı olarak karşılandı (Polybios, *Historiae*: 2 12, 7;

¹ Roma sanılan aksine doğu üzerinde hâkimiyet kurmakta gecikmemiş, aksine I. Pön Savaşı öncesinde bölgede Brundisium, Firmum ve Ariminum kabilelerini kurarak buraya olan ilgisini somut şekilde göstermiştir. Ayrıca bir Yunan kenti olan Apollonia ile ilişkide olması bu durumun somut bir delilidir. (Demircioğlu, 2015: 280).

Eckstein, 2008: 41).² Çaresiz kalan Illyria'nın talebi üzerine İÖ 228'de antlaşmaya varıldı. Roma kentleri bu zaferi Akhaia ve Aitolia kent birliklerine elçiler göndererek haber verdiler (Polybios, *Historiae*: 2. 12. 4; Harris, 1979: 137; Tozan, 2012: 14).

Antlaşmadan sonra Roma koyduğu şartlar ile Illyria'yı sınırlı bir bölgede tutmayı başarıp civardaki Yunan kentleri için gereken tedbirleri almıştı. Illyria'dan kalan arazinin bir kısmı (Pharos Adası, Kerkyra), şehir teslim etmesinden ve gösterdiği fedakarlıktan dolayı Roma tarafından Demetrios'un yönetimine bıraktı (Eckstein, 2008: 58). Böylelikle Roma bölgede kendisine tabi bir krallık bırakıp bölgenin güvenliğini sağlama almış, aynı zamanda -özellikle kıyı şeridinde tehdit altında olan- Yunan kentlerinin de güvenliğini kazanmış oldu. Başta Adriyatik'te korsan faaliyetlere müdahale amacı güden bu hamle temelde Roma'nın doğuyu kontrol etme çabasının başlangıcıdır.

1.2. Makedonya ile Roma'nın Hâkimiyet Mücadeleleri

Elbette ki gelinen noktada Roma'nın sahip olduğu bu konum, bölgesel hâkimiyeti ve Yunan kentler üzerindeki koruyucu statüyü elinde tutmak isteyen Makedonya ile Roma arasındaki anlaşmazlığın alevlenmesine yol açtı. Yunan kentlerinin Makedonya'ya karşı Roma'yı sıcak bir şekilde karşılamalarının aksine Roma, Kartaca ile süren savaştan dolayı temkinli davranıp bir süre daha bölgedeki olaylara müdahil olmamayı seçti.

Roma'nın vassal kralı konumunda olan Demetrios, bölgedeki konumunu güçlendirmeye başlamış, hatta Makedonya Kralı III. Antigonos Doson ile ilişkilerinde de ilerleme kaydetmişti. Öyle ki Roma'ya tabi bu yönetici, III. Antigonos'un Sparta'ya düzenlediği bir sefere dahi katılmıştı (Polybios, *Historiae*: 3. 16. 3). O esnada Makedonya Kralı III. Antigonos ölünce yerine geçen V. Philippos da Roma'ya ait topraklara saldırmaktan çekinmeyen Demetrios ile ittifak yaptı. Roma ise kabul edilemez bu durum karşısında, yeni bir Pön Savaşı öncesinde, Hannibal'in İspanya'da bulunmasını da fırsat bilerek bu işi çözmek istiyordu. Bunun için harekete geçip İÖ 219 yılında consuller Aemilius Paullus ve Livius Salinator'u (Tozan, 2012: 15) güçlü bir kuvvet ile bölgeye gönderdi. V. Philippos'un yardım edememesi üzerine Roma karşısında ağır bir yenilgi alan

² Atina ile dostluk antlaşması da imzalandı ve bu antlaşmayı imzalayan heyet, Isthmos Oyunları'na "Onursal Yunanlılar" olarak katılma şerefine eriştiler. Bkz. (Polybios, *Historiae*: 2 12, 7; Eckstein, 2008: 41).

Demetrios'un kıyıya demirlediği gemisiyle yeni müttefikine sığınmak zorunda kalması, Makedonya ile Roma'nın doğrudan çıkar çatışmasında bulunup karşı kaşıya geldikleri ilk olay olmuştur (Polybios, *Historiae*: 3. 19. 9; Appianos, *Illyrike*: 2. 8; Eckstein, 2008: 70 v.d.). Böylelikle Roma Adriyatik kıyılarındaki hâkimiyetini yeniden kurmuş ve sağlamlaştırmış oldu. Yaşanılan bu hadise ile Roma yeni düşmanını kazanmışken bölgenin önemini de daha iyi kavradı.

V. Philippos, krallığın batı Yunanistan'daki kent birlikleri ile ittifak halinde olma politikasını devam ettirmeye kararlıydı. Roma'nın Kartaca ile mücadelesini fırsat bilen V. Philippos, ittifak politikalarından rahatsız olan Aitolia Birliği'ne savaş açtı (Tozan, 2012: 15, dn. 46). Her ne kadar Roma, Kartaca ile mücadele halinde olsa da bu durumu ve Adriyatik'teki konumu düşünerek diplomatik hamlede bulundu. Roma tarafından yollanan elçilerin Demetrios'un teslim edilmesini talep etmeleri (Livius, *ab Urbe Condita*: XXII, 33) Makedonya Krallığı ile Roma arasındaki ilk resmi diplomatik etkileşimdi (Derow, 2005: 54).

Elbette ki Roma'nın bu talebini kabul etmeyen Demetrios, Roma'nın İÖ 217'de Hannibal karşısında aldığı yenilgiyi de fırsat bilerek Yunan kentleri ile aynı yıl barış antlaşması yaptı ve Illyria'ya yöneldi³. Illyria topraklarını ele geçirdiği İÖ 216 baharında Roma donanması ile Adriyatik'te ilk defa karşılaştı. Roma donanmasının gücü karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Bu durumda Roma karşısında müttefik arayışında olan V. Philippos, düşmanını uzun süre uğraştıran Kartaca ile anlaşmayı uygun buldu. İÖ 215'te Hannibal ile V. Philippos arasında, Illyria'nın Makedonya Krallığı'na ait olduğunu taahhüt eden, Roma karşısında Hannibal'e destek sözü verilen ittifak antlaşması gerçekleşmiş oldu ve bu antlaşma Roma'nın uzun yıllar doğu politikasında önemli bir dönüm noktası olarak tarihte yerini aldı (Polybios, *Historiae*: 7. 9; Livius, *ab Urbe Condita*: XXIII, 33; Appianos, *Makedonike*: I; Eckstein, 2008: 83; Tozan, 2005: 16).

V. Philippos ile Hannibal arasında gerçekleşen antlaşmanın şartlarına göre Makedonya'dan asker yardımı gidebilmesi meselesi Roma için daha önemli bir gündem maddesiydi. Fakat Makedonya'nın bölgeye asker sevkiyatı gerçekleştirilmesi için

³ Her ne kadar Philippos'un amacının İtalya ve deniz aşırı fetihler olduğu söylene de P.S. DEROW, bu durumun Polybios'un "romantik bakış açısından" kaynaklandığını ve Büyük İskender'e atıfta bulunduğunu ifade etmektedir. (Derow, 200:54)

Adriyatik'te söz sahibi olması şarttı. Bu duruma engel olmak isteyen Roma harekete geçip Adriyatik'e asker gönderme hazırlığına başladı. M. Valerius Laevinus, emrinde bir donanma ile Illyria kıyılarına İÖ 214 yılında hareket etti (Livius, ab Urbe Condita: XXIV, 40; Eckstein, 2008: 86.). Müttefiklerini korumak, Makedonya'nın bölgede bir üs oluşturmasını engellemek gayesini taşıyan Roma donanması, Orikos kenti yakınında ani bir baskın yaptı ve böylelikle baş edemeyeceğini anlayan V. Philippos, gemilerini karaya oturtup onları yakarak geri çekilmek zorunda kaldı (Livius, ab Urbe Condita: XXIV, 40. 5; Polybios: *Historiae*, 5. 110). Bu gelişme ile I. Makedonya Savaşı fiilen başlamış oldu.

Ertesi yıl Makedonya Kralı V. Philippos'un, Lissos ve Dimalos'u ele geçirmesinden sonra bölgeye ordunun başında gönderilmiş olan Valerius Laevinus, onu engellemek adına girişimlerde bulunmaya devam ediyordu. Roma, Kartaca ile devam eden çatışmalardan dolayı bölgeye takviye bir kuvvet gönderemeyeceği için Laevinus bir atılım daha yaptı ve Makedonya'nın düşmanı olan Aitolia Birliği ile ittifak yapmak adına görüşmelerde bulundu (Livius, ab Urbe Condita: XXVI, 24 vd). Roma, İÖ 212 yılında kararlaştırılan bu antlaşma ile beraber savaşaacağı Aitollere ikmal desteği ve toprak sözü veriyordu ve aynı zamanda ele geçirilen bölgeden elde edilecek olan savaş ganimetlerinin Roma'ya, taşınmaz mülklerin ise Aitolia'ya kalacağına dair fikir birliğinde bulunuldu⁴. Elbette ki daha sonra diğer Yunan kentlerinin birliklerinin de katıldığı bu antlaşmanın en önemli kısmı, Makedonya'nın müttefiki olan Bithynia'ya karşı durabilmek adına kendisine bir müttefik arayışı içinde olan Pergamon Kralı I. Attalos'un da yer almış olmasıydı (Livius, ab Urbe Condita: XXVI, 24, 9; Eckstein, 2008: 90). Bununla birlikte Roma ile Küçük Asya'nın batısı arasındaki ilişkiler dolaylı olarak başlamış oldu.

Karşılıklı ve büyük değişimlerin yaşanmadığı çatışmaların ardından taraflar bir sonuç almadılar. Roma, Kartaca ile olan savaşta kendi lehine olan nihai sona ulaşmayı hedeflerken, Makedonya ise güç toplayıp tekrar saldırma planları yapıyordu. Sonuç olarak her iki taraf da Epeiros tarafından yapılan barış teklifine sıcak bakarak masaya oturdular ve İÖ 205 yılında Phoinike kentinde Bithynia Krallığı'nın (Makedonya'nın müttefiki olarak), İlion kenti ve Pergamon Krallığı'nın (Roma müttefiki olarak) (Livius, ab Urbe Condita:

⁴ Livius'tan bize aktarılan bu antlaşmanın bir kısmı epigrafik olarak günümüze ulaşmıştır ve "bu epigrafik belge, Roma'nın Hellenistik doğu ile diplomatik ilişkilerine dair elimizdeki en eski orijinal kayıttır." (Tozan, 2012: 17, dn. 59).

XXIX, 12, 14; Tozan, 2012: 18, dn.72) dâhil edildiği Phoinike Antlaşması imzalandı (Livius, ab Urbe Condita: XXIX, 12, 8).

Antlaşma ile aynı yıl Roma ile Küçük Asya tarihinde bir dönüm noktası olabilecek bir olay yaşandı. Roma, Kartaca ile uzun yıllar süren savaşta sonuca ulaşmanın yollarını aramaktaydı. O yıl çok fazla olduğu düşünülen taş yağmuru gibi işaretlerden sonra Romalılar Sibylla kitaplarına başvurdular. Buradaki kehanete göre Roma'nın düşmanı Kartaca'yı yenmesinin tek yolu Pessinus'taki tanrıça Magna Mater'in Roma'ya getirilmesi idi (Livius, ab Urbe Condita: XXIX, 10, 4 vd; Kaya, 1996: 212; Tozan, 2012: 19; Ergin, 2009: 48). Roma bu konuda, müttefiki Pergamon Kralı I. Attalos'un yardımı ile (Ergin, 2009: 48) Pessinus'taki Magna Mater'e atfedilen siyah taşı elçileri vasıtasıyla alıp Roma'ya getirdi ve büyük bir törenle Capitolinum'a yerleştirdi (Broughton, 1951: 304; Kaya, 2009: 196.). Bu olay Roma'nın Küçük Asya ile ilişki kurmasının ve Pergamon Krallığı ile diplomatik yakınlık geliştirmesinin yanı sıra bir anlamda da Roma'nın Troialı kökenlerine vurgu yapıyordu (Tozan, 2012: 20).

1.3. Phoinike Antlaşması ve II. Makedonya savaşı

Roma ve Makedonya arasında, müttefikleri ile imzalanan ve bir bakıma her iki tarafın da mecburiyetlerle masaya oturması sonucu ortaya çıkan Phoinike Antlaşması (İÖ 205) ile bir sükûnet sağlanmıştı. Fakat her iki taraf da bölge üzerinde tam anlamıyla amaçladığı konuma ve güce kavuşmuş değildi. V. Philippos, Ege'de mutlak hâkimiyet kurmayı amaçlıyordu. Bu uğurda, bölgeye en hâkim düşmanlarından biri, Rodos idi (MAGIE, 1950: 13). Aslında bir zamanlar dost olduğu Rodos'a hemen saldırıp kendini görünür kılmak istemeyen V. Philippos, bu görevi bir süre dolaylı yollardan halletmeye çalışıp, gönderdiği donanma ile Ege kıyılarını tahrip etmeye başladı. Ayrıca V. Philippos yerel bir hükümdar ile Karia'daki Iassos kentini istila etmesi için anlaştı (Magie, 1950: 13). Tüm bunların dışında, Mısır'da Ptolemaiosların da Anadolu'nun batısı üzerinde hayalleri vardı ve büyük bir ticaret ağını ellerinde tuttukları için Ege'de hâkimiyet kurmak hayati bir önem taşıyordu. Mısır'ın ise önündeki büyük engellerden biri, onu bölgeden atıp kaybettiği toprakları geri kazanmak isteyen Seleukos Krallığı (=Suriye Krallığı) idi.

Mısır'da İÖ 204 yılında Kral IV. Ptolemaios Eupator'un ölmesi ve yerine çocuk sayılabilecek yaşta V. Ptolemaios Epiphanes'in geçmesi ile dengeler bir anda değişti ve Mısır bir kriz ortamı ile karşı karşıya kaldı (Eckstein, 2008: 125). İç ve dış siyasetinde sarsılan Mısır'ın bu durumunu fırsat bilen Suriye ve Makedonya İÖ 203'te Ptolemaios'ların Anadolu'daki topraklarını aralarında paylaşmayı kararlaştırdıkları gizli bir antlaşma yaptılar (LIVIOUS, ab Urbe Condita, XXXI, 14,5; Polybios, *Historiae*: 3. 2. 8.-15. 20. 1 v.d; Eckstein, 2008: 128; Tozan, 2012: 20). Yani Suriye Kralı Antiokhos, istediği üzere Anadolu'da hareket özgürlüğü elde etmiş, V. Philippos ise Ege üzerindeki emellerine bir adım daha yaklaşmış oldu. Makedonya Krallığı hiç vakit kaybetmeden özellikle Rodos ve Pergamon'a ait yerlere saldırılar düzenlemeye başladı. Kayınbiraderi I. Prusias'ın yardımı ile Anadolu'ya geçmeyi başardıktan sonra Kios ve Myrleia kentlerini ona armağan etti⁵. Bu durum devam ettikçe ve V. Philippos Ege'deki etki alanını genişlettikçe, doğal olarak bölgede hak talep eden diğer devletler harekete geçmeye başladılar. Bu durumdan en çok rahatsız olan devletlerden biri olan Rodos, eski düşmanı olmasına rağmen Pergamon Krallığı ile çıkarlarını korumak uğruna ittifak yapmaya karar verdi (Eckstein, 2008: 195).

İÖ 201 yılında V. Philippos'un bitmeyen saldırı ve tacizleri üzerine Pergamon Krallığı, Atina ve Rodos devletleri, yardım istemek için Roma'ya bir elçilik heyeti⁶ gönderip Roma'dan olumlu yanıt aldılar. Elçi gönderen devletler Roma'dan yardım isterken kendi müşkül durumlarından çok, özellikle Makedonya Krallığı ile Kartaca münasebetlerine vurgu yapıp, V. Philippos'un hâkim güç olma konusunu ön plana çıkararak Roma'yı kışkırtmayı ve olaya dâhil etmeyi hedefliyorlardı (Demircioğlu, 2005: 303). Kartaca karşısında aldığı zafer ile ve Akdeniz'in batısında bir süreliğine de olsa sağladığı sükûnete güvenen Roma, elçilerden gelen talebi kabul etti ve bu durum Roma'nın bundan sonraki siyaseti, Doğu Akdeniz ve Anadolu toprakları üzerinde kilit rol oynayacaktı (Eckstein, 2008: 181 v.d., 226 v.d., 230 v.d).

Roma'nın gönderdiği elçiler, isteklerini Abydos önünde Makedonya Kralı V. Philippos'a iletiler. Öyle ki bu isteklere göre Roma; Makedonya'dan Yunan topraklarına

⁵ Bithynia Kralı I. Prusias, elde ettiği kentlerden Kios'a "Prousius", Myrleia'ya ise karısının ismi olan "Apameia" adını verdi. (Tozan, 2012: 20; Strabon, *Geographika*: 12. 4. 3; Polybios, *Historiae*: 15.23. 9 v.d; Magie, 1950: 306).

⁶ Elçilik heyetleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. (Tozan, 2012: 21, dn.88).

karşı yapılacak olan her türlü saldırı ve işgalin durmasını, Mısır'dan aldığı bölgeleri teslim etmesini ve Pergamon ve Rodos'un zararlarının tazmin edilme hususunun bir hakem heyetine devredilmesini istiyordu (Polybios, *Historiae*: 16. 27. 2-34. 3; Livius, *ab Urbe Condita*: XXXI, 2, 2 vd; Magie, 1950: 15; 751 v.d., dn. 44; Derow, 2005: 59; Tozan, 2012: 22). İÖ 200 yılı sonbaharında, V. Philippos elçilere olumlu bir yanıt vermedi ve kısa sürede Abydos kentini ele geçirip ağır hasarlar vererek halkının bir bölümünü katletti. Roma için bu durum sürpriz olmadığından elçiler kente döndüğünde mesele halk meclisinde görüşüldü. Roma kaçınılmaz olarak savaş kararını aldı ve II. Makedonya Savaşı resmen başlamış oldu (Livius, *ab Urbe Condita*: XXXI, 18; Polybios, *Historiae*: 16. 34; Eckstein, 2008: 277; Derow, 2005: 60).

Öncekinden farklı anlamlar taşıyan bu savaş ile artık Roma bölgeye olan hâkimiyet arzusu ve Doğu'da Adriyatik'i kontrol altına alma gayesine ek olarak artık Yunan kentlerin "koruyucusu" statüsünü de üstlenmişti (Ergin, 2009: 48). Pek çok Yunan kentinin Roma'nın müttefiki olarak katılımı da bu savaşın ilkinden farklı oluşunun önemli bir göstergesiydi (Magie, 1950: 16; Eckstein, 2008: 276; Kaya, 1996: 214). Makedonya'nın durumu bu savaş esnasında pek de iç açıcı değildi. Daha önce mücadele ettiği güçlü ve büyük bir devlet olan Roma, bu savaşta tüm dikkatini buraya yönlendirmesinin yanı sıra, yanında pek çok Yunan kenti ve helenistik devlet de barındırıyordu. Pek çok çatışmanın ardından V. Philippos İÖ197'de Thessalia'daki Kynoskephalai'de Roma karşısında mağlup oldu ve bir anlaşma yapmaya mecbur kaldı. V. Philippos, tüm Yunanlıların özgürlüklerini tanıma, esirleri serbest bırakma ve donanmasını Roma'ya bırakma koşulları ile bir bakıma bölgesinde hapsedilmiş oldu (Polybios, *Historiae*: 18. 44-47; Ergin, 2009: 49). Tüm bu şartlar V. Philippos için, dış politikanın sekteye uğraması ve Ege üzerinde kurduğu hâkimiyet planlarına son verildiği anlamına geliyordu (Demircioğlu, 2005: 314).

Roma için istenilen hedefe ulaşılmış ve bölge hâkimiyeti için gerekli aşamalardan geçilmişti. Şimdi ise Roma'nın Küçük Asia üzerinde uzun yıllar benimseyip uygulayacağı taktik olan *divide et impera*(=böl ve yönet)için müsait bir ortam bulunuyordu. Elbette ki bu politikasını temkinli bir şekilde nüfuz ettiren Roma için bu aşama, şu an için serbestlik tanınmasını gerektiriyordu. Bu sebepten dolayı Roma, (durumu kritik bir kaç bölgeyi bir süre daha elinde tutmaya devam ederek), İÖ196'da Yunanlılara özgür olduklarını ve kendi yasalarına bağlı olduklarını Isthmos Oyunları esnasında duyurdu (Polybios, *Historiae*: 18.

44. 2; Eckstein 2008, 283 vd; Harris, 1979: 142; Tozan, 2012: 22, dn.97). Bu gelişmeler karşısında Yunanlılar Roma'nın hamilik yapmasından hoşnut olmaya başlıyorlardı. Öyle ki İÖ 195'te Smyrna'da Tanrıça Roma'ya bir tapınak bile adandı (Tacitus, *Annales*: 4.56; Ergin, 2009: 49).

1.4. Suriye Kralı III. Antiokhos'un Bölgede Hak İddiası

Şüphesiz ki Roma'nın bölgede elde ettiği zaferden sonra Yunanlılara bağımsızlıklarını bahşetmesi, izleyeceği doğu politikasının bir basamağıydı. Yine de izlenen ılımlı politikayı fırsat bilip bundan yararlanmak isteyen Suriye Kralı III. Antiokhos, bölgede atalarının hâkimiyetini yeniden canlandırmak adına girişimlerde bulunuyor ve Yunan kentlerini ele geçirmeye çalışıyordu.

Suriye Kralı III. Anthiokhos'un Anadolu topraklarını tehdit etmesi artarak devam etti. Bölgedeki diğer Helenistik devletler gibi o da Roma'nın bölge üzerinde bir hak talebi olmayacağı ve etkili bir savunmaya girmeyeceği yanılıgısına kapılarak hareket ediyordu (Demircioğlu, 2005: 320). İlerlemesine kararlı bir şekilde devam eden kral, İÖ 197 yazında Pamphylia'nın büyük bir kısmını aldıktan sonra aynı yıl sonbaharında Ephesos'u ele geçirdi (Ergin, 2009: 49)⁷. III. Antiokhos, Batı Anadolu kentlerine ittifak antlaşmaları yapma girişimlerinde olsa da bunun ardından boğazlarda hâkimiyet kurmak için girişimlerde bulundu. Önce kuzeye doğru yönelip Illion, Abydos ve Lampsakos'u ele geçirdi, daha sonra ise karşı kıyıya geçip Hellespontos hâkimiyetini sağlamlaştırmak için Khersonessos'u işgal etti (Ayçiçek, 2018: 83).

III. Antiokhos'un Anadolu'da bu denli işgalci davranışlarından öncelikle Pergamon Krallığı ve Rhodos rahatsızlık duydu. Rhodos, uzun yıllar güvenliği için endişe duyup korunması konusunda mücadele ettiği Ege Denizi'nin güvenliği için endişeleniyordu. Pergamon Krallığı'nda ise babası I.Attalos'un yerine geçen ve III. Antiokhos'tan bir ittifak teklifi almış olan II. Eumenes, devletin güçlü konumunu kaybetmek istemiyordu (Demircioğlu, 2005: 324).

⁷ Ephesos'un alınması tarihi Gürkan Ergin'in eserinde İÖ 196 olarak geçmektedir. (Ergin, 2009: 49).

Batı Anadolu'da III. Antiokhos'un, eski krallığına ait eski toprakları ele geçirmeye başlamasından sonra Yunanlılar Roma'ya başvurmaya karar verdiler. Bu kentlerin Roma'ya bir elçilik heyeti göndermek suretiyle ilk kez direkt olarak etkileşime girmeleri de Roma'nın artık Anadolu'da nüfuz kazandığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Ergin, 2009: 49; Tozan, 2012: 24).

Yunan kentlerinin yardım talebi üzerine Senato onayı ve o esnada Anadolu'da bulunan Romalı General Lucius Flaminius aracılığı ile bir heyet gönderilmesine karar verildi. Heyet, III. Antiokhos ile Lysimakheia kentinde bir araya geldi. Roma'nın elçilik heyeti III. Antiokhos'tan ele geçirdiği kentleri geri vermesini ve özerk Yunan kentlerine dokunmamasını talep ederek görüşmeyi sonlandırdı (Polybios, *Historiae*: 18. 50). Antiokhos cephesinden ise yanıt gecikmedi. Kral, bölgedeki toprakların atalarından kalma olduğuna vurgu yaparak hak iddia etmeye devam etti fakat bir taraftan da müzakere kapılarını tamamen kapatmak istemediği için iki taraf arasında kalan bölgenin tarafsız hareket etmesi gerektiğini de savunuyordu (Benek, 2012: 71). Yine de onun İtalya'ya karışmadığı gibi, Roma'nın da Anadolu topraklarına müdahale edemeyeceğini vurgulamaktan geri kalmadı (Polybios, *Historiae*: 18. 51; Badian, 1959: 86.).

Tüm bu girişimlere ek olarak Roma, bu dönemde Hispania'nın kuzeyi ve Galya'daki sorunlarla meşguldü ve bu durum III. Antiokhos ile olan durumda kesin bir tavır alarak müdahale etmesini güçleştiriyordu. Diplomasi ile çözüme kavuşmayan bu durum genel anlamda Roma'yı zor durumda bırakırken III. Antiokhos'un cesaretlenmesine fırsat veriyordu. III. Antiokhos yeni bir hamlede bulunarak ve Roma'yı oyalama amacı güderek bir barış teklifinde bulundu. Roma'nın amacı ise isteklerini bir kez daha ileterek, Antiokhos'a karşı hâlihazırda planladıkları savaşın gözdağını vererek zemin hazırlamaktı. İÖ. 193 yılında Roma elçilik heyetini Publius Scipio başkanlığında Ephesus'a gönderdi fakat III. Antiokhos ile yapılan bu görüşmelerden de bir sonuç alınamadı (Demircioğlu, 2005: 328; Benek, 2012: 73. dn 230).

Bu olaylar esnasında Roma'nın Makedonya Krallığı ile mücadelelerinden paylarına düşeni yeteri kadar alamadıklarını düşünen Aitolia Birliği olaya yeni bir planla dâhil olmaya karar verdi. Aitolia, Antiokhos'un Roma ile anlaşma sağlayamamasını fırsat bilerek Yunanlıları Roma'ya karşı kışkırtmaya başladı. Helen kentlerinin Roma sayesinde

özgürlük elde etmediğini, aksine yalnızca bir “efendi değişikliği” yaşadıklarını dile getiriyorlardı (Demircioğlu, 2005: 329). Üstelik bu planlarını Makedonya Kralı ve III. Antiokhos’tan da yardım isteyerek perçinlediler. Makedonya Kralı bu ortama rağmen harekete dâhil olmayı reddetse de bu düşünce kendisine diğer birliklerden de pek çok taraftar buldu ve Aitolia Birliği kendisine yeni bir atmosfer yaratmaya başladı. Pek çok destek elde ettikleri bu ortamda Aitolia Birliği, Thessallia’da ilerleyip Demetrias’ı ele geçirerek burada III. Antiokhos’u *strategos autokrator* seçti ve ordunun başında yer alması için çağrıda bulundu (Livius, ab Urbe Condita: XXXV, 45. 9)⁸. Roma ise gelişmeler üzerine durumu kontrol altında tutmak ve Yunan kentleriyle irtibat halinde olmak adına bölgeye bir elçilik heyeti gönderdi (Demircioğlu, 2005: 329; Benek, 2012: 75).

Aitolia Birliği’nin yardım teklifine olumlu yanıt veren III. Antiokhos, eksik donanım ve yetersiz ordu desteğine rağmen İÖ 192’de Helen topraklarına adım attı. Burada bazı kentleri ele geçirdikten sonra bölgeye yerleşmiş Romalılara saldırdı (Livius, ab Urbe Condita: XXXV, 13. 10). Bu saldırının Roma tarafından açıkça savaş ilanı olarak görmesi kaçınılmazdı. Savaş planı yapan Roma’ya Rodos (Livius, ab Urbe Condita: XXXVII, 22) ve Pergamon Krallığı da destek veriyordu. Bu ittifak üyelerinin yanında Miletos, Knidos, Erythrai (Livius, ab Urbe Condita: XXXVII, 11) gibi kentlerden de destek gördü. Ayrıca Roma’nın Anadolu coğrafyasına ilgi duymasının sebebi olan ve uzun zaman mücadele ettiği V. Philippos da III. Antiokhos’u tehdit olarak gördüğü için Roma kuvvetlerinin yanında oldu. Roma ordusuna ait donanma müttefik kuvvetlerin desteği ile İÖ 191 yılında bölgeye geldi.

1.5. Thermopylai Savaşı

III. Antiokhos’un üzerine zaman kaybetmeden giden Roma, Thesselia’da III. Antiokhos’u sıkıştırmak niyetindeydi. Yaklaşık 2000 atlı, 20.000 piyade ve filler ile Thessallia’ya hücum eden Roma kuvvetleri bölgeye gelmesi üzerine, müttefiklerinde hayal ettiği kadar yardım göremeyen III. Antiokhos, Thermopylai’ye çekilmek zorunda kaldı. Burada fiziki koşulları arkasına alarak dar geçidin yardımı ile Roma kuvvetlerini durdurabileceğini umuyordu (Appianos, *Rhomaika Syriaka*: 4. 17). Yaşanan bu kısa süreli

⁸ Ayrıca Livius eserinin ilgili kısmında, Aitolia Birliği’nin, istekleri için pek çok kez Roma ile elçiler vasıtasıyla iletişime geçme çabalarının sonuç vermediğini ve bu yüzden son çare olarak III. Antiokhos’a başvurduklarını aktarmaktadır.

mücadele sonunda III. Antiokhos daha fazla direnemedi ve İÖ 191'de Ephesus'a kaçtı. Yunan müttefiklerin bir kısmı da Roma tarafına geçerek saf değiştirdiler. Zafer kutlayan Roma ise bu savaşta müttefiki olan V. Philippos'a hediye olarak rehin tutulan oğlu Demetrios'u gönderdi (Appianos, *Rhomaika Syriaka*: 4. 20).

III. Antiokhos Roma'nın geliş yollarını kapamak niyetindeydi. Bunun için bugünkü Gelibolu Yarımadası'nı kullandı ve burada savunma hatları oluşturdu. İttifak anlamında istediği desteği elde edememiş olan III. Antiokhos, yeni müttefik arayışlarına girişti. Kappadokia Kralı IV. Ariarathes'e temsilciler yollayıp ittifak teklifinde bulundu (Livius, *ab Urbe Condita*: XXXVII, 31. 4). Ayrıca Galatlar onun yanında paralı kuvvetler olarak yer aldılar (Kaya, 2011: 74). III. Antiokhos'un planları arasında, Bithynia Kralı Prusias'ı da yanına çekme isteği vardı. Başta bu duruma sıcak bakan Prusias, Polybios'un aktardığına göre Lucius ve Publius Scipio'dan aldığı bir mektupla taraf olma düşüncesinden vazgeçti (Polybios, *Historiae*: 21. 11).

III. Antiokhos'un Batı Anadolu'da yürüttüğü faaliyetler ve müttefik elde etme çabalarına rağmen Roma ordusunun ilerlemesi devam etti. Roma'nın, III. Antiokhos'un kıyı mevzilerini rahatça geçmesinden sonra III. Antikhos, Sipylos Dağı civarında çekildi. Çarpışmanın kaçınılmaz olduğunun farkına vardığı için Magnesia Ovası civarında kuvvetleri ile birlikte konuşlanıp bekledi. III. Antiokhos'un kuvvetleri, başarılı ve başarısız çeşitli müttefik arama girişimlerinin ardından, sayıca Roma kuvvetlerinden fazlaydı. Fakat savaş tecrübesi bakımından yetersizdi ve belli bir düzene sahip değildi. Roma ordusu ise bunun aksine, sayıca daha az olmasına rağmen G. Domitius komutasındaki ordu ile başarılı bir düzen içindeydi⁹. Pergamon Krallığı gibi önemli bir müttefikini de desteği ile beraber yanında tutuyordu.

1.6. Magnesia Savaşı

Magnesia Ovası'nda İÖ190 senesinin son aylarında yaşanan bu savaş, Roma ordusunun galibiyeti ile sona erdi. III. Antiokhos, ordusunun büyük kayıp vermesi ve hezimete uğramasının ardından, önce Sardeis'e daha sonra da bugün Dinar olarak bilinen Apameia şehrine gitmek zorunda kaldı (Livius, *ab Urbe Condita*: XXXVII, 45). İÖ 189

⁹ Roma ordusunun savaş tahkimatı, saldırı düzeni hakkında bkz. (Appianos, *Rhomaika Syriaka*: 6. 31).

yılında Sardeis'te Roma ile III. Antiokhos arasında ön antlaşma yapıldı ve III. Antiokhos Roma'nın isteklerini kabul etmek zorunda kaldı (Demircioğlu, 2005: 338). Magnesia Savaşı'nın sonucunda, III. Antiokhos'un Küçük Asya toprakları üzerindeki hayallerinden tam anlamıyla vazgeçmekten başka şansı kalmadı (Magie, 1950: 19).

Yine aynı sene (İÖ 189) Roma orduları Consul Manlius Vulso'nun emrine teslim edildi. Zenginlik ve şöhret edinme hırsı açıkça belli olan Manlius, bu düşüncelerini destekler nitelikte bir adım atarak, III. Antiokhos ile ittifak yapan Galatlar üzerine sefer düzenlemeye karar verdi. Üstelik bu kararı için Roma'dan hiçbir onay almadan harekete geçti. Elbette bu durumun temelinde Anadolu'daki Galatların cezalandırılmasının yanı sıra, bu kavmin Roma ile olan geçmiş çekişmeleri de yer alıyordu (Kaya, 2011: 76).

Komuta ettiği ordu ile beraber Galatların üzerine yürüyen Manlius Vulso, temelde para elde edip korku saçmak olan amacını gerçekleştirecek şekilde davranıyordu. III. Antiokhos'a yardım etmiş kentlerin dışında kalan bölgeleri de yağmalayarak büyük zararlar verdi. Sonunda, alışık oldukları tarzda Olympos Dağı tepesinde savaş pozisyonu alan Galatların mevzilerine ordusu ile birlikte vardı. Tecrübeli komutan, göğüs göğüse bir muharebe olmayacağını bildiğinden, bu çarpışmaya uygun teçhizatı hazır etmişti (Livius, ab Urbe Condita: XXXVIII, 20). Tırmanmak için uygun bir mevzi bulan Manlius'un kuvvetleri buradan tırmanmaya başladı ve bir taraftan da ok ve sapanlar ile saldırdılar. Sonuç olarak oldukça hasar almış olan Galatlar kuvvetleri daha fazla dayanamadı ve Roma ordusu muzaffer olmayı başardı (Livius, ab Urbe Condita: XXXVIII, 38. 21. 2-14). Roma'nın Olympos Dağı'ndaki savaşta, sonraki çatışmalarda ve genel olarak Galatlar üzerine yaptığı bu seferde, Pergamon'un da desteği büyüktü. Öyle ki sefer sırasında Manlius Vulso'ya Pergamon Kralı'nın kardeşleri Athenaios ve Attalos da eşlik etmişti. Savaş sonunda Hellespontos kıyısında Galatlar ile müzakerede bulunan Manlius, maddi bir ceza kesmedi fakat sınır ötesi faaliyette bulunmalarını yasaklayarak bir anlamda bu kavmi kontrolü altına almış oldu (Livius, ab Urbe Condita: XXXVIII, 40. 2).

1.7. Apameia Barışı

İÖ 188 yılına gelindiğinde, Apameia kentinde bölgedeki diğer kentlerin temsilcileri ile de görüşüldü ve III. Antiokhos-Roma mücadelesinin sona ermesi adına bir barış

antlaşması yapıldı. Bu antlaşma ile III. Antiokhos, Roma'nın sunduğu ağır şartları kabul etmek zorunda kaldı. III. Antiokhos'tan geri alınan topraklar Roma müttefikleri arasında pay edilirken, III. Antiokhos tazminat ödemeye mahkûm edildi. En önemlisi de Torosların ardına çekilmesi şartı konularak Küçük Asya topraklarından tamamen uzaklaştırıldı ve bir anlamda III. Antiokhos'un devletinin siyasi politikalarına son verilmiş oldu¹⁰. Helenistik kimliğinden güç alıp Yunan kentleri ile ittifaklar kuran III. Antiokhos'un bu topraklar ile bağının koparılması da yürüttü politikaya bir darbe daha vurmuş oldu (Demircioğlu, 2005: 344).

Antlaşma doğrultusunda genel anlamda Roma'nın müttefikleri ödüllendirilirken, III. Antiokhos'un müttefiklerine ise yaptırımlar uygulandı. III. Antiokhos'tan kalan bölgeler genel olarak büyük yardımları dokunan Rodos ve Pergamon Krallığına pay edildi fakat en büyük pay Pergamon Krallığı'nın oldu. Elde ettiği topraklarla hâkimiyet alanı oldukça genişleyen Pergamon Krallığı, diğer kentlerden kendisine bağlanan vergilerle de maddi anlamda fayda sağladı (Livius, ab Urbe Condita: XXXVIII, 39). Apameia Antlaşması ile bölgede kurulan yeni düzenin mimarı Roma oldu. Roma elde ettiği başarıya rağmen topraklarda kendi hâkimiyetini resmi olarak kurmayıp dolaylı müdahil rolünü üstlenerek kendisine olan güveni arttırmaya çalışmış oldu.

1.8.Pydna Savaşı

Roma'nın Adriyatik Denizi'ni kontrol altına almak için çıktığı bu yolda karşılaştığı ilk engel olan Makedonya Krallığı ile ilişkileri inişli çıkışlı devam etti. III. Antiokhos ile olan mücadelelerde kendi çıkarlarını da düşünerek Roma'nın yanında yer alan Makedonya Krallığı, zamanla içinde bulunduğu bu ittifakın geçici olduğunun farkına varmaya başladı. Apameia Antlaşması sonrası Pergamon'a tanınan ayrıcalıklar ve verilen bölgeler de huzursuzluğunu arttırmıştı. Bundan hareket ile İÖ 185'te Hellespontos'a doğru ilerleyip bazı şehirleri işgal etti (Demircioğlu, 2005: 366). Kentlerin, özellikle de Pergamon'un rahatsız olup Roma'ya bildirmesi üzerine Roma bir kez daha diplomatik girişimde bulundu ve Makedonya Krallığı geri adım atmak durumunda kaldı.

¹⁰ Apameia Antlaşması'nın maddeleri, bu konuyu aktaran ana kaynakların durumu ve detayları hakkında bkz. Tozan, 2012: 28. dn. 135).

Makedonya Kralı V. Philippos'un İÖ 179'da ölümü ile yerine geçen oğlu Perseus, babasının politikasını daha detaylı yürütmek istese de başta Roma faktörüne karşı temkinli yanaştı. Fakat ittifak arayışları için hamle yapmaktan da geri durmadı. III. Antiokhos'un ölümünden sonra yerine geçen IV. Antiokhos'un kızı Laodike ile evlendive Bithynia Kralı ile kendi kız kardeşinin de evlenmesini sağlayarak kendisi için geniş bir ittifak alanı yaratmaya çalıştı (Demircioğlu, 2005: 369). Şüphesiz Roma'ya karşı Anadolu'da sürdürülen bu ittifakın halk nezdinde başarılı olmaya başladığını fark eden Pergamamon Kralı II. Eumenes, bu durumu bildirmek üzere İÖ 172'de Roma'ya gitti (Livius, ab Urbe Condita: XLII, 11). Roma aynı yıl müttefikinin söyledikleri üzerine Perseus'a bir heyet yollayıp babası ile yaptıkları anlaşmayı hatırlattı. Fakat Perseus anlaşmayı tanımadığını söyleyerek savaşıma kararlı gözükiyordu ve bunun için Roma'yı kışkırtacak hamlelerde bulunmaktan da çekinmedi (Livius, ab Urbe Condita: XLII, 30. 11). Bunun üzerine Roma zaten bir fırsat olarak gördüğü bu duruma karşı İÖ 171'de Makedonya Krallığı'na bir kez daha savaş ilan etti. İÖ 168 yılına kadar Roma'nın pek de başarı sağlayamadığı ve zorlandığı bir dönemin ardından ordu deneyimli ve yetenekli komutan Aemilius Paulus'un emrine verildi. Haziran ayında Pydna'da yaşanan çarpışma, Perseus'un mağlubiyeti ve Roma'nın özellikle de Aemilius Paulus'un zaferi ile sona erdi (Plutarkhos, *Aemilius Paulus*: 22. 4).

Böylece Roma, yeniden Makedonya Krallığı tarafından kendisine karşı oluşturulan ittifakın üstesinden gelmeyi başararak, Küçük Asya üzerindeki hâkimiyetini arttırdı. Makedonya Krallığı için bir devir sona ererken, Roma'nın başından beri bölgede sağlamak istediği mutlak hâkimiyet için yeni bir sayfa açılmış oldu (Demircioğlu, 2005: 378). Kartaca ile savaşın sona ermesi ile Akdeniz'in batısında sağlanan sükûnetten sonra aynı sükûnet ortamı Makedonya Krallığı'nın mağlubiyeti ile doğuda da sağlanmış oldu. Bu durum Roma'nın bölge ile gelecek ilişkilerini de yakından etkiledi. Anadolu toprakları ile kurulan ilk ilişkilerden bu yana asıl niyetini gizli tutmayı başarıp "Helen özgürlüğü" vaadi ile yola çıkan Roma'nın niyeti daha görünür hale geldi (Demircioğlu, 2005: 379). Daha çok diplomatik alanda yürütülen denge siyaseti bu zamanlarda değişim geçirmeye başladı. Roma artık dost olarak yaklaştığı devletler ile ilişkilerinde çıkarlarını ön plana çıkarmaktan çekinmiyordu. Bölgede oluşturduğu güçlü imaja olan güvencesiyle de gerektiğinde müttefikleri aleyhine kararlar almaya ve Küçük Asya politikalarında öncü güç olmaya devam etti.

1.9. III. Attalos'un Vasiyeti Ve Sonuçları

Tüm Anadolu'da olduğu gibi, İÖ159'da Kral II. Eumenes'in ölümüyle Pergamon Krallığı'nda da dengeler değişmeye başladı. Küçük yaştaki oğlu tahta geçtiğinde, Eumenes'in kardeşi II. Attalos da asıl idareyi yürütmesi için görevlendirildi (Magie 1950, 27). Bu durumu fırsat bilen Bithynia Kralı II. Prusias, Pergamon Krallığı topraklarını taciz etmeye başladı. Daha önce de belirttiğimiz üzere bölgede eşit güçte devletler arzusu içinde olan Roma, müdahalesini geciktirdi. Bir süre dengesiz bir biçimde devam eden Bithynia-Pergamon ilişkisinde yaşanan düzelme İÖ 149 senesine rastlıyordu. Bu tarihte Bithynia'da yönetici değişimi yaşandı ve II. Nikomedes Bithynia Krallığı'nın tahtına oturdu (Appianos, *Mithridates*: 1. 7). Zira II. Attalos onu bu uğurda desteklemişti (Magie, 1950: 27-28). II. Attalos'un İÖ 138'deki ölümünden sonra ise Pergamon Krallığı bundan sonraki siyasi yaşamında köklü bir değişiklik yapacak olan III. Attalos geçti.

III. Attalos'un kısa süreli saltanatında, kişiliği ve yürüttüğü faaliyetleri ile birlikte ön plana çıkan bir isimdi. Saltanatının ilk yıllarında yaşananlar, onun acımasız biri olup olmadığı konusunda modern tarihçiler arasında tartışılrsa da bunda zehirli bitkilere olan ilgisinin de katkısı olduğu düşünülmektedir (Magie, 1950: 31). Fakat asıl önemli olan ve devletin, bölgenin ve Roma'nın bundan sonraki adımını belirleyecek olan son hamlesiydi. Kendisinden sonra tahta geçecek erkek bir varisi olmayan ve İÖ 133'te ölen III. Attalos, Pergamon Krallığı'nı bir vasiyet ile Roma'ya miras olarak devretti (Plutarkhos, *Tiberius Gracchus*: 14. 1). Bu hamleyi yaparken, II. Eumenes'in gayrimeşru çocuğu Aristonikos'a yönetimi bırakmak istememiş, ayrıca tarihsel örneklerden yola çıkarak varissiz ölümünden sonra ortaya çıkacak kaos ortamının da önüne geçmek istemişti.

Elbette Batı Anadolu'dan başlayarak geniş bir coğrafyaya yayılan Pergamon Krallığı topraklarının kontrolünün kendisine geçmiş olması Roma için bulunmaz bir fırsat oldu. Hatta vasiyet içeriğinde III. Attalos bir anlamda Yunan kentlerine görelî bir özgürlük tanınmasını istemiş olsa da bu durum Roma'nın vasiyeti onaylamasına engel olmadı. Bunun üzerine Senato tarafından bölgede tespitler yapmak üzere elçilik heyeti gönderildi (Plutarkhos, *Tiberius Gracchus*: 21. 1-2). Yıllardır süren siyasi politikalar ve diplomatik girişimler ile bölge üzerinde etkin güç olmak isteyen Roma için artık nihai güç olma yolu açılmıştı.

1.10. Aristonikos İsyanı

Krallığın vasiyetname ile Roma'ya bırakılmasının ardından, II. Eumenes'in gayri meşru oğlu olduğu iddia edilen Aristonikos bu duruma tepki gösterdi ve İÖ 132'de taht üzerinde hak iddia etti¹¹. Bunun için de öncelikle Pergamon Krallığı'nda bu vasiyetten rahatsız olan farklı zümreleri tarafına çekmekle işe başladı. Aristonikos, “*Heliopolitai* (=Güneş Ülkesi Vatandaşları/Güneş Kenti Halkı)” adını verdiği yandaşları ile Leukai kentinde isyanın fitilini ateşledi (Malay, 1987: 38). Çevre kentlerden gelen manevi desteğin yanı sıra teçhizat yardımında bulunanlar da oldu.

Roma'nın Scipio Nasica önderliğinde gelen elçiler heyeti İÖ 132'de Pergamon Krallığı'na vardı fakat Scipio'nun ölümü üzerine dönmek zorunda kaldılar. Aristonikos'un büyüyen isyanına müdahale için Roma tarafından İÖ 131 yılı consulu Licinius Crassus ordunun komutasını eline alarak bölgeye gönderildi (Cicero, *Philippicae*: 11. 18). Fakat Crassus başarılı olamadı ve Aristonikos tarafından öldürüldü. İsyanın büyüklüğünün iyice farkına varan Roma bu işe kesin bir çözüm bulmak adına askeri kuvvetini genişletti ve İÖ 130 senesi consulu M. Perperna'yı Anadolu'ya yolladı. Aristonikos'u Stratonikeia kentinde ele geçiren Perperna isyanı bastırmayı başardı (Malay, 1987: 44). Aristonikos ile birlikte Pergamon hazinesi Roma'ya gönderildi (Malay, 1987: 44) Roma'nın Anadolu hâkimiyeti için giriş bileti sayılan Pergamon Krallığı yönetimi açısından bir engel kalmamış oldu.

1.11. Asia Eyaleti'nin Kurulması

Aristonikos'un mutlak güç sağlamak adına giriştiği direnişe son veren Roma, İÖ 129 senesinde Consul Manius Aquilius ile birlikte *decem legati* denen ve on kişiden meydana gelen heyeti bölgeye gönderdi (Strabon, *Geographika*: 14. 1. 38.). Manius ve legatuslar heyeti isyan sonrası bölgeyi düzenlemeye başladı ve aynı yıl yeni bir Roma eyaleti olan Asia Eyaleti resmen kurulmuş oldu.

¹¹ Bu konuda, Aristonikos'un, kraliyet mensubu olduğunu söyleyen Strabon'un yanı sıra kraliyet ile bir bağı olmadığını dile getiren Velleius Paterculus gibi farklı görüşler de mevcuttur. (Malay, 1987: 36).

Yeni oluşturulan bu eyalet için temel anlamda, geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Pergamon Krallığı'nın mevcut sınırları baz alındı. Fakat Roma'nın siyasi amaçları doğrultusunda bazı bölgeler civar devletler arasında bölüştürüldü. Phrygia Epiktetos bölgesi Pylaimenes ile Nikomedes arasında pay edilirken, Phrygia Epiktetos bölgesi Pontos Krallığı'na bırakıldı. Ayrıca isyanda Roma taraftarı olmuş kentler de çeşitli yöntemler ile ödüllendirildi (Kaya, 2005: 16). Rodos'a ait olan Karia Bölgesi'ndeki toprakların bir kısmı da eyalet bünyesine eklendi ve sınırları genişletildi. Roma için bu bölge devlet arazisi olarak tanındı. Artık Anadolu'dan Roma'nın alacağı vergilerin de publicanuslar tarafından toplanmasına karar verilerek yeni bir sistem oluşturuldu¹².

Roma'nın Küçük Asya toprakları üzerinde dolaylı anlamda kurduğu hâkimiyet, Asia Eyaleti'nin kurulması ile resmi bir kimlik kazanmış oldu. Makedonya ile yapılan ilk mücadeleden itibaren yürütülen siyaset uzun yıllar süren dönüşüm sürecinden geçerek son şeklini aldı. Roma'nın, stratejik konuma sahip Pergamon toprakları üzerindeki mutlak hâkimiyetin başlaması, yalnızca genişleme politikası için değil, maddi getiriler açısından da oldukça önemliydi. Akdeniz ve Boğazlar açısından elde edilen coğrafi avantajlar ile ticaret sisteminin kontrolü de elde edildi. Ayrıca Roma geliştirdiği vergi sistemi ile de gelecek yönetim politikalarını tüm Anadolu için şekillendirmiş oldu. Sonuç olarak Roma, çok uzun yıllar ilişkide olacağı bu coğrafyada, bölgeyi yakından idare edip şekillendirebileceği konuma Asia Eyaleti'ni kurması ile kavuşmuş oldu.

1.12.Batı Anadolu'daki Yunan Kentlerinin Durumu

III. Attalos'un vasiyetnamesinin Roma tarafından kabul edilmesinin ardından Asia Eyaleti içinde bulunan Yunan kentlerine, bu vasiyetname gereğince özgürlük tanındı (Jones, 2004: 171-174). Pergamon Krallığı'ndan kalan topraklar üzerinde Roma, vergilerin toplanması işlerini ise yine publicanuslar üzerinden yürütüyordu (Badian, 1972: 61). Özgür kentler vergi işleyişini kendi içlerinde idare etseler de zaman zaman gümrük bölgelerinde görev yapan publicanuslar ile anlaşmazlıklar yaşıyorlardı. Fakat bu anlaşmazlıklara karşı Roma özgür kentlerin yanında yer almıştı ve Roma'nın bu tavrı konusunda özgür Kolophon kentine önde gelen vatandaşlardan Polemaios ve Menippos'un onuruna dikilen yazıt, bu durumu kanıtlar niteliktedir (Mitchell, 1999: 26-27).

¹² Asia Eyaleti kurulması ile yapılan düzenlemelerin detayı için bkz. (Tozan, 2012: 76-86).

İS 62 senesine ait olan ve 1976 yılında keşfedilen Asia Eyaletinin Gümrük Yasası (=Lex Portorii Asiae) bilgilerini içeren yazıt da kentlerin siyasal statüleri hakkında bilgi vermesi açısından oldukça önemlidir (Tozan, 2012: 77. dn. 457). Asia Eyaleti bünyesinde seyahat edecek kişilerin, bölgedeki gümrük noktalarını haberdar etmeleri gerektiğinin yer alması toplulukların statülerini de ortaya koyuyordu. Bundan hareket ile bölgede özgür kentlerin, Roma'ya bağlı olan *ethne* adı verilen toplumların ve *demos* denilen daha küçük birimlerin olduğunu da belirtiyordu (Mitchell, 2008: 186). Yine bu *ethne* ve *demos* terimlerinin, Ephesus ile Sardeis arasındaki bir sorun hakkında Asia proconsulu Q. Mucius Scaevola'nın yazdığı mektupta da kullanıldığı görülüyor (Mitchell, 2008: 185).

Bu bilgilerden hareketle Asia Eyaleti'nin kurulmasının ardından Yunan kentlerine özgürlük tanındığını, toplulukların statülerinin çeşitli sınıflandırmalar içerisinde yapıldığını görmek mümkündür. Özgür kentlere vergilendirme konusunda serbestlik tanınsa da bölgenin bu konuda sorumlusu, kurulan gümrük noktalarında görevlendirilmiş olan publicanuslar olmuştur.

1.13. Roma'nın Küçük Asia Egemenliği ve VI. Mithridates ile Mücadelesi

Asia Eyaleti'nin kurulmasının ardından bölgede etkinliğini güçlendirmeyi amaçlayan Roma, askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda etkinliğini güçlendirmek üzere hareket ediyordu. Küçük Asya'nın Roma açısından en büyük önemi, alınan vergiler sayesinde bölgenin büyük bir gelir kaynağı görevi görmesiydi. Bu sebeple burada daha önce de belirttiğimiz üzere publicanuslar aracılığı ile vergi toplama çalışmaları sürdürülüyordu. Fakat bu durum bir takım sorunları da beraberinde getirmişti. Publicanusların sahip oldukları yetkiler ile belirtilen alanlar dışında keyfi vergi toplama çalışmaları da çeşitli sorunları beraberinde getirmişti (Strabon, *Geographika*: 14. 1. 26; Bean, 1995: 15). Anadolu eyaletlerinde vergi toplama işleri *societates publicanorum* denilen şirketlere açık arttırma ile verilmesi ve bu şirketlerin kendileri için ekstra topladıkları kâr oranları da sıkıntılı durumun daha da büyümesine yol açmıştı (Arslan, 2002: 2).

İÖ 91 senesinde Pontus Kralı VI. Mithridates, Roma'nın İtalya'da yaşadığı siyasi karışıklıkları fırsat bilerek Küçük Asya toprakları üzerindeki devletlere bazı müdahalelerde

bulundu. Kappadokia Kralı I. Ariobarzanes’i tahtından indirip oğlu Ariarathes Philopator’u tahta geçirdi ve Bithynia Kralı IV. Nikomedes’e karşı ayaklanan Sokrates’e destek vererek tahta geçmesini sağladı (Appianos, *Mithridates*: 2. 10). Kendisine gelen şikayetler üzerine Roma bu durumu çözmesi adına Manius Aquilius ile birlikte bir heyeti bölgeye gönderdi (Appianos, *Mithridates*: 2. 11). Roma kuvvetleri karşısında başarısız olan Mithridates ele geçirdiği bölgeleri terk etmek zorunda kaldı (Dio Cassius, 31. 99; Appianos, *Mithridates*: 3. 15). Krallığının sınırları (Strabon, *Geographika*: 12. 3. 1; Arslan, 2002: 7) doğuda Kolkhis ve Küçük Armenia, batıda ise Paphlagonia ve Amastris’in bir bölgesine uzanan Mithridates, Roma’nın savaş tazminatı isteklerine karşı yeni bir savaş hazırlığı içinde girişti. Buna karşılık Roma da Bithynia, Kappadokia, Galatia’dan aldığı destek kuvvetlerle kendi hazırlıklarına başladı (Appianos, *Mithridates*: 3. 17). Yapılan hazırlıklara rağmen Roma kuvvetleri başarılı olamadı. Bu savaştan galip çıkan VI. Mithridates, Asia Eyaleti’ne girdi ve eyalette yaşayan Romlıların öldürülmesi için bir plan tertip etti. “*Ephesos Akşamı*” olarak bilinen bu plan dahilinde 80.000 kadar Roma vatandaşı öldürüldü (Appianos, *Mithridates*: 4. 22-23.; Magie, 1950: 216). Manius Aquilius ise kaçtığı Mitylene kentinde, kentiler tarafından teslim edildi ve VI. Mithridates onu Roma’nın para politikasına atıfta bulunarak, boğazından altın eritip dökerek öldürdü (Appianos, *Mithridates*: 3. 21)¹³. Bunun sonucunda İÖ 88 senesinde Roma’nın Asia Minor’de ve özellikle Asia Eyaleti’ndeki otoritesi ve egemenliği ciddi manada sarsılmış oldu.

Yaşanan bu olayın ardından hemen harekete geçen Roma Senatosu, bu olaya karşı Lucius Cornelius Sulla’nın Asia Eyaleti’ne gönderilmesine karar verdi ve Sulla İÖ 87’de emrindeki kuvvetler ile Epeiros’a geldi (Appianos, *Mithridates*: 3. 22; Plutarkhos, *Sulla*: 4. 1). Daha sonra VI. Mithridates’in kuvvetleri ile Khaironeia’da bir savaş yaşandı. Roma bu savaştan, VI. Mithridates’in kuvvetlerinden yalnızca 10.000 kişinin kaçabildiği büyük zafer ile ayrıldı (Appianos, *Mithridates*: 6. 45; Plutarkhos, *Sulla*, 12. 4; Magie, 1950:220). Bu savaşın ardından Orkhomenos’ta yapılan savaşta da yenilgi alan Mithridates, Romalılara anlaşma teklif etmek zorunda kaldı. Bunun sonucunda İÖ 85 senesinde iki tarafın Dardanos’ta yaptığı anlaşma ile I. Mitridates savaşı bitmiş oldu (Appianos, *Mithridates*: 8. 58; Strabon, *Geographika*: 13. 1. 28; Plutarkhos, *Sulla*: 24. 3). Yazılı olarak yapılmayan bu anlaşmanın şartları gereğince IV. Nikomedes ve I. Ariobarzanes’in topraklarını iade eden VI. Mithridates, savaş öncesi sınırlarına geri çekildi (Appianos,

¹³ Bu ifadenin hatalı olduğuna dair görüşler de mevcuttur bkz. (Tozan, 2012: 184, dn. 1112).

Mithridates, 8. 55-58; Plutarkhos, *Sulla*: 22. 5). Komutanlarından Lucius Murena'yı Asia Eyaleti Valisi olarak atayan (Appianos, *Mithridates*: 9. 64) Sulla, İÖ 84'te Roma'ya gitti (Appianos, *Mithridates*: 9. 63; Plutarkhos, *Sulla*: 26. 5).

VI. Mithridates, Dardanos'ta yapılan anlaşma sonrası sınırlarına çekilse de bu konuda ağırdan alıyordu (Appianos, *Mithridates*: 9. 64). Bunun üzerine Asia Valisi Murena, VI. Mithridates topraklarına bir saldırı düzenledi fakat VI. Mithridates, aynı şekilde karşılık vermekten kaçındı (Dio Cassius, 30. 99. 1). Senato elçiler heyeti ile Calidius'u, Murena'yı anlaşma şartlarına uymaya davet etmek için Roma'ya gönderdi (Appianos, *Mithridates*: 9. 65) fakat Murena telkinlere uymayarak Pontus'un başkenti Sinope'ye saldırdı (Memnon, 36. 3). Fakat VI. Mithridates'in savunması karşısında başarılı olamayan Murena kaçmak zorunda kaldı (Appianos, *Mithridates*: 9. 66).

Bithynia toprakları İÖ 74 yılında Roma'ya bırakıldı ve eyalet haline geldi. VI. Mithridates ile artık ortak sınıra sahip olan Roma bu konuda tedbirli davranıp deneyimli bir isim olan M. Aurelius Cotta'yı vali olarak Bitynia'ya gönderdi (Memnon, 37. 1; Plutarkhos, *Lucullus*: 5. 1) ve Asia Eyaleti'nin ise yeni valisi Licinius Lucullus oldu (Plutarkhos, *Lucullus*: 5. 4; Appianos, *Mithridates*: 8. 57). Roma'nın yeni atamalarına ve savaş hazırlıklarına kayıtsız kalamayan VI. Mithridates önce davrandı ve emrindeki kuvvetler ile Bithynia topraklarına yürüdü ve Khalkedon'a kadar geldi (Appianos, *Mithridates*: 9. 69). Donanmanın başına getirilen Asia Valisi Cotta, bu bölgeyi savunmakla görevliydi fakat VI. Mithridates burada yaşanan çarpışmalarda üstünlük kurmayı başardı (Memnon, 37. 2-39. 2.; Appianos, *Mithridates*: 10. 71). Fakat Lucullus'un dahil olmasıyla yapılan çarpışmalarda VI. Mithridates ve kuvvetleri oldukça hasar aldı ve kendi topraklarına dönmek zorunda kaldı (Memnon, 41. 1; Plutarkhos, *Lucullus*: 11. 2; Appianos, *Mithridates*: 11. 75-78). VI. Mithridates'i takip eden Lucullus ve kuvvetleri ise Pontus topraklarına saldırdılar, başkent Amisos büyük hasar aldı (Memnon, 45. 2; Plutarkhos, *Lucullus*: 19. 4; Strabon, *Geographika*: 12. 3. 4). Mithridates, damadı II. Tigranes'in topraklarına, Armenia'ya kaçtı, Lucullus ve kuvvetleri de onu takip ettiler (Memnon, 46. 3; Plutarkhos, *Lucullus*: 21. 7).

Küçük Asya'da VI. Mithridates ile yapılan savaşlardan dolayı halk zor günler geçiriyordu. Bir yandan savaşın yıkıcı etkisi ile baş etmek zorunda kalan Küçük Asya

sakinleri, diğ er yandan Roma publicanuslarının vergileri altında eziliyordu. Lucullus'un bu konuda halk lehine girişimlerde bulunması publicanusları oldukça rahatsız etmişti. Bu yüzden Lucullus'a karşı bir propaganda başlatarak onu kötülemeye başladılar (Plutarkhos, *Lucullus*: 10. 4-5). O esnada Armenia'da VI. Mithridates'i yakalamak için uğraş veren Lucullus ise askerlerinin yorgun düşmesi üzerine bölgeden çekildi (Plutarkhos, *Lucullus*: 32. 2; Appianos, *Mithridates*: 13. 87; Dio Cassius, 36. 5. 2). Lucullus'un hakkında yürütülen bu politikanın üzerine bir de geri çekilmiş olması, durumun daha da aleyhine dönmesine yol açtı. Sonunda görevden alındı ve yerine Manius Acilius Glabrio getirildi (Dio Cassius, 36. 14. 4).

Fakat bu dönemde Kilikia Thrakia bölgesini de kapsayan akdeniz coğrafyasında korsanlık faaliyetleri oldukça artmıştı. Kısa sürede sayıları onbinlere ulaşan korsanlar, sayıları gittikçe artan gemileriyle kıyı kentleri yakıp yıkıyor, zengin vatandaşları kaçıırıp fidye istiyorlardı ve kısa sürede neredeyse bütün Akdeniz'i ele geçirmişlerdi (Appianos, *Mithridates*: 14. 92-93; Velleius Paterculus, *Historia Romana*: 2.31. 2). Bu gelişmeler üzerine Roma Senatosu harekete geçti. Bölgede artan korsan faaliyetlerinin durdurulması için Gnaeus Pompeius, imperium infinitum yetkisi ile bölgeye gönderildi ve büyük başarı göstererek korsanların bölgedeki faaliyetlerine son verdi (Plutarkhos, *Pompeius*: 25. 2; Appianos, *Mithridates*: 14. 94; Dio Cassius, 36. 37). İÖ 66'da çıkan yasa *Lex Manila* ile Pompeius, eyaletlerin ve orduların sorumluluğunu alarak Mithridates'e karşı harekete geçti (Plutarkhos, *Pompeius*: 30. 1-3; Appianos, *Mithridates*: 15. 97; Dio Cassius, 36. 42). Bir süre Pompeius'a karşı koymaya çalışan VI. Mithridates, daha fazla dayanamayıp intihar etti fakat başarılı olamayınca komutanlarından biri Mithridates'in emri ile onu öldürdü (Appianos, *Mithridates*: 16.111).

1.14.Mitridates Savaşları sonra Pompeius'un Düzenlemeleri

Mithridates'in ölümünün ardından Gnaeus Pompeius, tüm küçük Asya'yı kapsayacak düzenlemelerde bulundu. İÖ 63 senesinde Amisus'a geldi ve Pontus'un batıda Herakleia Pontika'ya, doğuda Kolkhis ile Armenia'ya ulaşan topraklarını parçalayıp paylaştırdı (Strabon, *Geographika*: 12. 3. 1; Freeman, 2018: 405). Toprakların bir bölümünü Bithynia ile birleştirip Bithynia-Pontus Eyaleti haline getirirken, güney kısmı Galat Kral Deiotarus'a, Paphlagoia kısmını ise Pylaimenes soyundan gelenlere bıraktı

(Strabon, *Geographika*: 12. 3. 1; Kaya 1998: 165). Yine Pompeius, Bithynia-Pontus Eyaleti'ni kurduktan sonra bu topraklar üzerinde Pompeiopolis, Neapolis, Zela, Magnopolis, Megalopolis, Diospolis ve Nikopolis kentlerini kurdu (Strabon, *Geographika*: 12.3. 40-38-37-31-28-30; Kaya 1998: 166). Pompeius'un bu yeni kentleri kurmaktaki amacı Küçük Asya toprakları üzerinde Roma hakimiyetini güçlendirmektir. Düzenlemeler esnasında uygun gördüğü yerleri de Roma'nın müttefikleri arasında paylaştırdı. Pontuslu Arkhelaos, Komana Pontike'nin başrahipliğini aldı (Appianos, *Mithridates*: 17. 114; Kaya 1998: 169). Kappadokia Kralı Ariobarzanes'e krallığına ek olarak Sophene, Gordyene ile Kilikia'dan bazı kentleri verdi (Appianos, *Mithridates*: 15. 105). Pompeius bu düzenlemeleri, Küçük Asya'da Roma'ya ait topraklara gelecek saldırıları önleme ve güvenliği arttırmak için yaptı ve özellikle eyalet yönetimleriyle ilgili yaptığı düzenlemeler Augustus'un yaptığı değişikliklere kadar devam etti (Kaya, 1998: 173).

İKİNCİ BÖLÜM

JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DOĞU POLİTİKASI

Bu bölümde Julius Claudius Hanedanı yöneticilerinin genel yönetim politikalarına yer verilmiş ve Roma yönetiminin getirdiği dönüşüm süreci etkilerinden bahsedilmiştir.

2.1. Augustus

2.1.1. Yaşamı

“Kutsal, saygıdeğer, ulu ve yüce” anlamlarına gelen *Augustus*¹⁴ adını almadan önce bilinen ismiyle Gaius Octavius, M. Tullius Cicero ve C. Antonius’un konsullük yaptığı İÖ 63 yılında, 23 Eylül’de Palatium’da Capita Bulba’da dünyaya geldi (Suetonius, *Augustus*: 5). Roma’nın güneydoğusunda bulundan Velitrae Kasabası’ndaki pek çok kanıttan¹⁵ anlaşılacağı üzere soylu bir aile olan Octaviusların soyundan geliyordu. Babası, kendi soylarında senatörlük yapan ilk kişiydi (Taşdöner, 2013: 15). Çeşitli devlet görevlerinde bulunup başarı ile yerine getiren ve aynı adı taşıdığı babası Gaius Octavius, consulluk için adaylığını koymak için hazırlanırken İÖ 58 yılında, valilik yaptığı Makedonya’dan Roma’ya dönüş esnasında hastalanarak Nola’daki konutunda yaşamını yitirdi (Suetonius, *Augustus*: 4; Tacitus, *Annales*: I, 9; Cicero, *Philippicae*: III, 15; Goldsworthy 2020: 60; Taşdöner, 2013: 16).

Babası öldüğünde henüz 5 yaşında (Suetonius, *Augustus*: 8) olan Octavius, önce anneannesi Julia’nın yanına verildi (Taşdöner, 2013: 16). 12 yaşına geldiğinde ise iç savaş döneminde, anneannesinin ölümünden sonra annesi ile birlikte, onunla yakından ilgilendiği söylenen üvey babası Consul Lucius Marcius Philippus’un evinde yaşamaya başladı. Julia’nın İÖ 51’deki ölümünün ardından bir cenaze konuşması yapan genç Octavius, ilk kez insanların ilgisini bu tören esnasında çekmeyi başardı ve bu başarısı ve konuşma tarzı ile büyük dayısı Julius Caesar ile özdeşleştirildi (Goldsworthy, 2020: 82).

¹⁴Bu isim ona Consul Munatius Plancus tarafından önerilmiştir. (Suetonius, *Augustus*: 7; Akşit, 1985: 38; Taşdöner, 2013: 40).

¹⁵ Suetonius, bu kasabadaki bir sokağın adının eskiden beri Octavius olduğundan ve yine bu kasabada Octaviuslardan biri tarafından adanmış eski bir sunak olduğundan bahsetmektedir. (Suetonius, *Augustus*: 1).

Roma'da geleneksel olarak, erişkinliğe adım atan genç erkekler adına bir tören düzenlenir ve çocukluk çağından yetişkinliğe adım atan gençler çeşitli imgesel görevleri yerine getirdikten sonra aile üyeleri ile Capitolium'daki Juppiter Tapınağı'nda ibadet ederlerdi (Dio Cassius, 45. 1.). Dört yıl sonra 18 Ekim İÖ 47 tarihinde *toga virilis*¹⁶giyen Genç Octavius, boynuna *bullae* asıp ilk kez traş olarak yetişkin erkeklığe bir tören ile adım attı (Suetonius, *Augustus*: 8; Goldsworthy, 2020: 83). Bu gelişmelerden sonra Octavius, büyük dayısı Julius Caesar'ın nezdinde itibar kazanmaya başladı. Bir süre sonra, 19 yaşında olduğu için henüz kamu görevlerinde resmen yer alamayan Octavius için bir fırsat doğdu. Caesar ile Pompeius arasında süren iç savaşta, İÖ 48 yılında Pharsalus Muharebesi'nde, Pompeius'un kurmaylarından birinin hayatını kaybetmesi, rahipler kurulunda bir boşluk yarattı. Bu durumu fırsat bilen ve yeğenini hazırlamak isteyen Julius Caesar, Octavius'u resmen aday gösterdi ve bu girişim Cicero'nun da desteğiyle başarılı bir şekilde sonuçlanarak yetişkin Octavius'a ilk resmi görevini getirdi (Cicero, *Philippicae*: 5, 17, 45-48; Goldsworthy, 2020: 84). Daha sonra Pompeius'un oğullarına karşı Julius Caesar'ın yapacağı sefer için Hispania'ya yol alması gerekti fakat geçirdiği bir hastalık sonucu bu durum aksadı. Geç de olsa büyük dayısının ardından Hispania'a ulaşan Octavius, Julius Caesar'ın iyice gözüne girmeyi başardı (Suetonius, *Augustus*: 8). Ayrıca yaşı genç olduğu için Caesar'ın Afrika seferinde yer alamamasına rağmen düzenlenen zafer alayında askeri ödüllere layık görüldü (Akşit, 1985: 30). Bu gelişmeler üzerine eğitim alması amacıyla Apollonia'ya gönderildi ve Roma'ya döndüğünde 17 yaşında olan Octavius, üvey babasının evinden ayrılıp, genç ve varlıklı erkeklerin yaptığı gibi, *insulalarda* bulunan dairelerden birine taşındı (Taşdöner, 2013: 19; Goldsworthy, 2020: 86).

Julius Caesar, başarılarının ardından Roma'ya döndü. Bir huzur ortamı arayışında olan Roma halkı, bu konuda çabaladığı sürece ve tabi onun yeni hamlelerinden duydukları korkunun da etkisiyle, onu olağanüstü yetkilerle donatmaya hazır görünüyordu (Freeman, 2021: 339). Öyle ki İÖ 46 yılında alışılmadık biçimde, 10 yıllık süre için diktatör ilan edildi ve İÖ 44 senesinde bu yetki kalıcı hale getirildi. Ayrıca *praefectura morum* görevi, *pater patriae*, *Imperator* unvanları verildi. Mart ayı ile başlayan Roma takviminde beşinci

¹⁶ Roma'da 14-18 yaş arası genç erkeklerin yetişkin olma aşamasında giydikleri düz beyaz renkli geleneksel giysi.

ay olan *Quintctilis* ayının adı *Julius* olarak değiştirildi, hizmetine özel rahipler verildi ve daha sayısız yetki ve görev ile donatıldı¹⁷.

Elbette ki sadece bu yetkilerle hiçbir şey yapmadan görevde kaldığını söylemek doğru olmayacaktır. Caesar öncelikle bu üstün yetkileri arasında, alışılmışın dışında bir nüfus sayımı düzenledi. Her mahallede, ev sahiplerinin yardımıyla yoksulların da sayımlarının yapıldığı bu kapsamlı araştırmada asıl amaç hileli tahıl alımının önüne geçmek ve iç savaşlar sonunda kalan Roma halkının kesin sayısını öğrenmekti. Sayımın ardından 150.000 kişinin tahıl yardımı aldığı ortaya çıktı ve neredeyse yarı yarıya düşen bu rakam nüfusun azaldığını da gözler önüne seriyordu (Suetonius, *Caesar*: 41; Plutarkhos, *Caesar*: 55; Freeman, 2021: 343). Devletin uzak köşelerine kolonizasyon hareketleri sağlasa da azalmış olan nüfusu dengede tutmak için 20 yaşından büyük, 40 yaşından küçük yurttaşların askeri görevler haricinde 3 yıldan fazla Roma dışına çıkmalarını yasakladı. Bu girişimlerin yanı sıra adaleti tesis etmekle uğraşır sosyal hayatın her alanına müdahalede bulunmaya çalıştı. Senatörler arasında tespit edilen yolsuzluk ve zina suçlarını cezalandırdı. Lüks tüketimin önüne geçmek için belirli kişileri görevlendirmek gibi köklü adımlar attı¹⁸.

2.1.2. Julius Caesar'ın Öldürülmesi ve Octavius'un Siyaset Sahnesine Çıkışı

Tüm bunlar, Caesar'ın davranışlarından rahatsız olan halkın gözünde onun imajını düzeltmeye yetmedi. Pompeius'un oğullarına karşı Hispania'da aldığı zaferden sonra düzenlediği zafer alayında aralarında 2 senatörün bulunduğu pek çok kişinin izdihamdan ölmesi de ilişkileri germişti (Suetonius, *Caesar*: 39). Ayrıca Romalılar bu seferde iç savaş neticesinde ölen askerlerin kendi yakınları olmasından dolayı bir zafer alayının düzenlenmesinden de oldukça rahatsız oldular (Freeman, 2021: 354). Bu esnada Julius Caesar'ın Parthlara karşı yapacağı seferden önce yeğeni Octavius'u kendine varis seçip mirasının üçte birini ona bırakacağını, ölümünden sonra onu evlat edineceğini vasiyet etti (Suetonius, *Caesar*: 83). Roma'da bu durum olağan karşılanırsa da Caesar'ın konumu, bu evlat edinmenin siyasi bir nitelik taşıdığı oldukça açıktır. Bu olayların ötesinde, Suetonius'un, “...kendisine karşı çok büyük ve engellenemeyecek bir nefret duygusunun

¹⁷ Ayrıca, unvanların anlamları ve verilen diğer yetkiler hakkında detaylı bilgi için bkz: (Suetonius, *Caesar*: 76; Dio Cassius, 43. 14; Plutarkhos, *Caesar*: 59.3; Goldsworthy, 2020: 87; Freeman 2021: 339).

¹⁸ Caesar'ın düzenlemeleri hakkında detaylı bilgi için bkz. (Suetonius, *Caesar*: 40-44).

uyanmasına neden oldu.” dediği bir olay yaşandı. Julius Caesar, ona yeni verecekleri unvanları sunmak isteyen senatörleri oturarak karşıladı ve devamında bunu sürdürerek açıkça saygısızca davrandı. Cornelius Balbus tarafından kalkmaması tavsiye edildiği söylene de Caesar’ın ayağa kalkma girişiminde bulunmadığını dile getirenler de vardı. O ise sonradan bu durumdan duyulan rahatsızlığı fark edip rahatsız olduğu için kalkmadığı gibi bahaneleri öne sürmeyi tercih etti (Suetonius, *Caesar*: 78; Dio Cassius, 44. 8; Plutarkhos, *Caesar*: 60. 3-5). Daha sonra Latin Bayramı sırasında tören dönüşü, halk arasından biri, krallık simgesi olan beyaz şeritli defne tacı onun heykeline yerleştirdi. Buna şiddetle karşı çıkan halk temsilcilerini ise azarladı ve görevlerine son verdi. Her ne kadar Antonius’un, “bu tacı sana halk verdi” diyerek birkaç kez uzattığı tacı reddetmiş olsa da kaynaklar bunun Caesar tarafından düzenlenen bir oyun olduğunu savunmaktadır (Cicero, *Philippicae*: II. 34; Appianos, *BC*: 2. 109; Dio Cassius, 44. 9-10-11; Suetonius, *Caesar*: 79; Goldsworthy, 2020: 93. dn.26; Freeman, 2021: 360).

Tüm bu işleyiş içinde, halkın kaygıları ve aristokratların değişmeye başlayan siyasi düzenden duydukları rahatsızlık, Julius Caesar’ı yolun sonuna getirdi. Nihayet 15 Mart İÖ 44 sabahı Caesar, forumun batı kısmında kalan Pompeius Tiyatrosu’na bağlı tapınaklardan birinde düzenlenen senato toplantısında, aralarında dostlarının da bulunduğu kişilerce kurulan komplo sonucu, bıçak darbeleriyle suikaste uğrayarak yaşamını yitirdi (Suetonius, *Caesar*: 82; Plutarkhos, *Caesar*: 66, *Brutus*: 17, *Anthony*: 13; Dio Cassius, 44. 19; Appianos, *BC*: 2. 16.117; Goldsworthy, 2020: 97; FREEMAN, 2021: 368).

Büyük dayısı öldürüldüğü sırada Apollonia’da eğitim sürecinde olan Octavius, annesinden mart ayının sonlarına doğru bir mektupla haber aldı. Brundisium Limanı’na geldiğinde Caesar tarafından evlat edinildiğini ve servetinin dörtte üçünü alarak varisi olduğunu öğrendi (Taşdöner, 2013: 19, dn.44). Roma’da düzenlenen suikastten sonra bir kaos ortamı hakimdi. Planlar cumhuriyet yanlılarının istediği gibi gitmemiş, Caesar’ın öldürülmesi halk tarafından istenilen coşkuyla karşılanmamıştı. Marcus Antonius, Caesar’ın bir tiran ise bedeninin nehre atılması gerektiğini, eğer değilse katillerin cezalandırılması gerektiğini düşünüyordu. Bu ikilemin mantıksız ama uzlaşmacı bir yol ile çözümlenmesine karar verildi. Cicero’nun hazırladığı bir yasa ile Caesar için halk önünde bir cenaze düzenlenmesi, *actas*ının korunması ama suikastçiler de cezalandırılmaması oy çokluğuyla kabul edildi. 20 Mart günü yapılan bu törene Marcus Anthonius başkanlık etti

(Rawson, 2008: 9, 470). Vasiyetinin de okunduğu bu törende Tiber kıyılarındaki arazilerini halka bırakıp her vatandaşa 300 *sestertius* ödeme yapılmasını istemesinin yanı sıra yeğeni Octavius'a bıraktıkları göze çarpıyordu. Caesar, yeğeni Octavius'u evlat edinmiş ve ona bir de ismini miras bırakmıştı (Suetonius, *Augustus*: 83). Evlat edinme Roma da yaygın bir durumdu ve genelde evlat edinen kişi yaşıyorken yapılıyordu. Bu durumda ise önemli nokta, Octavius'un Caesar'dan miras aldığı isim ile birlikte onun görev, yetki ve unvanlarını da almış olmasıydı (Goldsworthy, 2020: 106). Genç Octavius, reddetme hakkı olmasına rağmen, Julius Caesar'ın mirasını kabul etti ve Gaius Julius Caesar adını aldı.

İlk iş kendisine taraftar toplamanın yollarını arayan Genç Caesar, eski centuriolardan bir kuvvet oluşturmakla işe başladı. Aralarındaki gerginlik gittikçe artıyordu. Roma'da bir iç savaş ortamının gerginliği olduğu düşünölmeye başlamışken Cicero, Antonius'u sükûnete davet etti ve ona suikast sonrası ılımlı tavrını tekrar takınmasını önerdi¹⁹. Fakat o esnada Campania'dan asker toplayıp Roma'ya dönen Octavianus'un, senatonun bu askerileri tanınması ve destek vermesi için gösterdiği çaba da ortamdaki gerginliği arttırıyordu. Octavianus'u vatan haini ilan ettirme planları olan Antonius'un ise en büyük dezavantajı, topladığı lejyonların Julius Caesar tarafından oluşturulmuş olmasıydı (Cicero, *Philippicae*: 3, 4)²⁰. İÖ 20 Aralık 43 tarihinde senato açılış toplantısında Cicero, III. Philippicae söylevini vererek, Octavianus'tan "Genç Caesar" olarak bahsetti ve tarafını açıkça duyurmuş oldu (Cicero, *Philippicae*: 3, 2). Ancak Cicero ve onun da dâhil olduğu cumhuriyetçiler grubu, Julius Caesar'dan kalan cumhuriyet karşıtı anlayışın Marcus Antonius tarafından devam ettirileceği ve cumhuriyeti Octavianus ile sürdürebilecekleri yanılığısı içindeydiler (Taşdöner, 2013: 21).

Bu siyasi atmosfer, Gaius Vibius Pansa ve Aulus Hirtius consullüğe seçildiklerinde de devam etti. Antonius'u vatan haini ilan eden oylama iptal edilse de 1 Ocak'ta Pansa'nın başlattığı konuşma ile uzun tartışmalar yapıldı ve sonunda Octavianus'a özel yetkiler verilerek genç yaşına rağmen consul olma hakkı tanındı (Rawson, 2008: 9, 480). Ayrıca quaestor rütbesine yükseltildi ve imperiuma sahip olarak resmi olarak askeri kuvvetlerini

¹⁹ Cicero, I. Philippicae söylevinde Antonius'un hareketlerine eleştiri getirmesinin yanında bir sükûnet ortamı oluşması için çaba göstermiştir. (Goldsworthy, 2020: 123, dn.9)

²⁰ Adını Savaş Tanrısı Mars'tan alan Martia Lejyonu, Brundisium'a ilk gelen ve taraf değiştirip Caesar'ı desteklemeye karar veren ilk lejyondur.

idare edebilme yetkisi kazandı (Appianos, *BC*: 3, 7, 48). Böylece Marcus Antonius ile mücadele etmek için uygun zemin hazır hale gelmiş oldu.

Yeni göreve başlamış olan konsullerin Caesar taraftarı olması, askerlerin desteğinin alınması için önemli bir olguydu ve bu doğrultuda Hirtius, IV. Lejyon ve Martia Lejyonu'nun komutasını alarak Gallia Cisalpina'ya ilerledi. Consul Pansa kontrol amaçlı Roma civarında konuşlanmış olsa da Genç Caesar askeri desteği genişletme çalışmalarına devam etti. Antonius her ne kadar Caesar ve Hirtius'un kuvvetleri ile Pansa'nın askeri kuvvetlerinin bir araya gelmesine engel olmaya çalıştıysa da bu konuda başarı sağlayamadı ve kuvvetlerin bir araya gelip güçlenmesine engel olamadı. Ancak Antonius'un kuvvetlerinin deneyimli savaşçılardan meydana gelmesi ona avantaj sağlıyordu. Bu sayede Caesar'ın kuvvetleri ile yaşanan çarpışmada üstünlük elde etmeyi başardı. Ancak Hirtius'un saldırı hamlesi, rehavet içindeki Antonius'un askerlerinin dağılmasına yol açtı. Antonius'un kuvvetleri Pansa'nın kuvvetlerine karşı çok iyi mücadele etmiş olsa da Hirtius'un iyi tahkim edilmiş kuvvetleri bu çarpışmadan galip çıkmayı başardılar (Appianos, *BC*: 3.9.70). Bir hafta sonra yapılan bir diğer çarpışma ise Antonius'un kuvvetlerinin yine geri çekilmesiyle sonuçlandı. Fakat İÖ 21 Nisan 43'te yaşanan bu çarpışma aynı zamanda Hirtius'un ölümü ve Pansa'nın (daha sonra ölümüne yol açacak şekilde) ağır yaralanmasına da neden olmuştu (Appianos, *BC*: 3. 10. 76)²¹. Sonuç olarak artık Octavianus, hem kendisine hem de consullerine ait lejyonlara sahip olmuştu. Modern araştırmacılar Genç Caesar Octavianus'un bu olayda başarıdan çok talihli olmasıyla bu konuma geldiğini öne sürmektedir (Goldsworthy, 2020: 143).

Antonius'a karşı alınan zaferin haberi Roma'ya ulaştığında senato bu haberi beklenilenden daha fazla coşkuyla karşıladı. Bu zaferin kutlanması için elli gün sürecek olan “şükran günü” ilan edildi ve bu daha önce kazanılmış zaferlerde görülmemiş bir kutlamaydı (Appianos, *BC*: 3. 10. 74). Ayrıca Cicero'nun uzun süreli çabaları sonuç verdi ve Antonius resmen *hostis* yani vatan haini ilan edildi (Rawson, 2008: 9, 483). Artık ordu desteğini fazlasıyla yanına alan Octavianus'un uzun süredir istediği şeyin gerçekleşmemesi için bir sebep kalmamıştır. Octavianus, İÖ 43 yılında, 19. Yaşının sonunda, Julius

²¹ Suetonius'un aktardığına göre, Octavianus daha sonraları bu iki consulun ölümünden sorumlu olmakla suçlanmıştır fakat bunun için yeterli kanıt yoktur. (SUETONIUS, *Augustus*: 11)

Caesar'ın yeğeni Quintus Pedius ile paylaştığı consulluk makamına seçildi (Suetonius, *Augustus*: 26).

2.1.3. İkinci Triumvirlik

Roma'da bu atmosfer hâkimken, Gallia Transalpina'da bulunan Marcus Antonius, yeni bir siyasi hamleye hazırlanıyordu. Önce emrindeki askerlerle birlikte yakın arkadaşı Aemilius Lepidus'a yakın bir konuma konuşlandı ve onu yanına çekmek için çaba göstermeye başladı. Başlarda başarılı olamasa da birkaç akıllıca hamle ile bu emeline ulaştı ve yola Lepidus ile kuvvetlerini birleştirerek devam etme kararı aldı (Plutarkhos, *Antonius*: 18). Bu haberi alan Caesar yanlısı generaller Munacius Plancus ve Asinius Pollio'nun kuvvetleri ile birlikte onun tarafına geçme kararı alması da Antonius'un konumunun iyiden iyiye güçlenmesini sağladı (Taşdöner, 2013: 23).

Bu haber kısa sürede Octavianus'a ulaştı. Karşısındaki düşmanın kuvvetlenmesi gözünü korkutmuştu ve bunun için yeni bir hamle de o yaptı. Bu güne dek sürdürdüğü siyasi tutumundan vazgeçip senatoya yüz çevirdi. Bunu yaparken bahanesi “Cicero'nun kendisini özgürlüğe adadığını görmesi” (Plutarkhos, *Antonius*: 19. 1) ve senatonun cumhuriyetçi rejimi kurtarmak adına onu kullanıp “çocuk” (Cicero, *Philippicae*: 3. 2) diyerek küçümsemeleriydi (Suetonius, *Augustus*: 12). Octavianus'un yakınları vasıtasıyla yaptığı çağrılar sonuç verdi ve Kasım ayında Lepidus, Antonius ve Octavianus Bononia yakınlarında buluştular. 3 gün boyunca süren bu görüşmeden sonra anlaşma sağlayıp bir takım kararlar aldılar. Emrindeki kuvvetleri de birleştiren bu üçlünün oluşturduğu triumvirlik, ilkinden farkı olarak olağanüstü yetkilere sahipti. Özellikle ilkinden farklı olarak bu triumvirliğin Roma'da bir yasa ile tanınacak olması bariz bir farktı (Goldsworthy, 2020: 150). Octavianus bu anlaşma doğrultusunda yerini Ventidius'a bırakarak consulluk görevinden vazgeçti. 27 Kasım günü toplanan halk meclisi ile bu triumvirliğin yetkileri 5 yıllığına Halk Meclisi tarafından onandı. Eyalet topraklarının idaresi de kendi aralarında paylaşıldı. Plutarkhos'un bu iş birliğini “imparatorluğu kendi aralarında atalarından kalan bir miras gibi bölüştüler” (Plutarkhos, *Antonius*, 19. 1) şeklinde aktarması, bu üçlünün kendilerine atfettikleri yetkilerin dozunu göstermesi bakımından önemlidir.

Elde edilen askeri güç ve yetkiler gücün odak noktasını oluştursa da triumvirliğin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için gerekli maddi desteğin sağlanması gerekiyordu. Özellikle artan askeri birliklerin giderlerinin karşılanması ve rakipleri ile mücadele edebilmek için seçtikleri yol oldukça acımasızdı. 15 Mart suikastçıları öldürerek intikam almak aynı zamanda mallarına el koymak adına bir plan yapıp adeta bir ölüm listesi hazırladılar ve bunun sonucunda 300'ü senatör olan binlerce kişi katledildi (Taşdöner, 2013: 26). Öldürülenler arasında şüphesiz en önemli isim, ünlü hatip Cicero idi. Cicero, başından beri Marcus Antonius'un nefretini çekmiş ve yazdığı *Philippicae* adlı eseriyle de bu nefreti perçinlemişti. Başlarda Octavianus'a olan yardımları ve akıl hocalığı da onu kurtarmaya yetmedi. Roma'nın ünlü hatibi Marcus Antonius'un emriyle, İÖ 7 Aralık 43'te 64 yaşında öldürüldü (Plutarkhos, *Cicero*: 48. 4).

Planlandığı üzere maddi gelir sağlamak amacıyla yapılan bu katliam, istenilen miktarın toplanmasını sağlayamadı. Fakat yeni siyasi düzenin halk tarafından anlaşılabilir olması açısından işe yaradığı görünüyordu. Çünkü halk üzerinde kendilerine meşruiyet sağlayacak kadar korku salmış durumdaydılar. Gereken finansman ise alışılmadık biçimde getirilen vergilerden sağlanmaya çalışıldı (Plutarkhos, *Antonius*: 21. 3).

Birlikte başlattıkları hareketin ilk evresini geride bırakan Antonius ve Octavianus, bir sonraki adımı atmak için harekete geçti. Julius Caesar'ın katlinden sorumlu olanlara karşı yürüttükleri politikaya devam edip asker toplayarak güçlenmiş Brutus ve Cassius'tan intikam almaya karar verdiler. İÖ 1 Ocak 42 tarihinde Lucius Munatius Plancus ile Octavianus'tan boşalan consulluk görevine başlayan Lepidus'un ise Roma'da kalması gerekiyordu. Yapılan bu intikam planı özellikle Genç Caesar için kendisi ispatlaması bakımından oldukça önemliydi.

Brutus ve Cassius, Philippi'deki kuzey ve güney tepelerde kamp kurup iki kamp arasındaki iletişim için gerekli tahkimatı kurdular. Bu esnada ilerlemekte olan Antonius ve Octavianus için bir problem baş gösterdi. Octavianus belirlenemeyen bir neden ile hastalanmıştı ve o an için devam etmesi imkânsız olduğundan bir süre Epidamnus'ta beklemek zorunda kaldı (Appianos, *BC*: 4. 13. 106). Antonius bekleyerek vakit kaybetmek istemedi ve Caesar'ı istirahatte bırakarak düşman karargâhına doğru ilerleyip yakın bir alandaki ovada kamp kurdu. Fakat sayıca dezavantajlı konumda olmasının yanı sıra başka

sıkıntılar da ilk bakışta göze çarpıyordu. Cassius ve Brutus'un tepedeki konumlarının aksine ovada kamp kurması hem savunma bakımından hem de su ve yakıt ikmali bakımından onu zor durumda bırakıyordu fakat o kısa sürede tahkimatları güçlendirerek bu açığı kapatmaya başladı (Appianos, *BC*: 4. 14. 107). İki taraf arasında ufak saldırılarla geçen süreç genel olarak daha çok, bekleyerek düşmanı zayıflatma politikası üzerine kuruluydu. Antonius, Octavianus'un ve kuvvetlerinin gelmesi ile rahat bir nefes almış olsa da genç Caesar hala hastaydı ve bir sedyede taşınarak ordusunu idare etmeye çalışıyordu (Appianos, *BC*: 4. 14. 108).

Yaşanan çeşitli çatışmalardan sonra ikmal konusunda sıkıntı yaşayan Octavianus, Martia Lejyonu'nun büyük bir kısmının hayatını kaybettiği haberi ile daha zor bir duruma düşmüştü. Fakat Cassius'un ölüm haberi ile sarsılan Brutus için savaş daha çetin geçmeye başlamıştı. Cassius'tan kalan kuvvetleri de idare ederek yoluna devam etmeye çalışan Brutus, üst üste yaptığı hatalı hamlelerden sonra yenik duruma düşeceğini anlayınca intihar ederek yaşamına son verdi (Plutarkhos, *Brutus*: 52. 4). Caesar'ın katillerinin ölümünün ardından Octavianus, istediği üne kavuşmaya başladı. Fakat savaş sonrası davranışları ile de oldukça eleştiri almıştı. Brutus'un kafasının kesilip Caesar'ın heykelinin dibine atılmasını buyurup esirlere kötü ve acımasız davrandı. Öyle ki Suetonius, esirlerin Marcus Antonius'tan onurlandırıcı biçimde bahsederken, Octavianus'a hakaret ettiklerini aktarmıştır (Suetonius, *Augustus*: 13).

Philippi'de yaşanan savaşın ardından Gallia Cisalpina Eyaleti Roma'ya, diğer Gallia Eyaletleri ise Marcus Antonius'a bırakıldı. Sardinia, iki Afrika Eyaleti ve Hispania da Octavianus'a verildi. Daha sonra triumvirliğin iki ismi, kariyerlerinin bir sonraki adımı için farklı yönlere doğru yola çıktılar. Marcus Antonius daha önce olduğu gibi eyaletlerden para temin etmek için doğuya gitti. Octavianus ise Roma'ya İÖ 41 yılında geri döndü. Savaş öncesi askerlere vaat edilen para ve toprağın temin edilmesi gerekiyordu. Marcus Antonius para meselesi üzerinde yoğunlaşmak için gitmişken, Octavianus da toprak meselesi üzerine yoğunlaşmıştı fakat bu durum toprak sahipleri tarafından hoş karşılanmadı. Ayrıca Sextus Pompeius'un da İtalya kıyılarını yağmalamasından dolayı kıtlık tehlikesi baş göstermiş ve tahıla, dolayısıyla toprağa olan ihtiyaç da artmıştı (Goldsworthy, 2020: 170-171). Bu atmosferde Octavianus için pek de iyi olmayan gelişmeler yaşanmaya devam etti. Bunlardan biri de Marcus Antonius'un kardeşi Lucius

Antonius, siyasi bir hamlede bulunarak consul olmayı başarmış olmasıydı. Lucius, Octavianus'un yürüttüğü toprak politikasından rahatsız olan grupların desteğini de alarak gittikçe güçlenmişti. İÖ 41 yılı sonunda Lucius, topladığı kuvvetler ile Roma'ya girdi.

Octavianus, deneyimli ve sayıca fazla askeri kuvveti ile Roma'ya geldiğinde, Lucius geri çekilmek zorunda kaldı. Octavianus tarafından Perusia'da sıkıştırıldı ve yiyecek ikmalı yapılması önlendi. Daha fazla dayanamayan Lucius Antonius, teslim olmak zorunda kaldı. Octavianus ise Perusia'ya bir takım kararlar alarak girdi. Ondan dilenen özürleri kabul etmedi ve gerçekten sadık olanları anlamak için düşman saflarına katılma fırsatı verdi. Sonuç olarak babası Julius Caesar'ın heykeli önünde yaklaşık 300 soyluyu öldürttü (Suetonius, *Augustus*: 14-15).

Antonius'a verilen Gallia Eyaleti yöneticisi Quintus Fufius Calenus'un ölmesini fırsat bilen Octavianus, hemen bölgeye gidip buradaki 11 lejyonun idaresini eline aldı (Appianos, *BC*: 5. 6. 51). Octavius'un Gallia Eyaleti'nde olduğu sırada Brutus ve Cassius'tan kalma filo ile Roma'ya dönen Marcus Antonius, bir talihsizlikle karşılaştı. Brundisium Limanı'nda askerler bu filoyu önceden tanıdıkları için geçmelerine izin vermediler ve Antonius da bu hamlenin Caesar tarafından bilinçli yapıldığını düşünerek kuşatmaya başladı. Caesar ise kuşatma haberini alır almaz orduyu toplayıp savaş hazırlıklarına başladı (Goldsworthy, 2020: 180). Gergin ortama rağmen, iki taraf da savaşmaya pek gönüllü değildi. Kış aylarını İskenderiye'de, onun çocuğunu taşıyan Kleopatra ile geçiren Marcus Antonius, aynı zamanda Suriye'deki Parth istilasını da düşünüyordu. Bu düşüncesini Octavius'un sayıca üstün olması da perçinliyordu. Her iki tarafın askerlerinin birbirini tanıyor olmasından kaynaklı olarak birbirleri ile savaşmak istememeleri de triumvirlere başka seçenek bırakmadı. İki tarafında da temsilcileri vasıtasıyla, Brundisium'da İÖ 40 yılında anlaşmaya varıldı (Taşdöner, 2013: 31).

Yapılan bu işbirliği ile eyalet taksiminde de yeni kararlar alındı. Adriyatik'te Skodra sınır kabul edilerek doğu kısmı Antonius'un, batı kısmında kalan bölgenin idaresi ise Octavianus'un yönetimine bırakıldı (Appianos, *BC*: 5. 7. 65). Ayrıca yapılan bu antlaşma, geleneksel bir yöntem ile de sağlama alınmış oldu. Kısa süre önce kocası Marcellus'u kaybeden ve Octavianusun kız kardeşi olan Octavia ile yakın zamanda karısı

Fulvia'nın ölmesi ile bekarkalan Marcus Antonius evlendirildi. Böylece akrabalık ilişkisi, antlaşmanın teminatı olma görevini üstlenmiş oldu.

Özel hayat söz konusu olduğunda Octavianus ise genç yaşına rağmen, elbette ki siyasi gerekliliklerin de etkisiyle beraberlikler yaşadı. Önce, Marcus Antonius ile aralarındaki triumvirlik ilişkisini güçlendirmek adına karısı Fulvia'nın Clodius ile beraberliğinden olan kızı Claudia ile hayatını birleştirdi. Fakat Fulvia ile ilişkilerin gerilip kopmasıyla, çocukları olmadan Claudia ile yollarını ayırdı. Sonraki eşi ise Sextus Pompeius'un kayınpederi olan Lucius Scribonius Libo'nun kız kardeşi Scribonia idi. Kendisinden on yaş büyük olan Scribonia ile evliliği, Libo'nun da desteğiyle gerçekleşti (Appianos, *BC*: 5. 6. 53). Fakat aktarılanlara göre Caesar'ın, karısının ters davranışlarından yakınmasından (Suetonius, *Augustus*: 62) ve tabii ki evliliğin artık siyasi açıdan fayda sağlamamasından dolayı, Scribonia'nın kızı Iulia'yı İÖ 39'da doğurmasından sonra evlilikleri sona erdi (Dio Cassius, 48.34). Octavianus daha sonra yeni bir isimle hayatını birleştirmeye karar verdi. Bu kişi seçkin bir aile olan Claudiuslara mensup ve İÖ 42 yılı *praetoru* T. Claudius Nero'nun eşi Livia (Drusilla) idi. İÖ 42 yılında kocası Claudius Nero'dan, Tiberius Claudius Nero isimli bir erkek çocuğu olan Livia, Octavianus ile tanıştığında da hamileydi. Bu durum ikilinin hayatlarını birleştirmesine engel olmadı ve Livia'nın da kocasından boşanmasıyla nişanlandılar. İÖ 14 Ocak 38'de Livia'nın Drusus Claudius Nero'yu doğurmasından üç gün sonra da evlendiler (Goldsworthy, 2020: 191-192). Düğüne lüks tüketimin eşlik etmesi de hâlihazırda kıtlık tehdidi ile karşı karşıya kalan halktan tepki gelmesine sebep olmuştu²².

İşte bu durumda Roma halkının ziyafet sofrasını bu denli eleştirip rahatsızlık duyması boş bir tepkiden ibaret değildi. Sorunun temelinde Pompeius'un oğlu Sextus Pompeius ve faaliyetleri yer alıyordu. Sürekli olarak, komutanı olduğu donanmasının da yardımı ile kıyı şeridinde yağmalar yapıp bölgeyi kontrol altına alarak Romanın ihtiyaç duyduğu besinlerin ulaşmasını engelliyordu (Plutarkhos, *Antonius*: 32. 1).

Halkın yeterli besine ulaşamamasından dolayı harekete geçmek şart görünüyordu. Vatandaşların ve çevredekilerin fikirlerine kulak veren Octavianus ve Antonius işi

²² Roma halkı verilen bu ziyafeti “on iki tanrının yemeği” olarak adlandırmış ve sert bir biçimde eleştirmiştir. (Suetonius, *Augustus*:70)

müzakere yolu ile çözmeye karar verip görüşmeler yaptılar. Misenum Antlaşması olarak anılan bu iş birliği dâhilinde Sextus, bölgeyi korsanlardan uzak tutup tahıl ticaretini sağlamayı ve beş yıllığına *proconsul* olmayı kabul etti (Taşdöner, 2013: 32).

Yapılan bu girişimler uzun vadede sonuçsuz kaldı ve Roma halkı yine erzak sıkıntısı ile baş başa kaldı. Sorunu çözmek için Caesar donanmasıyla hareket etti fakat hem bölgenin coğrafi yapısına hâkim olmaması, hem Sextus'un denizdeki hâkimiyeti hem de hava şartları başarısız olmasına yol açtı. Tek başına istediğini alamayan Octavianus, Tarentum'da İÖ 37 bulunduğu Antonius ile anlaşarak 20.000 kişilik asker desteği vermesinin karşılığında 120 adet gemi desteği aldı (Appianos, *BC*: 5. 10. 95). Özellikle de yakın arkadaşı Agrippa'nın bu sefere katılması da ona avantaj sağladı. Onun yeteneği sayesinde düşmana büyük bir darbe vuruldu. Caesar, bu üstün başarısından ötürü Agrippa'ya mavi bir bayrak olan *vexillum* ve gemi pruvası şeklinde altın bir taç olan *corona navalis* hediye etti (Goldsworthy, 2020: 197, dn. 33). Hezimete uğrayan Sextus ise, çareyi Partlarla mücadele eden Antonius'un yanına gitmekte buldu. Başka bir çıkar yol bulamamasının yanı sıra Antonius'un olası ölümü halinde kuvvetlerini ele geçirip yeniden güçlenme planları da yapıyordu (Appianos, *BC*: 5. 14. 133). Fakat burada da planları arzuladığı gibi gitmeyen Sextus Pompeius, İÖ 35 senesinde, kırk yaşında, Antonius'un askeri Titus tarafından Miletos'ta infaz edildi (Appianos, *BC*: 5. 14. 144).

Bu esnada Sextus'un Doğu'ya kaçmasını fırsat bilen Lepidus için ön plana çıkma fırsatı doğmuş oldu. Lepidus, Sicilya'da Sextus'tan kalan çok sayıda birliğin komutasını ele geçirirse güçlenip daha fazla itibar kazanacağını düşünmeye başlamıştı. Bu düşünceden hareketle, Afrika'dan getirdiği kuvvetleriyle birlikte saldırı ve yağmaya başladı (Appianos, *BC*: 5. 13. 123; Broughton, 1951: 2. 400). Caesar'ın bu durumdan haberdar olup harekete geçmesi üzerine paniğe kapılıp bir tepeye çekildi ve burada bir ordugâh kurarak planlarına devam etmeye çalıştı. Fakat Caesar Octavianus'un Lepidus kuvvetleri içine sızan adamları sayesinde ve Lepidus'un da yeterli sadakati kendine çekememesi ile bu planlar suya düştü. Daha fazla dayanamayan Lepidus teslim olmak zorunda kaldı (Dio Cassius, 49.11-12). Octavianus Lepidus'u triumvirlikten uzaklaştırıldı fakat hayatı bağışlanarak İtalya'ya gönderildi. Bunu yaparak babasına öykünen Octavianus, Lepidus'u kontrol altına alarak bir anlamda aşağılamış da sayılıyordu (Goldsworthy, 2020: 200). Lepidus'un bu hamlesinden

doğan sonuç ile kurulan triumvirlik sona erdi. Bir sonraki hamleye kadar Octavianus ve Marcus Antonius yola beraber devam ettiler.

2.1.4. Actium Savaşı

Marcus Antonius doğuda mevcut düzeni tehdit eden Parth istilasına karşı mücadele veriyordu. Nihayet İÖ 36'da Parthlara karşı saldırıya geçmeye karar verdi. Müttefik desteğiyle birlikte yaklaşık 30.000 (Plutarkhos, *Antonius*: 37.3) kuvvete sahip olan Antonius, başta sayıca oldukça üstün konumdaydı. Fakat gerek müttefikler ile yaşanan anlaşmazlıklar, hatalı stratejiler gerekse ordunun ikmal sıkıntısı bu üstünlüğü tersine döndürdü ve büyük bir hezimet ile sonuçlandı. Antonius'un aldığı bu yenilgi pek tabii onun askeri kariyerinden çok, rakibi Octavianus'un başarıya giden yolunu aması bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştu.

İÖ 35'te ise Caesar, Sicilya kıyılarında yaşananlardan sonra elde ettiği başarıları Roma'da görkemli törenlerle kutladı. Zaferlerine yenilerini eklemek ve şhretini aktif tutmak adına kuzeye seferler düzenledi. Bu bölgede belli bölgeleri ele geçirdi ve kabileler üzerinde hkimiyetler kurmayı başardı (Suetonius, *Augustus*: 21).

Son yaşadığı başarısızlıktan sonra Doğu'da kalmaya devam eden Antonius'un bu süre zarfında Kleopatra'dan çocukları oldu. Alexander Helios, Kleopatra Selene adlı ikizlerden sonra Ptolemaios Philadelphos adlı bir oğulları daha dünyaya geldi. Ayrıca Kleopatra, Julius Caesar'ın ölümünden sonra ülkesine dönüp kardeşini öldürerek oğlu Caesarion'u getirmiş ve yerini sağlamlaştırmıştı. Evli ve ünlü bir Romalı'nın bu denli açık bir ilişki yaşaması kabul görmüyordu. Bu durumun farkında olan Augustus, kocasının yanına gitmek isteyen kız kardeşine izin verdi ve Octavia İÖ 35 senesinde Atina'ya yelken açtı. Augustus'un bu durumu bilmesine rağmen onun gitmesine müsade etmesinin sebebi ise Antonius'a karşı bir savaş başlatmak için uygun zemini hazırlamak istemesiydi. Octavia'nın orada bulunduğu süre zarfında mektuplar yazarak bölgede kalması yönünde de telkinlerde bulundu (Plutarkhos, *Antonius*: 53. 1). Son yaptığı seferler, kazandığı zaferler ve yarattığı olumlu havadan sonra yegne egemenlik kurmak adına kendisini hazır hissediyordu. Ayrıca Kleopatra çocukları arasında toprak paylaşımları yapmış ve kendisine büyük unvanlar tanımlamıştı. Modern araştırmacılar tarafından, tüm bu süre zarfında

Caesar'ın pek çok kez Roma'ya gelmesi fakat Antonius'un gelmemesi, oluşan havayı açıklamak için kullanılan önemli bir detaydır (Goldsworthy, 2020: 211).

İÖ 32 yılı için Antonius'un yakın ilişkide olduğu komutanları Domitius Ahenobarbus ve Gaius Sosius'un consul olmaları, Marcus Antonius'un elini güçlendirdi. Ayrıca yenilgisinin öcünü almak için çıkmaya kararlı olduğu Parth seferini de erteleyip olası bir savaş için askerlerini hazırladı (Dio Cassius, 50. 2). Aleyhine dönmeye başlayan havaya karşı Octavianus'tan hamle gecikmedi. Caesar Octavianus, Antonius'a ait olan ve Vesta Tapınağı'nda muhafaza edilen vasiyetnameden bilgiler alarak bunları Senato'da açıkladı (Dio Cassius, 50. 3). Açıklamada özel olarak seçtiği kısımlar arasında Julius Caesar'ın Kleopatra'dan doğma gayri meşru oğlu Caesarion'u resmen tanınması ve ya öldüğünde Kleopatra ile gömülmek istemedi gibi skandal sayılabilecek bilgiler yer alıyordu (Suetonius, *Augustus*: 17).

Fiilen savaşın başlaması için tüm şartlar uygun hale gelmişti. Yakın arkadaşı ve deneyimli kumandanı Agrippa, Octavianus ile ortak hareket ederken, Kleopatra da Antonius için taktiksel desteğin yanı sıra mühimmat ve erzak desteği de vermişti. Kıyıda filosunu hazır tutan Antonius, İÖ 2 Eylül 31'de (Plutarkhos, *Antonius*: 65. 1) hamlede bulundu. Fakat savaşmak için deniz yolunu seçmesi pek akıllıca olmamıştı düzeni sağlayabilmek ve rüzgara karşı durabilmek vaktini boşa harcamasına sebep oldu²³. Agrippa ve Caesar'ın donanmasına karşı direnen Antonius, direnişinin onuncu saatinde daha fazla dayanamadı ve Kleopatra ile birlikte hazinelerin olduğu gemileri alarak Alexandria'ya kaçtı (Plutarkhos, *Antonius*: 68. 1; Goldsworthy, 2020: 221). Marcus Antonius'a çok güvenen askerileri kaçtığına inanmayı reddedip bir süre daha savaş düzeninde beklediler fakat komutanları Canidius'un teslim olmasından sonra Antonius'un kuvvetleri Caesar'a teslim oldular (Plutarkhos, *Antonius*: 68. 2-3).

Caesar, Antonius ve Kleopatra'nın peşinden Alexandria'ya gidip şehri kuşattı. Başka çaresi kalmayan Antonius intihar ederek yaşamına son verdi. Kleopatra ise başta müzakerede bulunup Octavianus ile iş birliği yapmak istese de sonunda o da aynı son ile yüzleşti. Hazinesinin olduğu mezarda, Caesar'a Antonius'un yanına gömülmek istediğini

²³ Plutarkhos'un aktardığına göre askeri Antonius'a ...'neden bu yaralara ve kılıçlara güvenmiyorsun ve umutlarını bu sefil kütüklere bağlıyorsun?' diyerek sitem etmiştir. (PLUTARKHOS, *Antonius*: 64.2)

anlatan bir not bırakarak, yılan zehri ile intihar etmiş halde bulundu. Octavianus, Antonius'un Fulvia'dan doğan oğlu Antyllus'u ve Kleopatra'nın Julius Caesar'dan olduğu söylenen oğlu Caesarion'u öldürttü (Plutarkhos, *Antonius*: 85. 3; Suetonius, *Augustus*: 17; Goldsworthy, 2020: 222-223).

2.1.5.Roma'nın Dönüşüm Süreci Ve Etkileri

Böylece 33 yaşındaki Caesar Octavianus, hayatında bir dönüm noktası olan Actium Muharebesi'ni geride bıraktı. Julius Caesar tarafından evlat edinilerek başladığı bu yolculukta önemli ve onun için tehdit oluşturabilecek herkesten üstün olmayı başarmış oldu. Onun ve ardıllarının bundan sonraki yaşamı bu doğrultuda devam etti. Uzun yıllar cumhuriyet rejimi ile var olmuş olan Roma, böylelikle köklü bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiş oldu.

İÖ 30-29 kışını Alexandria'da geçiren Octavianus, Roma'nın Kleopatra ile uzun süren sorunlu ilişkisinden sonra, bu bölgenin sükûnete kavuşturulması gerektiğini düşünüyordu. Ayrıca zaferinin mimarı olan ordusu için vaat ettiği ödemeyi yapması ve bunun için de yeterli finansmanı sağlaması gerekiyordu. Bu yüzden Mısır'ı bağımlı bir krallık olarak bırakıp yeni bir kral atama zahmetine girmede ve kişisel mülkü haline getirdi. Bu eyalete vali olarak da Gaius Cornelius Gallus'u atadı (Taşdöner, 2013: 39).

Caesar Octavianus, bölgede sükûneti sağlayıp, İÖ 29 senesinde Roma'ya döndüğünde coşku ile karşılandı. Görkemli ve ihtişamlı geri dönüş ile birlikte, Mısır'dan getirdiği yüklü miktarda ganimet de maddi olarak halka ve askerlere dağıtıldı (Dio Cassius, 51. 21. 2-4). Halkın gözünde yerini sağlamlaştıran girişimlerine devam eden Octavianus, çeşitli oyunlar ve gösteriler düzenledi. Roma'nın eski geleneklerini canlandırdı ve getirttiği vahşi hayvanların halka sergilenmesini ve gladyatör dövüşleri yapılmasını sağladı (Dio Cassius, 51. 21). Artık onun için farklı bir Roma, Roma içinse farklı bir Octavianus olacaktı. Fakat değişim süreci içinde başlangıç yenilikleri pek de radikal değildi. İlk olarak Caesar, yakın dostu Agrippa ile İÖ 1 Ocak 28'de consulluk makamını paylaştı. Düzgün bir nüfus sayımı yapılabilmesi adına yine Agrippa ile birlikte censorluk unvanı aldılar²⁴. Nüfus sayımından sonra sıra senatoya geldi. İkili, Suetonius'un "*eğitimsiz ve kuru bir kalabalık*"

²⁴ Censorluk yetkisi ve nüfus sayımı için bkz. (Taşdöner, 2013: 39. dn.140).

dediği senato'da düzenlemeler yaptı (Suetonius, *Augustus*: 35). Roma'nın en saygın kurumu olan senato, uzun yıllar devam eden iç savaşlarda, kendi taraftarları ile yerlerini sağlamlaştırmak isteyen kişiler yüzünde oldukça kalabalık hale gelmişti. Caesar, senatoyu nitelikli zamanlarına döndürmek adına, olasılıkla da karşıt görüşleri temizlemek istediği için buradaki sayıyı azaltmak ile işe başladı. Kendisi izin vermedikçe, senatörlerin İtalya dışına çıkmalarını yasakladı (Dio Cassius, 52. 42). Kendisi meydana getirdiği bu yeni Senato düzeninde “senatonun birinci kişisi, eşitler arasında birinci” anlamına gelen *princeps senatus* unvanı ile yer aldı. Kendisine kattığı yeni unvanlara rağmen hala daha cumhuriyet düzenine uygun davranıyordu ve henüz olağanüstü yetkilerle donatılmış değildi (Dio Cassius, 52. 43; Syme, 1939: 314).

Her alanda reformlarına hız kesmeden devam etti. Geçirdiği bu süreçte elde ettiği maddi imkânlar da buna destek olmuştu. Özellikle Actium ve sonrasında Mısır'dan kalan ganimetler ile devlet hazinesi hatırı sayılır biçimde iyileşme göstermişti. Artık hazinenin Roma içinde ve eyaletlerden gelecek sabit gelirler ile belirli bir seviyede tutulması hedefleniyordu. Maddi gelirlerin yönetilmesi için ex-praetorler arasından 2 kişi seçilip görevlendirildi (Dio Cassius, 53.2). Ayrıca festival, gösteri ve zafer alaylarına gibi büyük harcamaların kaynağındaki bu para ile bazı kişilerin hazineye olan borçları da silindi (Dio Cassius, 53.2.4). Sürdürülen bayındırlık ve inşaa faaliyetleri de istihdam sağlaması bakımından ekonomik canlanma getirmişti. Atılan tüm bu adımlar, Caesar'ın halk içindeki konumunu gittikçe sağlamlaştırıyordu.

İÖ 27 yılının ilk günü, yine Agrippa ile beraber consulluk görevine başladılar. Bu seçimden sonra, başkanlık ettiği ilk senato toplantısında yetkilerini bırakıp emekliye ayrılmak istediğini bildiren bir konuşma yaptı. Günümüz araştırmacıları tarafından bir nabız yoklama olduğu konusunda şüphe uyandıran bu konuşma o dönem içinde de bazı senatörlerde aynı etkiyi uyandırsa da Caesar Octavianus, Senato'nun ısrarlı desteği ile bu fikrinden vazgeçti (Dio Cassius, 53.11-129). Senato'nun desteğini açıkça alan Caesar için yeni bir girişimde daha bulunuldu. M. Plancus'un önerisi ile Senato kararı alındı ve Octavianus, “Augustus” ismi ile onurlandırıldı (Augustus, “*Monumentum Ancyranum*”: 6. 15). Bundan böyle Imperator Caesar Augustus olarak anılacaktı. Bunun üzerine Augustus, Julius Caesar'ın faaliyetlerinden birini daha devam ettirerek takvimde düzenlemeler yaptı ve altıncı aya karşılık gelen Sextilis ayının adını Augustus olarak değiştirdi (Suetonius,

Augustus: 31). Bunun öncesinde aldığı *Princeps Senatus* (=önde gelen senatör), Lepidus'un ölümünden sonra ondan aldığı *Pontifex Maximus* (=baş rahip) (Suetonius, *Augustus*: 31), İÖ 2'de aldığı *Pater Patriae* (=vatanın babası) unvanları ile adının yanına bu unvanlar da eklendi ve “*Imperator Caesar, Divi Filius Augustus, Pontifex Maximus, Consul XIII, Imperator XX, Tribunica Potestate XXXVII, Pater Patriae*” şeklini aldı (Akşit, 1985: 41).

Büyük dayısı Julius Caesar tarafından evlat edinilerek yola çıkan Augustus, artık bu büyük devletin dönüşüm sürecinin odak noktasıydı. Bu dönüşüm sürecinde Roma'nın geldiği nokta, uzun süren kaos ortamından sonraki barış ortamıydı. Artık denizlerde ve karada sükûnet ortamı sağlanmıştı. Roma'da yalnızca savaş dönemlerinde açık olan Janus Quirinus Tapınağı'nın kapıları, Kral Numa Dönemi ve I. Kartaca Savaşı dışında üçüncü kez kapatıldı ve barış resmen ilan edildi (Suetonius, *Augustus*: 22; Taşdöner, 2013: 43).

Böylece tüm bu geçen zamanın sonunda Roma'da bir devir kapanmış, yeni bir devir açılmış oldu. İmparator Augustus ile birlikte cumhuriyet devri sona erdi ve Principatus Dönemi resmi olarak başladı. Bu dönem, Roma'da ve Roma İmparatorluğu'na tabi her bölgede sosyal, siyasi, ekonomik ve askeri alanda etkili olmuştur.

2.1.6. Augustus Dönemi Küçük Asya Eyalet Yönetimi

III. Attalos'un vasiyetnamesi ile Pergamon topraklarını Roma'ya bırakmasından Aristonikos İsyanı'nı içine alan sürede bölgede yaşanan değişim, Asia Eyaleti'nin kurulması ile sonlanmıştı. Pergamon Krallığı'nın geniş bir coğrafyaya hâkim olmasının sonucunda, kurulan bu eyalet ile Roma Anadolu toprakları üzerindeki mutlak hâkimiyeti için önemli bir adım atmış oldu. Asia Eyaleti'nin gerek sınır anlamında gerekse idaresinde geçirdiği değişim ve düzenlemeler Augustus döneminde de devamlılığını korudu.

2.1.7. Augustus Eyalet Reformu

Eyalet terimi, köken ve kullanım açısından günümüzden farklı bir anlama sahipti. Bugün kullandığımız şekli ile eyalet teriminin karşılığı Roma'da *provincia* idi. Bu terim önceleri, bölgeye gönderilen görevlilerin görev eylem alanlarını sınırlamak için

kullanılıyordu. Temelde *provincia*, askeri görev ile bölgeye gönderilmiş yüksek rütbeli bir memurun belirli bir süre için sorumlu olduğu alanı ifade diyordu (Demircioğlu, 1967: 443). Ele geçirilen bir bölge “*ager publicus* (devlet arazisi)” ilan edilerek vergiye tabi tutuluyordu (Demircioğlu, 1967: 444). *Provincia* terimi bilinen şekline, Roma'nın sınırlarını büyütmesiyle birlikte kavuştu. Görevli oldukları bölgelere bir yıllığına gönderilen görevlilerin, Senato kararı olmaksızın görev-eylem alanlarından ayrılmaları da yasaklanmıştı²⁵.

Roma'nın eyalet politikasının genel anlamda bir devlet politikası olarak kabul edilen *divide et impera* (=böl ve yönet) prensibi etrafında şekillendi. Sahip olunan eyaletler özellikle bir gelir kaynağı olarak düşünüldüğü için yönetim esasları da bu doğrultuda şekillendi. Eyaletler üzerinde kurulmuş vergi sistemleri nizami bir şekilde işlerken, gerek görüldüğü takdirde ülke çıkarları doğrultusunda bu bölgelere muafiyetler de tanınıyordu.

Augustus öncesini kapsayan süreç içerisinde eyaletler için yöneticileri belirleme kararı Senato'ya aitti (Richardson, 2008: 572). Senato tarafından atanan *propraetor* ya da *proconsuller*, eyalet için en yetkili idari amir konumunda bulunuyorlardı. Bölgedeki idari işler ve görevlilerin sorumluluğunun dışında sosyal ve ekonomik anlamda her türlü müdahale hakkına sahiplerdi. Çünkü daha önce de belirttiğimiz üzere atandıkları eyaletler onların *provinciası* yani görev eylem alanı konumunda bulunuyordu. Fakat bu şekilde geniş yetkiye sahip olunması kaçınılmaz olarak görevin kötüye kullanılmasını da beraberinde getiriyordu. Görevi kötüye kullanan görevlilerin adil yargılanmalarının mümkün olup olmadığı da tartışma konusu olmuştur (Demircioğlu, 1967: 449). Octavianus'un Augustus adını almasından sonra geniş yetkiler verilerek başlayan ve cumhuriyet devrini ardında bırakan Principatus Dönemi ile Roma'nın pek çok alanında değişim ve dönüşüm süreci yaşandı. Augustus'un yeni reformlar getirdiği pek çok alan arasında eyalet sistemi de bulunuyordu. Yönetim biçimleri bakımından eyaletler, Senato ve İmparator Eyaletleri olarak taksim edilmiş konumdaydı. Bunun sebebi özellikle tehditlere daha açık konumdaki eyaletlere imparator desteği sağlanmak istenmesiydi yani güvenlik sorunu yaratmayacak eyaletler Senato'nun sorumluluğuna bırakıldı (Dio Cassius 53, 12; Suetonius, *Augustus*: 47). Senato'nun da tavsiyeleri ile Augustus, sınır bölgelerde bulunan

²⁵ *Provincia* içerisinde yetkileri uzatılan consullere proconsul, praetorlara ise propraetor unvanı verilmiştir ve ex-magistrat olmuşlardır. (Kaya, 2005: 12)

ve siyasi istikrarı henüz tam anlamı ile sağlanamamış eyaletlerin sorumluluğunu üzerine aldı²⁶. Çünkü eyaletler Senato'nun belirlediği kişilerce yönetildiğinden bu bölgelere özel askeri kuvvetler atanmıyordu. Fakat Augustus'un müdahalesi ile imparator eyaletleri artık onun atadığı temsilciler tarafından genellikle de komutanlar (legatuslar) tarafından yönetiliyordu çünkü seçilen bu eyaletlerde askeri kuvvetlerin bulunması elzemdi. Fakat aldığı *Imperium Maius* yetkisi ile Senato eyaletleri üzerinde de karar verme hakkına sahip oldu (Taşdöner, 2013: 42). Bu durum cumhuriyet rejiminin geride bırakılması ve Augustus'un yetki alanlarının anlaşılması hususunda önemli bir örnektir.

Senato eyaletlerinin yöneticileri, siyasi konumlarından dolayı imparator eyaletleri yöneticilerinden daha üstün konumdayken, imparator eyaletleri yöneticilerinin askeri yetkileri olduğu için bu yöneticiler karar almada daha esnek olabiliyorlardı (Demircioğlu, 1967: 451).

2.2.Tiberius

Hem annesi hem de babasının tarafından Claudius soyuna mensup (Suetonius, *Tiberius*: 3) olan Tiberius Claudius Nero'nun İÖ 16 Kasım 42'de, Fundi'de (Suetonius, *Tiberius*: 5) doğduğu antik yazar Suetonius tarafından aktarılmıştır. Babası Nero, Iulius Claudius'un hem *quaestor*u hem de donanma komutanıydı. Augustus ile Marcus Antoius ile olan mücadelesinde Marcus Antonius'un tarafında yer aldı. Daha sonra Augustus'un, karısını Livia Drusilla ile evlenmek istemesine karşı çıkamadı. Karısı ve iki oğlunu Augustus'a bıraktıktan sonra öldü (Suetonius, *Tiberius*: 4). Tiberius, babasının ölümünün ardından *toga virilisi* giydi ve genç yetişkinliğe adım attı. Bir süre sonra Marcus Agrippa'nın kızı Agrippina ile evlendi fakat Augustus'un kızı Iulia ile evlenmeye zorlandığı için boşanmak zorunda kaldı.

Augustus tarafından evlat edinilen ve Tiberius Caesar Augustus adını alan Tiberius Claudius Nero, genç bir yetişkin olduğunda devlet işlerine adapte olmaya başladı. Augustus, kendi makamı için halef seçtiği ve soyunu imparatorluk makamında devam ettirecek olan Tiberius'un siyasette aktif görev almasına müsaade ediyordu (Suetonius,

²⁶ Augustus ilk etapta İspanya, Galya, Suriye ve Mısır'ı, henüz tehdit altında oldukları için kendi idaresi altına almıştır. (Goldsworthy, 2020: 256).

Tiberius: 7-8). Bundan hareketle doğuda yürüttüğü faaliyetlerinde bu başarısını doğu görevlerinde kanıtlamıştı (Akşit, 1985: 67).

Augustus'un ölümünün ardından Senato'da vasiyetini okudu mirasın yasal varisi olarak duyurulduktan sonra İS 14 Eylül ayında resmi olarak princeps unvanı aldı. Genellikle çevresindekilere imparatorluktan yakınıyordu ve princeps unvanını kabul etmediğini duyurdu. Fakat gerektiğinde bu yetkisinin getirdiklerinden yararlanmaktan da çekinmedi (Suetonius, *Tiberius*: 24). Augustus'un tanrılaştırılması konusunda adımlar attı ve genel olarak onun getirdiği sistemde, çizdiği sınırların çok da dışına çıkmadı. Öncü faaliyetlerinin başında, Kapadokya Eyaleti'nin kurulması geliyordu. Tiberius uzun süredir Kapadokya Krallığı'na ait olan bu toprakları bir eyalet haline getirdi ve Kapadokya Kralı Arkhelaos'un senatoda yargılanmasını sağladı (Tacitus, *Annales*: 2. 42; Suetonius, *Tiberius*: 37). Diğer örneklerde gördüğümüz gibi bu krallığın da sınırları Kapadokya Eyaleti sınırlarına dâhil edildi.

Tiberius genel anlamda eyalet politikalarında ve dış ilişkilerde ılımlı bir politika izledi. Vassal krallıklara karşı her zaman Roma bağımlılığını hatırlatması için koruyucu edasıyla yaklaştı. Zaman zaman aldığı vergilerde indirim giderek bu politikayı hissettirmeyi amaçladı (Tacitus, *Annales*: 2. 56). Augustus, Galat Kralı Amyntas'ın ölümünden sonra, yönetici atanmamış olan krallıkları zamanla Galatia Eyaleti bünyesinde birleştirmişti. Tiberius da babasından kalan bu uygulamayı Küçük Asya'nın güneydoğusunda sürdürmeye devam etti. Böylece Pontus'taki Pythodoris Krallıkları, Kilikia Thrakia'daki genç Arkhelaos ve Olba Prensiği dışında Fırat Nehri'nin batısındaki tüm bağımlı devletler Roma eyaleti haline getirildi (Magie, 1950: 496). Genel anlamda diğer eyaletlerde de yönetsel herhangi köklü bir değişiklik olmadı. Sınırlar hususunda ise Fırat Nehri'nin sınır kabul edilmesi ilkesi de çiğnenmedi.

Roma idaresi altında yardıma muhtaç kentlere yardımlarından en büyük çaplı olanı Küçük Asya'da meydana gelen büyük bir depremde 12 kentin yıkılmasıydı. Büyük hasar almış olan Sardeis'e vergilerden muaf tutup 10 milyon sestertius yardımda bulunarak katkı sağladı. Ayrıca alınan tedbirlerin uygulanması için görevliler de atadı. Bunun telafi edilmesi için beş yıl boyunca ödenenleri geri gönderdi ve para yetmediğinde faizsiz borç para gönderdi (Tacitus, *Annales*: 2.47). Bu cömert yardımlar üzerine minnet duyan kentler

Sardeis, Hyrkanis, Mostene ve Kyme, Caesaria adını aldı ve Tiberius diğer kentler tarafından kurucu ilan edilerek onurlandırıldı (Magie, 1950: 500). Yine eyaletlerdeki vergileri arttırmak isteyen yöneticilere karşı vatandaşlardan yana bir tavır takındı ve bu tavrı “İyi bir çobanın görevi koyunun derisini yüzmek değil, yününü traş etmektir.” diyerek gösterdi (Suetonius, *Tiberius*: 32).

Tiberius, Augustus gibi hem Roma’da eyaletlerde asayişin sağlanması konusuna da dikkat etti. Augustus’un da belli kararlar aldığı tapınakların sığınma hakkı konusunda benzer adımlar attı (Suetonius, *Tiberius*: 37). Çünkü kutsal alanlara bir ayrıcalık olarak verilen bu hak pek çok kez suistimal edilmişti. Bu konuda kent temsilcileri ile de yapılan görüşmeler sonucunda senato, geniş arazideki kutsal alanlardan bazılarının daraltılmasını ve ileride yaşanabilecek anlaşmazlıkların önüne geçmek için sınırların belirtildiği bir tabletin konulması kararını verdi (Tacitus. *Annales*: 3. 61-63). Roma da faydaları konusunda şüpheli bakılan saltanat dönemi, Doğu eyaletleri açısından oldukça verimliydi. Bu süre zarfı içinde bölge refahını sağlamak, düzeni korumak adına çalıştı. Armenia tahtı için Roma’ya tabi bir kralı başa getirmesi, Parthlarla olan sorunların diplomatik çerçevede ilerletmesi de Doğu Eyaletleri açısından önemliydi (Magie, 1950: 510). Aldığı kararlar konusunda da yeniden düzenlemeler yapmaktan çekinmedi. Sığınma hakkından dolayı eyaletlerde yaşanan karmaşanın önüne geçmek üzere kendisine gelen şikâyetler doğrultusunda tapınak hakları üzerinde kısıtlamalarda bulundu (Magie, 1950: 503).

Genel anlamda Anadolu eyaletlerinin idaresinde Augustus’un ilkelerine sadık kalan Tiberius, aldığı kararlarda senatoyu hiçe saymadı. Princepslik unvanını belirli şartlar dışında kullanmayı reddettiğinden en azından eyaletler üzerindeki problemleri politik sınırlar dâhilinde halletmeyi uygun buldu. Fakat zaman zaman eyaletlere atadığı valilerin Roma’dan ayrılmalarına izin vermemesi, eyalet yönetimlerini onların legatuslarına bırakması konusunda eleştirildiği zamanlar da oldu (Tacitus. *Annales*, 1. 80, 6. 27; Suetonius, *Tiberius*: 63). Özellikle Tiberius’un son dört yılı, antik yazarlar ve modern araştırmacılar tarafından “geçmeyen bir kasvet” olarak tanımlanmıştır (Charlesworth, 1934: 640). Yine de Tiberius Doğu Eyaletleri’nde huzur ve barış ortamı sağlama konusundaki çabaları konusunda dürüst ve faydalı bir yönetici olarak görüldü (Magie, 1950: 510).

2.3. Gaius (Caligula)

Genel anlamda imparatorluk yönetimi için pek başarılı olmayan ama Anadolu eyaletleri açısından sıkıntısız geçen görev süresinde Tiberius, vefat ettiği zaman 78 yaşındaydı. Biyolojik babası ünlü komutan Germanicus olan Gaius, Tiberius tarafından imparatorluğun varislerinden biri olarak seçilmişti. Tiberius Gemellus ile veraseti paylaşan Gaius, babası Germanicus'un halkın saygı ve sevgisini kazanmasından dolayı avantajlı konumda sayılıyordu. İS12 yılı doğumlu olan Gaius, 18 Mart 37 tarihinde Tiberius'un yerine geçti (Akşit, 1985: 67).

Anne tarafından Julius, baba tarafından Antoniuslardan gelen Gaius, İS 31 Ağustos 12'de Antiumda doğdu (Akşit, 1985: 79) Gaius Caesar Germanicus, küçük yaşta babası ile katıldığı seferlerde giydiği çizmelerden dolayı "küçük çizme/çizmecik" anlamlarına gelen *caligula* takma adını almıştı (Suetonius, *Caligula*: 9).

Görevinin ilk yıllarında Roma halkının sempatisini kazanmak ve onların nezdinde bir anlamda kendini meşrulaştırmak adına adımlar attı. Genel af çıkarması, sürgünde olanları affetmesi, kamu görevlileri için adil yargılanma hakkı tanınması, seçim sistemini geri getirmek için çabalaması, zor durumda kalan vatandaşlara ettiği yardımlar gibi pek çok girişim ile halkın yanında olduğunu vurgulamaya çalıştı (Suetonius, *Caligula*: 15-16). Ayrıca Roma için pek çok imar faaliyetine girişti. Tiberius ve Augustus zamanında yarım kalmış yapıları tamamlatarak bunlara yenilerini ekletti (Suetonius, *Caligula*: 21).

Gaius, Roma'nın başarıları ile anılacak imparatoru olarak çıktığı bu yolda, göreve gelmesinden yaklaşık 6-7 ay sonra bir hastalığa yakalandı. Bir süre sonra iyileşmesine rağmen eski kişiliğinden eser kalmamıştı. Aşırıya kaçan davranışları ile korku salmaya başlamış ve yöneticiliği de bu yönde şekil almıştı (Charlesworth, 1934: 655). Kabalık düzeyinde başlayan kişilik değişimi acımasızlığa evriliyordu. Roma için de kabul görülmeyecek şekilde ensest ilişkilerde bulundu. L. C. Longinus ile evli olan kız kardeşi Drusilla'yı kocasından aldı ve hastalığında onu yasal mirasçısı ilan etti (Suetonius, *Caligula*: 21). Dahası Augustus ve Tiberius'un politikalarına tamamen aykırı olacak şekilde, kız kardeşi Drusilla'nın ölümü üzerine onun tanrılaştırılması emrini verdi (Dio Cassius, 59.2).

Gaius'un Anadolu eyaletleri üzerinde büyük işler başardığını söylemek doğru olmayacaktır. Tüm bunlara rağmen eyaletlerde onun için verilen unvanlar ve onurlar da olasılıkla yarattığı bu korku ikliminden doğan bir sonucu (Magie, 1950: 514). Sonuç olarak 41 yılının 24 Ocak günü uğradığı suikast sonucu öldürüldü (Suetonius, *Caligula*: 58; Dio Cassius, 59. 29). Kısa sayılabilecek saltanat süresi içinde Roma için olumsuz anlamda etkili birçok adım atarken, Doğu eyaletleri açısından kayda değer veya köklü bir girişimi olmadı.

2.4. Claudius

Caligula lakaplı İmparator Gaius Caesar Germanicus'un sıkıntılı geçen saltanat yıllarının ardından suikast sonucu öldürülmesi ile taht için uygun birinin bulunması gerekiyordu. Gaius'un amcası ve Drusus'un oğlu olan Claudius, suikast sırasında oluşan kaos ortamından korkup perdenin arkasında saklanmıştı (Suetonius, *Claudius*: 10). Sıradan bir asker tarafından tesadüfen orada bulunan Claudius, Praetor Muhafızları tarafından "imparator" olarak selamlanarak 41 yılında tahta çıkarıldı (Suetonius, *Claudius*: 10). Sanılanın aksine zihinsel bir problemi bulunmayan (Dio Cassius, 60. 2) Claudius, Senato'yu 25 Ocak günü topladı ve imparatora senato tarafından yetki ve onurlar bahşedilerek "Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus" resmi adını aldı (Akşit, 1985: 87).

Göreve başlamasının ardından yürüttüğü ilk eylemlerinde kendisine karşı olanları bağışladı fakat Gaius'un suikastçilerini cezalandırdı ve gereksiz onurları reddedip Senato'ya karşı takındığı tavır ile Roma'nın yeniden Augustus'un sağladığı düzene kavuşması konusunda adımlar atacağı izlenimi vermeye çalıştı (Magie, 1950: 540). Fakat liyakate uymaksızın yaptığı görevlendirmeler ve Senato'nun itirazlarına karşı atadığı danışmanlar bu durumun tam tersini işaret ediyordu (Magie, 1950: 540).

Eyaletler hususunda genel anlamda Augustus politikalarını izledi. Fakat imparatorların özel mülk gelirlerini kontrol eden procuratorlerin bu dönemde yetkilerinin artması da önemli bir detaydı. 53 senesinde imparatorun isteği ile Senato kararı çıkarılarak mali davalarda sivil yargı yetkisi tanındı ve yetkileri daha da arttırıldı (Magie, 1950: 541). Yargıçlık yetkisinin tanınması, özellikle Augustus'un oluşturduğu görev tanımının tam

tersiydi. Elbette ki tanınan bu üstün yetki, istismarları da beraberinde getirdi. Bithynia proconsulu Iunius Cilo'ya bu konuda bir dava açılmıştı (Dio Cassius, 60, 6). İmparatorluk için askeri haberleşme amacı ile daha önce kurulmuş olan *cursus publicus*lar için araç desteğinde bulundu fakat bu girişim başarısız oldu (Magie, 1950: 541). Ayrıca eyaletlerde huzur ortamının sağlanması için girişimleri oldu. Görev süresi sona eren valilerin hemen yeni bir göreve başlamalarını engelledi. Bunu yapmasının sebebi görevin kötüye kullanılması halinde yargılanmaları için zaman tanımaktı (Tacitus, *Annales*: 12. 22).

Eyaletlerin yardım, vergi, özerklik durumlarından Augustus ile aynı politikayı yürüttüğü görülüyor. 53 senesinde Apameia (Dinar) kentinin depremde zarar görmesi üzerine, Tiberius ile aynı politikayı izledi ve alacağı vergilerden feragat etti (Tacitus, *Annales*: 12. 58). Aynı şekilde başka bir depremde zarar gören Samos'taki Dionysos Tapınağı'nı onardı ve kendisine verilen yeni unvanları kabul etti (Magie, 1950: 543). Depremde zarar görmeyen kentler de imar konusunda çeşitli yardımlar alarak onu onurlandırdılar (*I.G.R.* IV 1505; *I.G.R.* IV 1502.; Magie, 1950: 1401). Fakat bu yardımların aksine yeni eyaletleri imparatorluk bünyesine katmış olması da farklı olarak daha emperyalist bir siyaset izlediğini ortaya koymaktaydı. Likya ve Rodos'un bağımsızlıklarının alınması da bunun önemli bir göstergesiydi (Magie, 1950: 548)²⁷. Claudius'un yardımları ile bir çok kent onun kültürünü meydana getirdi. Kos, Magnesia, Mylasa ve Aphrodisias'ta kültürlere sahipken, Aizonoi'de ona Zeus ile birlikte ibadet edildi (Magie, 1950: 544).

İmparator Claudius Küçük Asya'da bayındırlık faaliyetlerinde bulundu ve yol yapım çalışmaları da gerçekleştirdi (Charlesworth, 1934: 679). Yapılan yeni yolların ardından bölgede bulunan pek çok kent, imparatoru onurlandırmak adına onun ismini aldı. Bunlardan Nikomedia ve Amisus arasındaki yol üzerinde yer alan Bithynium kenti Claudopolis ismini alırken, Kuzey Psidia'da bulunan Seleukeia Sidera ise Claudio-Seleukeia adını aldı (*I.G.R.R.* III, 328). Yine Lykonía'da bulunan İkonium, Derbe, Laodikeia, Katakekaumene de Claudopolis ismini olarak değiştirdi (Charlesworth, 1934: 679).

²⁷ Yine de Rodos'tan alınan özgürlük daha sonra iade edildi. (Tacitus, *Annales*: 12. 58)

Tiberius'un nispeten durağan saltanatına rağmen Claudius'un dönemi daha çok genişlemeye yönelikti. Thrakia Krallığı'na son verildi ve burası bir Roma Eyaleti haline getirildi (Magie, 1950: 547). Küçük Asya topraklarında Likya Federasyonu İS 43'te ilhak edilerek bağımsız toprakları Roma tarafından alındı (Magie, 1950: 548). İS 44'te ise bölgede meydana gelen yerel olaylarda Romalıların öldürülmesinin ardından Rodos'a da ciddi bir yaptırım uygulanması ve bağımlı konuma getirilmesi de Claudius Dönemi Küçük Asya politikasının bir göstergesiydi (Dio Cassius, 60, 24; Tacitus, *Annales*: 12. 58). Küçük Asya'nın batısındaki Likya ve Rodos örneklerinin aksine doğuda Lucius Vitellius'un da Claudius'a tavsiyeleri ile Parthlar ile barış sağlandı (Tacitus, *Annales*: 6. 32; Dio Cassius, 60. 21)²⁸.

İmparator'un İS 49 senesinde, Germanicus'un kızı Agrippina ile evlenmesi, Claudius'un halef seçiminde belirleyici unsur oldu. Agrippina'nın ilk eşinden olan Domitius Ahenobarbus adındaki oğlu, imparator tarafından evlat edinildi. İS 51 yılında ise bu veliaht "*princeps iuventis*" ilan edilerek "*Nero Claudius Drusus Germanicus Caesar*" adı ile onurlandırıldı (Akşit, 1985: 101). Claudius, 13 Ekim 54 tarihinde öldürüldü ve varisi onun yerini aldı (Suetonius, *Claudius*: 65).

2.5. Nero

Genç yaşında imparatorluk vazifesini üstlenmiş olan Nero, bu konuda yeterli beceri kazanana kadar, yönetimini annesinin etkisi ile sürdürmek zorunda kaldı. İlk icraat olarak Claudius'un kadrosunun değiştirilmesi de Agrippina'nın kocasını zehirlediğine dair olan söylentileri destekler nitelikteydi (Suetonius, *Claudius*: 64.). İmparatorluk idaresi genç imparatorun yanı sıra annesi Agrippina, öğretmeni Seneca ve deneyimli komutan Burrus'un etrafında şekillenmişti.

İlk önemli icraati Armenia'da yaşanan kriz için, ünlü komutan Gnaeus Domitius Corbulo'yu proconsul rütbesi ile Doğu'ya göndermesiydi (Tacitus, *Annales*: 13. 9). II. Agrippa ve IV. Antiokhos'tan gelen destek kuvvetler ile Corbulo'nun emrinde oluşturulan özel birlikler, Kapadokya Eyaleti'nde konuşlandırıldı (Tacitus, *Annales*: 13. 7). Tarafların barış görüşmelerinden sorunsuz ayrılımlarının ardından, bahar aylarında Corbulo

²⁸ Parthlarla sağlanan barış hakkında detaylı bilgi için bkz. (Anderson, 1934: 754 vd).

Tigranocerta'ya vardı ve şehir fazla direnmeden teslim oldu (Tacitus, *Annales*: 14. 24). Bu gelişme ile birlikte Armenia Krallığı'nın Torosların güneyinde bulunan kısmı Corbulo'ya geçmiş oldu. İS 60 yılının sonlarında Corbulo'nun başarıları ile Armenia tahtına Roma'ya tabi bir kral geçmiş oldu. Armenia toprakları ise bölünerek yeni şeklini aldı. Pharamenes'e İberia sınırı bölgesi verilirken, ülkenin batı toprakları Pontus Kralı Polemo ve Armenia Minor Kralı Aristobulus arasında paylaştırıldı ve Kommagene'ye yakın topraklar ise Antiokhos'a bırakıldı (Magie, 1950: 557). Fakat İS 61 yılında Vologases, Armenia'yı işgal ederek kardeşi Tiridates'i tahta çıkardı (Tacitus, *Annales*: 15. 2). Bu gelişme ve İS 63 yılında Roma'ya gelen Parth elçileri ile yapılan görüşmeden de sonuç alınamaması üzerine, Corbulo Asya'daki tüm birliklerin başına getirilerek yeni bir sefer kararı alındı (Tacitus, *Annales*: 15. 25). Corbulo'nun Armenia'ya ilerlemesinin ardından Parthlar müzakere talebinde bulundular ve yapılan görüşmeler sonucunda Tiridates'in kral olması ve tacını Nero'nun elinden alması konusunda anlaşmaya varıldı (Tacitus, *Annales*: 15. 28-29; Dio Cassius, 62. 239). Bu girişim, uzun süren seferler ve savaşlardan sonra, elbette ki Corbulo'nun başarılarıyla sonuçlandı. Armenia Kralı Tiridates, İS 66 senesinde Roma'ya gelerek taç giydi ve savaş döneminin sona ermesi anlamına gelen Ianus Tapınağı'nın kapılarının kapatılması gerçekleştirildi (Suetonius, *Nero*: 13; Tacitus, *Annales*: 16. 23-24).

Roma içinde bir takım düzenlemeler yapan imparator, tasarruf tedbirlerinde de bulundu. Nero harcamalar konusunda kısıtlamalara, şölenlerdeki yiyeceklere getirdiği sınırlamalarla başladı (Suetonius, *Nero*: 16). Yine antik yazarların aktardığına göre kentte yaptırdığı binalara harcanan yüksek ücretler harcama kısıtlamaları ile tezatlık oluşturuyordu (Suetonius, *Nero*: 31; Suetonius, *Otho*: 8). Eyaletler için düzenlemeler ve yardımlarda bulundu. Başlangıçta bu girişimlerle bölgede kendisi için olumlu görüşler oluşsa da Anadolu eyaletlerini yağmalamak için azatlısı Acratus'u gönderdiğinde bu görüşler tam tersine dönmüş oldu (Magie, 1950: 564). Genel anlamda Nero'nun saltanatında, daha önce güçleri ve yetkileri artırılmış olan procuratorlerin bu kuvvetleri devam ettirildi. Daha sonra bu durum süre ile sınırlandırılıp kaldırıldı (Tacitus, *Annales*: 13. 51)²⁹.

Eyaletler konusunda belli durumlarda tanıdığı imtiyazlar da dikkate değerdir. Eyaletlerin faydaları adına gasp yolu ile haksız kazanç elde eden mültezimlere karşı

²⁹ Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. (Magie, 1950: 562).

önlemler alındı. Haraçların önüne geçmek adına tahıl sevkiyatı yapan tüccar gemileri vergiden muaf tutuldu. İmparatoru öven bölgelere ayrıcalıklar tanınırken, İS 60'taki depremde zarar gören Laodikeia (Tacitus, *Annales*: 14. 27), Hierapolis, Kolossai yardım almaksızın hasarlarını kendileri onarmak zorunda kaldılar (Magie, 1950: 1421).

Doğu Eyaletleri yönetimi konusunda Nero, bir takım adımlar attı.. Procuratorler konusunda yeni bir karara vardı. Daha önce procuratorlere verilen, mali davalardaki yargılama yetkisi, Nero tarafından yürürlükten kaldırıldı (Tacitus, *Annales*: 13. 51). Yine de bu durum gerekli durumlarda imparatorun inisiyatifine bırakıldı. Galatia Eyaleti'nde bir procurator, imparatorun direktifi üzerine, Sagalassos kentine ait sınırı belirlemek üzere, eyalet valisi ile birlikte hareket etti (*I.G.R.* III. 335; Charlesworth, 1939: 40. 14). Yine İmparator tarafından eyaletlerin refahı gözetilerek procuratorlerin illegal şekilde halktan para toplamaları yasaklandı ve tahıl ticaretinin gelişmesi için ticaret gemileri vergiden muaf tutuldu (Magie, 1950: 563). Fakat eyaletlerde refahın sağlanması adına yapılan bu girişimlerde belli bir düzen sağlanamadı. Örneğin Laodikeia, Kolossai ve Hierapolis kentleri İS 60 yılındaki bir depremde gördükleri hasardan sonra gereken yardımı alamadılar ve bu bölgeler kentlilerin desteği ile onarıldı (Tacitus, *Annales*: 14. 27).

Dengesiz davranışları Roma'da, doğu eyaletlerinde olduğundan daha fazla hissedildiği için eyalet halkları genel olarak onun yönetimine olumlu bakıyorlardı. Nero ve annesinin, “tanrı” ve “tanrıça” unvanları ile doğu eyaletletlerindeki bazı kentlerin sikkeleri üzerinde yer almaları da bu popülerliklerinin bir göstergesiydi (Sydenham, 1920: 48. 30, 145. 3, 44. 6). Cos'ta ise Asklepios Caesar ile özdeşleştirildi (*I.G.R.* IV, 1053; Charlesworth, 1939: 41. 16). Fakat Nero'nun Doğu eyaletlerinde sahip olduğu bu imaj, azatlısı Acratus'un Yunan sanat eserlerini yağmala girişimi ile hasar aldı (Tacitus, *Annales*: 16. 23; Plinius, 34. 84). Acratus, Delphoi ve Olympia'daki heykellerin çoğunu ve Pergamon'da Galat zaferini tasvir eden heykelleri yağmaladı. Nero, tartışmalı şöhreti ile 68 yılının 9 Haziran günü intihar ederek hayatını kaybetti. Böylece Roma'da Julius-Claudius Hanedanı'nın hâkimiyeti sona ermiş oldu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DÖNEMİ KÜÇÜK ASYA EYALETLERİ YÖNETİMİ

Çalışmamızın bu bölümünde Roma'nın Küçük Asya eyaletleri üzerindeki yönetim anlayışlarına ve eyaletlerin oluşum süreçlerine yer verilmiştir.

3.1. Asia Eyaleti

Augustus'un idare yılları içinde, Asia Eyaleti sınırları, batı kıyılarını içine aldığı gibi, kuzey ve güney sınırları içinde Lykia'dan Propontis'e kadar geniş bir coğrafyayı kapsıyordu (Taşdöner, 2013: 90). Bu denli büyük bir coğrafyanın artık Roma toprağı olması, Augustus Anadolu coğrafyasında Roma hâkimiyetini yerleştirmek adına yaptığı girişimlerin de temelini oluşturuyordu. Daha önce de bahsettiğimiz üzere eyaletleri senato ve imparator eyaletleri olarak ayıran Augustus düzenlemesi ile Asia Eyaleti bir Senato Eyaleti statüsündeydi. Senato Eyaletleri'nin Senato sorumluluğuna verilmesi, imparatorun yetkilerini kısıtlayıcı bir karar değildi. Çünkü Augustus'un uyguladığı siyasi dönüşüm ile Roma artık princepslik rejimi ile idare ediliyordu. Çalışmamızın bu kısmında ele alacaklarımız, Augustus'un eyaletler üzerindeki yetkilerinin sınırlarını ve idare politikalarını göstermesi bakımından önemlidir.

Küçük Asya topraklarına gelme isteğı İÖ 24 yılında geçirdiğı hastalık nedeniyle gerçekleşemeyen Augustus, bölgeye önce yakın arkadaşı, ordu komutanı ve mevkidaşı M. Agrippa'yı *imperium maius* yetkisi ile gönderdi (Magie, 1950: 468). Bu durum imparatorun eyaletler üzerindeki söz hakkını yansıtması bakımından önemliydi. Sağlığına kavuşmasından sonra gerçekleştirdiğı ziyaret ile de buradaki faaliyetlerini sürdürdü ve özellikle Asia Eyaleti bünyesinde denetimde bulundu (Dio Cassius, 54.7). Burada bulunduğu süre içerisinde bölge halkının da güvenini kazanabilmek için çalıştı. Elbette her durumda olduğu gibi bölgeye yaptığı yardımlar konusunda da Roma'nın koruyuculuğunun halk üzerine empoze edilmesi fikri yatıyordu. Özellikle eyalette meydana gelen depremden zarar görmüş olan kentlere yardımlarda bulundu³⁰. Zarar gören kentlerden biri olan

³⁰ David Magie, bu depremin olasılıkla İÖ 12'de meydana gelmiş olabileceğini aktarmaktadır. (Magie, 1950: 1332)

Tralleis'in imparatora başvurusu ile *gymnasium* gibi kentin zarar gören kısımları için imparator para yardımında bulundu (Strabon,*Geographika*: 12. 8. 18). Aynı dönemde hasar gören Laodikeia, Thyateira ve Khios kentlerinin yardım için Senato'ya yaptıkları başvuru da kabul edildi (Suetonius, *Tiberius*: 8).

Kentlerde ibadet alanları için yaptıkları düzenlemeler ile de fayda sağlamayı amaçladı. Tapınaklar için imar düzenlemeler yaptı. Öyle ki yaptığı bu düzenlemeler sonucu onurlara ve yeni unvanlara layık görüldü. İÖ 17/16'da Miletos'ta "stephanephorus" unvanı verildi³¹. Çeşitli alanlarda yardımlarına devam eden Augustus için uzun yıllar eyaletin içinde bulunduğu çalkantılı dönemden sonra sükûnetin sağlanması oldukça önemliydi. Asia Eyaleti, bir senato eyaletiydi ve senato eyaletleri için öncelikli aranan şart güvenliğinin tehdit altında olmamasıydı. Asia Eyaleti için bu sorun çözülmüş olsa da kentlerde asayişin ve huzur ortamının sağlanması, iç güvenliğin de temin edilmesi gerekiyordu. Bundan hareketle kendisinden önce yapılan yanlış uygulamalara müdahalelerde de bulundu. Marcus Antonius, daha önce Ephesos'ta bulunan Artemis Tapınağı sınırlarını genişletmişti. O dönemin hukuk anlayışı içinde suçlu kimselerin tapınağa sınığınma hakkı bulunuyordu. Tapınağın kutsal alanının genişlemesi ile kent suçlular için merkez konumuna geldi ve bölgede güvenlik sorunu oluşması kaçınılmaz oldu. Augustus bu uygulamayı kaldırıp kutsal alanın sınırlarını eski haline getirerek sorunun çözümünü sağlamış oldu (Strabon,*Geographika*: 14. 1. 22). Ayrıca çıkardığı bir kararname ile bazı adalar hariç olmak üzere, Roma'dan sürgün cezası almış suçluların, Küçük Asya sınırları içinde yaşamalarını yasaklayarak bir anlamda bölgede huzuru korumayı amaçlamıştı (Dio Cassius, 56, 27). Bölge üzerinde mutlak hâkimiyete önem veren imparator, bu bölgede çıkacak olası sorunlara karşı da hazırlıklı olmayı amaçlıyordu. O yüzden, daha çok askeri amaç güderek, eyalet ile olan haberleşmeyi sağlamak açısından "*cursus publicus*" adı verilen bir posta teşkilatı geliştirdi (Suetonius, *Augustus*: 49)³².

Augustus'un bölgenin yerel Helenistik kültürü ve Roma idaresi arasındaki dengeli koruduğu söylenebilir. Kentlerin Roma'nın müsaade ettiği sınırlar çerçevesinde kendi

³¹ Augustus'un kentlerle olan ilişkileri ve destekleri sonucu aldığı onurlar hakkında detaylı bilgi için bkz. (Magie, 1950: 469, dn.99)

³² *Cursus publicus* ile ilgili daha detaylı bilgi ve sonraki imparatorlar tarafından kullanımları için bkz. (Magie 1950: 1346)

bastıkları sikkeleri kullanabilmeleri de buna bir örnekti (Plinius, 4. 71). Burada, Roma'nın müsaade ettiği sınırlar çerçevesinde özgürlük verilmesine değinilmesi gerekir. Çünkü bu kentler kendi özgürlüklerini iç meseleleri ile sınırlandırabiliyorlardı. Bir yandan Helenistik kültürün sürekliliğine izin verirken, diğer taraftan yürüttüğü iskan politikası ile Roma kültürünü bölgeye taşımaya amaçladı. Alexandria Troas 'ta bir koloni kurdu ve burası "Colonia Augustua Troadensium" olarak anılmaya başladı (Strabon, *Geographika*: 13. 1. 27)³³.

Sonuç olarak Roma, Helen kentlerine özgürlük vaadi ile çıktığı bu yolda, atlattığı zorlu mücadelelerden sonra başarılı siyasetinin ilk meyvesini Asia Eyaleti'ni kurarak almış oldu. Başlangıçta Roma vaat ettiği gibi kentlere görelî bir özgürlük tanımış olsa da yürüttü vergi politikası ile Roma'ya bağımlı hale gelen kentler için bu çok mümkün görünmüyordu. Caesar'ın yürürlüğüne koyduğu, arazi ve kişisel mülklere getirilen sabit vergi uygulamasına devam etti fakat bu uygulamayı bir nüfus sayımı yaparak daha sağlam bir temele oturtmayı amaçladı (Stevenson, 1934: 196). Burada bahsedilen özgürlük anlayışı, günümüzdekinden farklıydı. Illium, Tarsus, Kos gibi kentlere zamanla belli sebeplerden vergi muafiyeti tanınması, kentlerin statüleri ne olursa olsun aksi belirtilmedikçe vergi vermekle yükümlü olduklarını gösteriyordu (Plinius, 5. 124; Tacitus, *Annales*: 12. 58; Suetonius, *Claudius*: 25; Appianos, *BC*: 5. 7). Asia Eyaleti bu özellikleri ve stratejik konumu ile Roma'ya siyasi ve maddi anlamda uzun süre katkı sağladı.

3.2.Kilikia Eyaleti

Kilikia Eyaleti yapısı, kuruluş şekli ve dönemi bakımından Asia ve Bithynia eyaletlerinden farklıydı. Kilikia bölgesi İÖ 102 senesinde bölgede artan korsanlık faaliyetlerini kontrol altına alması için Praetor M. Antonius'un görev eylem alanı olarak belirlendi (Kaya, 2005: 18). Sükûnetin sağlanamadığı bu bölge, görevli olarak gelen her devlet adamı için görev eylem alanı olmaya devam etti. Sonunda Pompeius'un bölgedeki korsan meselesini çözmesiyle ve onun girişimleriyle Kilikia, İÖ 67senesinde Roma'nın eyaleti haline geldi (Magie, 1950: 301). Kilikia eyaleti sınırları, Pompeius'un ardından İÖ

³³ David Magie bu koloninin Anadolu'nun batısında kurulan tek Roma kolosini olduğunu aktarmakta ve bu koloninin bulunduğu noktanın stratejik öneminden bahsetmektedir. (Magie, 1950: 472)

62-59 tarihlerinde Synnada, Apameia ve Laodikeia'yı da içine alarak Psidia bölgesi sınırından Sangarios'a kadar genişledi (Levick, 1967: 23; Syme, 1979: 122).

Marcus Antonius, Parth tehlikesi ile mücadele ettiği dönemde, Anadolu hâkimiyetini kaybetmemek için, belirli bölgeleri yerel güç odakları arasında paylaşmıştı. Augustus, bu siyaseti uygulamaya devam etti (Strabon, *Geographika*: 14. 5. 6)³⁴ Principatus dönemi öncesinde bir görev-eylem olanı olarak Roma dikkatini ve ilgisini çeken Kilikia sınırlarının sürekli değişmiş olmasında, siyaseten bunu gerektiren bir bölgede konumlanması da etkilidir. Ayrıca daha önce belirttiğimiz üzere Augustus gerçekleştirdiği eyalet reformu ile güvenlik sorunu teşkil edebilecek, devamlılığı sorun yaratabilecek ve ya gelecek tehlikelere karşı bir tampon görevi görebilecek bölgeler imparatorluk eyaleti yapılmıştı. Daha sonra jeopolitik öneme sahip Kıbrıs Adası'nın Roma'nın kontrolüne geçip Kilikia sınırlarına dahil edilmesi ile bu eyalet daha da önem kazanmış oldu (Wiseman, 1999: 378-379).

Kilikia sınırları üzerinde bir takım yenilikler yapan Augustus, Isaura ile Kilikia Thrakia bölgesini Kral Amyntas'a verirken, Kilikia Thrakia'ya kadar olan topraklar Arkhealos'a bırakıldı (Magie, 1950: 343-345). Yine Augustus tarafından, Kilikia'daki Tarsus, Aigia ve Mapsuestia'ya kendi sikkelerini basma konusunda özgürlük tanındı. Olasılıkla İÖ 19'da Anazarbus kenti "Caesaria" adını aldı ve özgürlük statüsü kazanan Tarsus da imparatorun anısına bir anıt dikerek onu onurlandırdı (Magie, 1950: 473).

Augustus'un ardından Tiberius, İS 17'de *imperium maius* ile Germanicus'u bu bölgeye göndererek eyalette hâkimiyeti sağlamayı amaçladı. Germanicus, Tiberius'tan aldığı yetki ile düzenlemeler yaptı. Kilikia Thrakia bölgesi Kappadokia Kralı II. Arkhelaos'a verilirken, Kilikia Pedias ise Suriye Eyaleti'ne bağlandı (Topdal, 2007: 78). Tiberius'un ardılı Caligula döneminde Kilikia Eyaleti'nin Suriye Eyaleti'ne bağlanmış olan bu kısmı yeniden ayrıldı ve IV. Antiokhos'un hâkimiyeti altına girdi. IV. Antiokhos'un bu bölgedeki hâkimiyet alanının sınırları, Elaussa Adası'ndan Pamphylia sınırına kadar olan bölgeyi kapsıyordu. Hâkimiyet kurduğu bu bölgede pek çok yeni kent kuran IV. Antiokhos'un temel politikası, Helenizm kültürünü yeniden bu bölge içinde canlandırmaktı (Magie, 1950: 549). IV. Antiokhos, bölgedeki hâkimiyetini Claudius

³⁴ Kilikia'nın Trakheia'nın Arkhelaos'a verilmesi bkz. (Strabon, *Geographika*: 12. 1. 4)

döneminde de sürdürdü ve yeni kentler kurarak bölgeyi Helenize etme politikasını sürdürdü. Kilikia'da IV. Antiokhos'un güçlü konumu, Vespasianus dönemine kadar devam etti (Topdal, 2007: 79).

3.3.Bithynia-Pontos Eyaleti

Roma'nın Küçük Asya'da kurulan bir diğer eyalet olan Bithynia Eyaleti'nde de Asia Eyaleti'nde olduğu gibi III. Attalos modeli etkili oldu. Bithynia Kralı IV. Nikomedes, tüm krallığını bir miras aracılığı ile Roma'nın tasarrufuna bıraktı (Appianos, *Mithridates*: 10. 71; Kaya, 2005: 15; Yazgı, 2018: 30). İÖ 74 yılında Ölen IV. Nikomedes'in oğlu olduğunu söyleyen kişi tarafından itiraz edildi. Fakat bu itiraz, Aristonikos örneğinde olduğu gibi bir isyan ile sonuçlanmadı. İsyanın yerine taleplerini Roma Senatosu'na bildirdi. Fakat Senato bu talepleri kabul etmedi çünkü Bihtynia toprakları Asia Eyaleti kadar maddi getiri sağlayacak olmasa da VI. Mihtridaes ile yaşanan çatışmada, bu bölgenin avantaj sağlayacağı göz önünde bulunduruldu (Magie, 1950: 320). Bu sebeple Roma Senatosu Marcus Iunctus'u eyaleti teşkil etmesi adına görevlendirerek harekete geçti (Velleius Paternulus, *Historia Romana*: 2. 42. 3). Böylece Bithynia Krallığı tarihe karıştı ve yerini, krallığın toprakları üzerinde "*Provincia Bithyniae*" (Yazgı, 2018: 31) adı ile Bithynia Eyaleti almış oldu (Appianos, *Mithridates*: 1. 7). Bithynia'nın bir Roma eyaleti haline getirilmesinin ardından mevcut dönem içerisinde, VI. Mithridates yönetimindeki Pontus Krallığı ile sürmekte olan mücadeleler içinde farklı bir evreye geçilmiş oldu. Bithynia bölgesi Roma'ya ait olduktan sonra Pontus ile coğrafi yakınlık kuruldu. Ayrıca Karadeniz, Roma kuvvetlerine açık hale gelmişti. Bu tehlikeye karşılık VI. Mithridates Bithynia sınırı boyunca ordusunu hazır bulundurdu ve bir donanma hazırladı (Strabon, *Geographika*: 12, 8, 11; Arslan, 2002: 134). İÖ 73'te VI. Mithridates resmen savaş başlattı. VI. Mithridates, Roma'nın yürüttüğü vergi politikalarından dolayı zor durumda kalan halkın da desteğini almayı umuyordu. Bu durumdan oldukça rahatsız olan ve vergi yükü altında ezilen Bithynia halkının, VI. Mithridates ve kuvvetlerini sevinç içinde karşılayıp kurtarıcı olarak görmesi de bu durumun bir göstergesiydi (Plutarkhos, *Lucullus*: 7. 5).

Mithridates ile süren mücadeleler uzun yıllar devam ederken, Küçük Asya'da oluşan kaos ortamı, korsanlık faaliyetlerinin de artmasına yol açmıştı (Appianos, *Mithridates*: 14, 92-93; Velleius Paternulus, *Historia Romana*: 2. 31. 2). Korsanların geniş

bir alanda yürüttükleri faaliyetlerden dolayı bölge, ekonomik anlamda da büyük zarara uğramıştı. Bu soruna son noktayı koymak isteyen Roma'da Senato tarafından *Lex Gabina* olarak bilinen yasa onaylandı ve Gnaeus Pompeius, emsalsiz bir yetki ile üç yıllığına bölgeye gönderildi (Appianos, *Mithridates*: 14, 94). Civardaki tüm yöneticilere de Pompeius'a gereken desteği sağlamaları konusunda, Roma tarafından yardım mektupları gönderildi. Kendisine olan güveni boşa çıkarmayan Pompeius, kısa bir süre içinde başarılı oldu ve bölgeyi korsanlardan arındırarak düzeni korumak için bölgede çeşitli düzenlemeler yaptı (Appianos, *Mithridates*: 17, 114). Senato, bu başarıları göz önünde bulundurarak, *Lex Gabina* yasasını genişletti ve *Lex Manila* adını verdiği yeni yasa ile Pompeius'a daha da geniş yetkiler vererek VI. Mithridates ile olan mücadeleyi sonlandırması için görevlendirdi (Arslan, 2002: 221). Gnaeus Pompeius, bu yeni görevinde de başarılı olarak uzun yıllar süren ve Roma'yı oldukça yıpratılan IV. Mithridates tehdidini son vermiş oldu³⁵.

VI. Mithridates'e karşı galip gelen Pompeius, Küçük Asya'da bir takım düzenlemeler yaptı. Pontus topraklarını Bithynia sınırlarına dahil etti. Pontus'un güney kısmını müttefiki Galatia Kralı Deiotarus'a verirken, Paphlagonia toprakları Pylaimenes soyuna mensup kişilere bırakıldı (Yazgı, 2018: 37). Mithridates ile yaşanan mücadelenin öncesinde eyalet batıda Herakleia Pontika'ya, doğuda Armenia'ya kadar uzanıyordu (Strabon, *Geographika*: 12.3.1). Pompeius'un düzenlemeleri sonrası Pontus Krallığı'nın Armenia'ya uzanan doğu kısımları Roma'nın müttefikleri arasında paylaştırıldı ve Bithynia Pontus Eyaleti adını aldı. Böylelikle eyalet artık Bithynia-Pontus Eyaleti adını aldı (Yazgı, 2018: 37). Bu eyaletin, Augustus'un eyalet düzenlemelerinin ardından, Senato Eyaleti olmasına karar verildi (Dio Cassius, 53. 12. 4).

Augustus'un ölümünün ardından yerine geçen varisi Tiberius, onun eyalet politikalarını devam ettirdi. İS 37 tarihinde Tiberius'un ölümü üzerine görevi devralan Caligula lakaplı Gaius Caesar Germanicus için her ne kadar doğu eyaletlerinde çeşitli onurlar verilmiş olsa da faaliyetleri hakkında geniş bir bilgi yoktur. Fakat onun uğradığı suikast sonucunda İS 41 yılında göreve başlayan ardılı Claudius, bazı düzenlemelerde bulundu. Eyalet gelirlerini kontrol altında tutan procuratorler, onun görevlilerinden birinin sorumluluğuna verildi ve bu procuratorlere sivil ve mali davalarda yargılama yetkisi

³⁵ Pompeius'un VI. Mithridates ile olan mücadeleleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. (Arslan, 2002: 222-247).

tanındı (Tacitus, *Annales*: 12. 60; Suetonius, *Claudius*: 12). İstismara yol açan bu karar doğrultusunda Bithynia-Pontus Eyaleti procuratoru Iunius Cilo'ya rüşvet suçlaması ile dava açıldı (Dio Cassius, 60.33; Tacitus, *Annales*: 12. 21). Cilo bu davadan beraat etti ve görev süresi iki yıl daha uzatıldı. Ayrıca bu davada imparatorun işitme engelinin, Bithynia'dan gelen tanıkları dinlemesini engellediği yönünde söylentiler de vardı (Magie, 1950: 541). İS 54 yılında Claudius'un ölümünün ardından Roma İmparatoru olan Nero'nun görev süresi içinde ise Bithynia-Pontus Eyaleti'nde aynı problemler varlığını korudu. İS 59-60 tarihleri arasında görev yapan Vali Tarquitius Priscus, rüşvet suçlamaları ile yargılandı ve görevine son verildi (Kalaycı, 2021: 35).

Roma için jeopolitik öneme sahip olan Bithynia-Pontus Eyaleti, yukarıda bahsedildiği üzere bir vasiyetname ile Roma yönetimine bırakıldı ve daha sonra sınırları da değiştirilerek eyalet halini aldı.. Bu eyalette düzenin sağlanması konusunda zaman içinde sıkıntılar yaşansa da gerek konumu gerek mali getirileri ile Roma yöneticileri tarafından önemi kavranmıştı. Roma'da mevcut yönetimin bir imparatorluk halini almasından sonra genel olarak benzer politikalar yürütülse de bu dönem içinde bölgeye atanan görevlilerin rüşvet suçlamaları ve bu konuda imparatorların yaptırımları ön plana çıkmaktadır.

3.4.Galatia Eyaleti

Roma ile uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan Galatlar, bağımlı bir krallık olarak Roma ile ilişkisini sürdürmüştü. Kral Amyntas'ın İÖ 25 senesindeki ölümünün (Strabon, *Geographika*: 12, 6. 3) bölgeyi bir vasiyetle Roma'ya bıraktığı için burada bir Roma Eyaleti oluşturuldu (Kaya, 2011: 134-135). Eyaletin ilk valiliği görevini üstlenen Marcus Lollius, bölgeye geldi ve bir takım düzenlemelerde bulundu (Sherk, 1980: 963). Eyaletin sınırları belirlenirken, krallığın son halinin sınırları baz alınmıştı (Strabon, *Geographika*: 12. 5. 2; Kaya, 2011: 137. dn 17). Galatia Krallığı'nın son sınırları içinde Kilikia Thrakia, Psidia, Lykonian, Isaura ve Pamphylia'ya ait bir kısım bulunuyordu (Strabon, *Geographika*: 14. 5.6). Zaman içinde sınırların bu düzeni de değişiklik gösterdi. İÖ 20'de Kilikia Thrakia bölgesi, Kappadokia Kralı Arkhelaos'a bırakıldı (Strabon, *Geographika*: 12. 1. 4). Fakat daha sonra İÖ 6-5 yılları arasında Paphlagonia, İÖ 3-2 yılları arasında Pontus Galaticus ve Komana Pontika, Galatia Eyaleti'ne dahil edildi (Kaya, 2005: 20).

Galatların yaşadığı bölgelerde Augustus ile Tanrıça Roma'ya ait kültler kuruldu (Kaya, 2011: 142). Tiberius, İS 17'de Germanicus'u bölgeye gönderdiğinde Galatia Valisi de artık ona tabi idi. Germanicus, Küçük Asya'da yürüttüğü faaliyetler için Galatia Eyaleti imkânlarından da faydalandı. Germanicus, Ermenek'te Germanikopolis adlı, Helen polis sistemine uygun bir kent kurarak, Augustus'un romanizasyon politikasına aykırı hareket etmiş oldu (KAYA, 2011: 150). Galatia Eyaleti için Caligula ve Claudius dönemlerinde temel politikalar devam etti. Fakat Nero'nun hâkimiyet döneminde önemli konumu dolayısıyla bu bölge ön plana çıktı. Artan Parth tehdidine karşı İS 54'te Kappadokia geçici olarak Galatia Eyaleti'ne eklendi fakat iki yıl sonra ayrıldı (Kaya, 2005: 20). Ardından Büyük Armenia, Parthlar tarafından işgale uğradı. Henüz tahta yeni geçmiş genç imparator, Armenia'yı Parth işgalinden kurtarmak üzere harekete geçti. Bunun için gönderilen orduların başına İS 39 yılı consulu ve eski Asia Eyaleti Valisi Domitius Corbulo getirildi. Kendisine verilen *imperium maius* yetkisini başarılı bir şekilde kullanan Corbulo, İS 64 yılında sefer için gerekli şartları sağladı ve Armenia üzerine yürüdü (Tacitus, *Annales*: 15. 25). Burada bir direniş ile karşılaşmadan başarı sağlayan Corbulo, bölgede yarım yüzyıl sürecek barışı sağladıktan sonra Roma'ya döndü. Seferler esnasında ise, İS 64 yılında II. Polemo'ya ait Pontus Krallığı toprakları Galatia Eyaleti'ne eklenerek (Suetonius, *Nero*: 18) eyaletin sınırları genişletildi. Galatia Eyaleti, İS 72'de Kappadokia ile birleştirildi ve Galatia Kappadokia Eyaleti adını aldı ve İS 113/4 yılına kadar bu şekilde devam etti (Broughton, 1959: 596).

3.5.Kappadokia Eyaleti

Kappadokia Krallığı'nın bir Roma eyaleti haline gelmeden önceki son yöneticisi Arkhelaos idi. Arkhelaos, bölgeyi İÖ 36-İS 17 tarihleri arasında uzun yıllar yönetmiş, üstelik Augustus ve Marcus Antonius arasında geçen mücadelede Antonius'a açıkça destek vermesine rağmen Augustus'un güvenini kazanarak tahtta kalmaya devam etmişti (Tuncer 2014: 20). Arkhelaos, yönetimi esnasında genel olarak Helenizasyon politikası benimsemişti. Mazaca kentini Caesareia olarak adlandırdı ve daha sonra Arckhelais denilecek olan Garsaoura kentini yeniden kurdu (Magie, 1950: 494). Uzun bir dönem hükümdarlık yapan Arkhelaos'un yolu ilk kez Tiberius ile bir davada kesişmişti. Arkhelaos, genç Tiberius tarafından bilinmeyen bir sebep ile hakkında yapılan suçlamalara karşı mahkemede savunulmuştu (Suetonius, *Tiberius*: 8).

Tiberius Rodos Adası'na geldiğinde, ona saygı göstermek yerine Gaius'a saygı gösteren Arkhelaos'a karşı öfkelenip kin beslemeye başladı. İntikam almak isteyen Tiberius, oldukça yaşlanmış olan Arkhelaos'u isyana kalkışmak suçu ile Roma'ya yargılanmak üzere çağırdı. Senato önünde yargılandıktan sonra beklenildiği gibi ölüme mahkum edilmedi fakat oldukça yaşlı ve hasta olan Arkhelaos bir süre sonra öldü (Tacitus, *Annales*: 2. 42; Suetonius, *Tiberius*: 37).

Tiberius'un Augustus'un yerini almasından sonra, bölgeye *imperium maius* ile Germanicus gönderilmişti. Germanicus tarafından Kappadokia bölgesi bir eyalet haline dönüştürüldü ve vali olarak Quintus Veranius atandı (Tacitus, *Annales*: 2. 56). Kapadokia bölgesi, Asia Eyaleti kadar olmasa da içerdiği zenginliklerle biliniyordu. Bu zenginlik öğeleri deniz aşırı ticari ilişkilerden ziyade coğrafi yapının getirileriydi. Bölge toprakları tarım ve maden açısından oldukça verimliydi. Üzüm v.b. ürünlerin yetişmesi için elverişli kentlere sahip olması, genel olarak tarım ve hayvancılık faaliyetleri, elbette ki bölge zenginliklerinden istifade etmek isteyen Roma'nın buradaki politikalarında etkili olmuş olmalıydı (Strabon, *Geographika*: 12. 2. 1-8). Bölgede yetiştirilen sığırlar da ekonomiye ayrıca bir katkı sağlıyordu (Strabon, *Geographika*: 12. 2. 9). Bu sığırlar özellikle Halys Irmağı boyunca bölgenin batısında yetiştiriliyordu. Bu bölgenin ön planda olmasında volkanik bölge olmasının da etkisi bulunuyordu. Kappadokia bölgesi, Perslere yıllık vergi olarak 1500 at, 2000 katır ve 50.000 koyun ödemesi ile ün kazanmıştı ve bölgedeki atlar 3.-4. yüzyıllara kadar mevcut ününü korumayı başardı (Magie, 1950: 492-493). Bu eyaletten elde edilen gelirler de Tiberius tarafından, askerlerin giderlerinde kullanılmak üzere hazineye devredildi (Magie, 1950: 495).

Bu bölgenin asıl zenginlik kaynağı, verimli maden yataklarıydı. Bu madenlerde *miltos* adı verilen kırmızı aşı boyası, kuzeyde Sinope'ye kadar ihraç edilmiş bir ürün olarak ün kazanmıştı (Strabon, *Geographika*: 3. 2. 5-6). Halys Irmağı güneyinde bulunan bir mermer çeşidi de oldukça değerliydi. Bu mermer yarı saydam bir yapıda olduğu için Roma tapınaklarının iç kısımlarının aydınlatmasında kullanılıyordu (Plinius, 36. 61). David Magie bu madenleri, kuzeybatıda bulunan oniks ve ya kristal olarak yorumlamaktadır (Magie, 1950: 493). Ayrıca bölgede bir diğer maden çeşidi cam yapımında kullanılan mika da bulunuyordu. Toroslarda yer alan zengin kurşun ve gümüş yatakları da ekstra önem arz ediyordu ve bu bölge, Pompeius tarafından I. Ariobarzanes'e verilen bölge arasındaydı

(Magie, 1950: 493). Arkhelaos'un yönetimindeki, Armeni Minor'un bir kısmını da kapsayan krallık Kappadoki Eyaleti olurken; Paryadres, Yukarı Fırat arasındaki dağlık ülke ve Pontus ayrı topraklar olarak kaldılar (Dio Cassius, 58. 17). Yeni eyaletten elde edilen gelirler, Augustus ve Tiberius'un İS 6'da beraber kurdukları hazineye devredildi ve bu durum bölgeden elde edilen gelirlerin bizzat imparatora ait olduğunu göstermesi bakımından önemliydi. Böylelikle bu eyaletin gelirleri, İS 6'da kurulan hazineye, ordu ihtiyaçlarının giderilmesi amacı ile aktarıldı (Magie, 1950: 495).

Claudius döneminde Kappadokia Bölgesi için önceden sürdürülen uygulamalara devam edildi. Claudius bölgede bir kolonizasyon süreci yürütmeyi sürdürdü. Bu kolonizasyon hareketi aynı zamanda bölgenin Romalılaştırılması için de gerekli bir adımdı (Plinius, 6.8).

3.6.Lykia-Pamphylia Eyaleti

Küçük Asya topraklarının güneybatısında yer alan Lykia bölgesi, Ege ve Akdeniz arasında doğal coğrafi bir sınır görevi görüyordu. Dağlık arazi bölgesinin etkisiyle Küçük Asya'nın iç kısımları ile olan bağlantısı kısıtlı olduğundan daha çok deniz kısmı ile bağlantılıydı. Bu da bölgeden izole bir şekilde kendi yönetim sistemlerini oluşturmasına katkı sağlamıştı. Lykia'nın kara coğrafyası sıra dağlar ile çevrelenmişti. Güney kısmında Podalia ve Choma kentlerini çevreleyen akarsuların suladığı geniş bir ova da bulunmaktadır (Magie1950: 517).

Lykia bölgesi bu coğrafyada çeşitli süreçler geçirdi ve farklı kişilerin egemenliği altına girdi. İskender'in ölümünün ardından Diadokhlar Dönemi olarak bilinen süreçte ise bölge Antigonos'un eline geçti (Appianos, *Rhomaika Syriaka*: 9. 53). Mısır'ın bölgede hak iddia etmesi ve bölgenin çekişmeli durumda kalması ancak III. Antiokhos'un İÖ 197'de Küçük Asya'nın batısında hak iddia etmesine kadar sürdü. Antioikhos'un yenilgisinin ardından bölge önce Telmessus hariç olacak şekilde Pergamon Kralı II. Eumenes'e bırakılırken, İÖ 167'de bu bölgeye özgürlük tanındı (Magie, 1950: 524-525). Bölgedeki kentler büyüklüklerine oranla oy hakkına sahip oldukları *koinon* tarafından yönetildiler (Strabon, *Geographika*, 14. 3. 2-3).

Lykia Bölgesi'nin ilhak edilmesine kadar geçen süreçte Roma ile ilişkiler dostluk çerçevesinde yürütüldü. Bunun bir göstergesi olarak Ksanthos'ta bir Caesar Tapınağı dikildi (*I.G.R.* III. 48; Magie, 1950: 529). Ayrıca Augustus Tlos'ta "Tüm Evrenin Kurucusu" sıfatı ile onurlandırılırken, Myra halkı Tiberius'a "Denizin ve Karanın İmparatoru, Tüm Evrenin Yardımseveri ve Kurtarıcısı" unvanlarını layık gördü (*T. A.M.* II. 556; *I.G.R.* III. 546; Magie, 1950: 529). Claudius dönemine kadar karşılıklı iyi niyet göstergeleri ile devam eden Lykia-Roma ilişkisi yeni bir hal aldı. Bu toprakların İS 43 senesinde Claudius'un emri ile Senato tarafından eyalet olduğu duyuruldu. İmparator eyaletleri bünyesinde yer alan bu yeni eyalet, Pamphylia'nın da eklenmesi ile yeniden şekillendi ve sınırları genişletildi (Dio Cassius, 60. 17). Eyaletin sınırları ve Pamphylia'nın eklenmesi kalıcı olmadı ve sınırlar zaman içinde şartlara göre değişkenlik gösterdi.

Bu yeni eyaletin yönetim işleri Roma tarafından sıkıca denetlenmeye başladı. Ayrıca bu yeni eyaletin Rom ile yakın temasları da zaman içinde artmaya başladı. Öyle ki yalnızca Likya *koinonu* değil aynı zamanda kentler de Roma'ya elçilerini göndermeye başladılar (*T.A.M.* II. 905; *I.G.R.* III. 739.). Zaman içinde Roma ile ilişkiler geliştikçe Romanizasyon süreci başladı. 2. yüzyıl başlarında baş rahip Claudius Telemakhos'un torunları arasından senatörlük ve konsulluk görevi yapanlar oldu ve hatta içlerinden biri Afrika Proconsulluğu görevini bile üstlendi (Magie, 1950: 536). Bu tür örneklerle, yaşanan bu süreçte Likya'nın eyalet olmasının ardından Roma'nın bu topraklar üzerindeki etkisi daha net hissedildi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

JULIUS-CLAUDIUS HANEDANI DÖNEMİNDE KÜÇÜK ASYADA MALİ DURUM, GÜVENLİK, İMPARATORLUK KÜLTLERİ VE DİĞER KÜLTLER

Çalışmamıza ait bu kısımda Küçük Asya toprakları üzerindeki eyaletlerde mali durumların ne şekilde düzenlendiği, güvenlik uygulamaları ve yeni oluşturulan kültlere yer verilmiştir.

4.1. Yol Politikası ve İlk Girişimler

Roma her dönemde politik hâkimiyet alanı haline getirdiği bölgelerde, meşruiyetini sağlamlaştırmak adına adımlar attı. Ekonomik ve siyasi amaç taşıyan bu faaliyetler ile bölge üzerindeki hakimiyetin sağlamlaştırılması amaçlanıyordu. Roma, kurduğu ve geliştirdiği yollar ağları ile bölge üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlıyordu. Bu doğrultuda gerek merkezde gerekse uzak eyaletlerde inşa edilen yollar önem arz etmektedir.

Meydana getirildiği dönemden günümüze dek ün kazanmış olan Roma yolları çeşitli amaçları bünyesinde barındırıyordu. Bu amaçlardan en önemlisi ulaşım ve haberleşmeye, askeri taşımacılık, politik gerekler ve elbette ki ticari vasıfları da hem devlet hem de bölge için önem arz ediyordu. Örneğin savaş, sefer veya askeri müdahale gerektiren durumlarda ulaşımın kolaylaşması da yol yapım ve geliştirme çalışmalarına değer verilmesi gerektiğini kanıtlıyordu (Messer, 1920: 174-175). Belirtilen sebepler ile Roma, Küçük Asya topraklarında teşkil ettiği yeni eyaletlerde de bu durumu sürdürmeye devam etti. Var olan yolları düzenleyip genişletti ve yenilerini ekleyerek farklı rotalar oluşturdu. Roma yolları konusunda bilgi edinilmesini sağlayan kaynaklar *Tabula Peutingeriana* (Peutinger Haritası), *Itinerarium Hierosolimitanum* (Hierosolimitus Yol Rehberi), *Itinerarium Antonini* (Antoninus Yol Rehberi) ve mil taşlarıdır (Kaya, 2011: 219; Yazgı, 2018: 91). Tartışmaya açık veya belirli konularda kısıtlı bilgiler içeren bu kaynaklar Roma'nın yol yapım politikasının anlaşılması açısından oldukça önemli kaynaklardır.

Küçük Asia'da yollar, Roma'dan önce bölgedeki devletler için de oldukça önemliydi. Pergamon'da bulunan yolların bakımı ve onarımı için özen gösterildi. Muhtemelen II. Eumenes ve ya II. Attalos, bu yolların boyutları, onarımı ve bakımı konusunda bir yasa çıkartmıştı (Magie, 1950: 40). Bu dikey yollardan en batıda olanı Hellepontos'tan Kaikos'a kadar uzanıp, Güney yolu ile birleşerek Ephesos'a kadar devam ediyor, ikinci dikey yol Pergamon'dan Sardeis'e uzanıyordu (Broughton, 1959: 863). Daha kuzeydeki yollar ise Marmara Denizi'nin güney doğusunu Kuzey Phrygia ile bağlıyordu (Magie, 1950: 800. dn. 21). Bu yol ağları özellikle Asia Eyaleti'nde Roma'ya avantaj sağlamıştır. Roma bu yollar sayesinde Doğu kısımlar ile olan etkileşimini arttırırken, Ege'den Fırat'a yapılan ticareti de geliştirmiş oldu (Magie, 1950: 41).

Roma'nın Küçük Asya topraklarında kurmak istediği düzen için gerekli olan yolların yapım işleri için Manius Aquilius görevlendirildi (Magie, 1950: 157; Kaya, 2011: 219). M. Aquilius, ilk önce Asia Eyaleti'nde yolların yapımı için girişimlerde bulundu. Bu konuda Roma'nın yürüttüğü politika dâhilinde ticari ve ya ulaşım amacından çok Roma'nın etki alanı oluşması açısından yolların öneminin farkındaydı. Pergamon Krallığı'ndan kalan bu topraklarda daha önce krallardan kalan yollar olduğunu gördü fakat bunlar yeterli değildi. Bu yüzden Romalı devlet adamı, yeni yollar inşa etmekten çok var olanları tamir edip genişletmeye karar verdi ve iç kesimleri daha kuzeyde kalan iki yolu Ephesus'a bağlayarak yollara yeni şeklini verdi. Böylelikle Asia Eyaleti'nin uzak bölgeleri ile deniz bağlantısını sağlamış oldu. Ephesus'a gelen ticaret yollarını da koruma altına aldı ve bunları diktiği bir mil taşı ile kayıt altına almış oldu (C.I.L. III, 14202; Magie, 1950: 1048,). Manlius Aquilius, düzenlediği mevcut yollar ve inşa ettiği yeni güzergahlarr sayesinde Roma, Batı Anadolu'daki etkinliğini sağlamlaştırırken, ticari faaliyetlerin de düzenli bir şekilde yürütülmesini sağladı.

Roma, Asia Eyaleti'nin kurulmasından sonra Augustus ve ardıllarının yönetim dönemlerinde de Küçük Asya'da yollar inşa etmeye veya var olan yollar üzerinde çalışmalar yapmaya devam etti. Bu yolların temel amacı, eyaletler arası iletişimin kurulması, olası askeri faaliyetlerin iyi yürütülmesi ve ticari faaliyetlerdi. Buna istinaden İÖ 6 senesinde Galatia Eyaleti'nde *Via Sebaste*'nin yapımına başlandı (Kaya, 2011: 222). Bu yol bugünkü Isparta ili sınırlarından başlayıp, kollara ayrılarak devam ediyordu. Bölgedeki koloniler *Via Sebaste* sayesinde önce birbirleri ile bağlandılar. Daha sonra bu

koloniler yapılan yeni yol ile Pamphylia Ovası'na bağlanarak kontrol altına alınmış oldular(Mitchell, 1993: 76-77). Bunların yanı sıra doğu sınırını Fırat'a kadar koruyan askeri bir yol da bulunuyordu. XII. Fulminata Lejyonu'nun karargahı olan Melitene kenti, aynı zamanda bu yolun da merkeziydi ve bu yol zaman içinde Tomisa Geçidi'ne uzanan büyük yol ile birleşti (Ramsay, 1960: 56).

Roma'nın İÖ 129'da Küçük Asya'da başlattığı yol yapımı, ilerleyen dönemlerde gelen yöneticiler tarafından da devam ettirildi. Oluşturulan geniş yol ağı sayesinde askeri, ticari ve askeri ihtiyaçlar sağlanmış olsa da temelinde Roma'nın bölge üzerindeki hakimiyet politikası yer alıyordu. Tiberius Dönemi ile birlikte taşımacılık sistemleri de gelişmeye başladı ve geniş bir sistemin ilk adımları atılmış oldu (Mitchell, 2015: 8). Claudius ise Likya'yı bir eyalet haline getirdikten sonra Quitus Veranus'u, gerekli düzenlemeler yapmak üzere bölgeye gönderdi (Dio Cassius, 60; Şahin, 2011: 31). Veranus, askeri hareketin düzenli ilerlemesi için yolların inşası için çalışmalara başlamış, Patara, Ksanthos, Sdyma, Kalabatia güzergahını oluşturmuştur (Şahin, 2011: 32).

Sonuç olarak Küçük Asya'da Roma'nın mutlak hâkimiyetinin, oluşturulan yol sistemi ile Küçük Asya'ya yayılması sağlandı. Batı Anadolu'nun sahip olduğu zenginlikler, bunların taşınması, satılması ve ya işlenmesi konusunda Bu yol ağı büyük katkı sağlamıştır (Magie, 1950: 52).

4.2. Küçük Asya Üzerindeki Vergi Politikası

Pergamon Krallığı'na ait toprakların vasiyet yolu ile Roma'nın yönetimine bırakılmasından sonra bölge Roma'nın bir eyaleti haline gelmişti. İÖ 129 senesinden itibaren başta bu eyalet olmak üzere Anadolu coğrafyası, zenginliği ve doğal kaynakları ile tüccarların ve *societates publicanorum*ların yani vergi toplamakla yükümlü görevlilerin ilgi odağı haline geldi (İplikçioğlu, 1993: 19). Roma'da atlı sınıfına mensup olan ve vergi toplamakla görevlendirilen publicanuslar, bir anlamda ihale sistemi ile çalışıyorlardı. Çeşitli durumlar için görevlendirilseler de temelde *decumana* (tarım ürünü vergisi), *scriptura* (otlak vergisi) *portoria* (gümrük vergisi) publicanusların sorumluluğundaydı (Taşdöner, 2013: 145). Ayrıca bu vergilerden *scriptura ve decumana, tributum soli* olarak

adlandırılıyordu ve tüm toprak sahipleri bu vergiyi ödemekle yükümlüydü³⁶. Bir diğer vergi olan *tributum capitis* (baş vergisi) ise yalnızca vatandaşlara ait olan toprak harici mallardan alınan vergiydi. Yine bu vergilerin toplanması publicanusların sorumluluğuna aitti. Anlaşmalarda görev süresi beş yıl olarak belirlendiğinden dolayı bu süre zarfında da bölgede ikamet ediyorlardı dolayısı ile bu suistimale açık bir durum ortaya çıkıyordu. Böylelikle Küçük Asya toprakları, maddi bir yükün altına girdi (Strabon, *Geographika*: 14. 1. 25) ve bu düzenli sömürü sistemi uzun yıllar devam etti.

Augustus'un İÖ. 27 yılında yaptığı düzenlemeler ile vergi sistemi de nispeten yeni bir şekle kavuştu. Senato sorumluluğundaki eyaletlerde sürdürülen vergi toplama sistemi aynı kalırken, İmparator eyaletlerinde bu durum daha farklı bir hal aldı. Senato eyaletlerinde imparatora ait kısımlar ile imparator eyaletlerindeki vergilerin toplanması görevi *equites* (atlı sınıfı) mensubu olan Procurator adlı görevliler ile *Praefectus Aerarii Saturni* (Hazine Praefectusları) sorumluluğuna bırakıldı (Taşdöner, 2013: 146).

Cumhuriyet Dönemi'ne ait vergi tahsilatı uygulamaları halkın zorluk çekmesine yol açıyordu. Augustus'un düzenlemeleri ile bu durum aşılmaya çalışıldı fakat elbette ki temel anlamda tüm uygulamalar Roma'nın idari ve mali refahı üzerine kuruluydu. Cumhuriyet Dönemi'nde publicanuslar tarafından toplanan toprağa dayalı vergiler, toprak değerinin nakit olarak hesaplanması mümkün olmayacağından gelir üzerinden hesaplanıyordu. Fakat bu gelir çevresel etmenlere ve ürün verimine göre değişiklik gösteriyordu. Bu durumda Publicanuslar avantaj elde ederken halk zor durumda kalıyordu. Augustus tarafından yapılan düzenlemeler ile bu vergi sistemi sabit hale getirildi (Ergin, 2009: 206-208). Sabit vergi uygulaması ile fazla gelir elde edildiğinde bu miktar halka kalıyordu. Bu durum Roma için kısa vadede gelir kaybı gibi gözükse de geniş perspektiften bakıldığında faydalı olduğu anlaşılıyordu. Çünkü oluşan istikrar ortamı ile canlanan ticaret, Roma'nın Küçük Asya topraklarından elde ettiği kazançları da olumlu anlamda etkilemiş oldu³⁷.

³⁶ İtalya bu vergiden muaf tutuluyordu. Ayrıca aksi belirtildiğinde herhangi bir kent çeşitli sebeplerle bu vergiden belirli süreler için muaf tutulabiliyordu.

³⁷ Vergi sistemi değişikliği konusunda detaylı bilgilendirme için bkz. (De Ligt, 2003).

4.3. Küçük Asya Eyaletleri'nde Adli Yükümlülükler

Devletin merkezinde yani Roma'da adli meseleler Praetor Pregrinus ve Praetor Urbanus adı verilen iki yüksek rütbeli memurun sorumluluğu altındaydı. Fakat Roma'nın bu adli sistemi merkez ile sınırlı kaldı. Devletin eyaletlerde bölge vatandaşlarına sunduğu kısmi özgürlük adli meseleler için de geçerliydi. Roma'nın izin verdiği sınırlar dâhilinde kendi dini geleneklerini sürdüren, kendi paralarını basan özgür kentler, yargı alanında da kendi hukuk kurallarını uygulamakta özgürdüler ve yargılamalar buna göre yapılıyordu (Galsterer, 2008: 398).

Eyalet sakinleri, belirtildiği üzere özgür bir kentin mensubu olmadıkları zaman, adli konularda eyalet valisi tarafından yargılanıyorlardı. Valiler, kendi emretme yetkilerinin yani *imperium*larının sınırları dâhilinde eyaletteki her meselede yetkin kişi olarak görüyorlardı ve müdahale hakkına sahiptiler. Adli işler, eyaletlere atanan valilerin asli görevleri arasındaydı. Aynı adli sorumluluklar, eyalette ikamet eden Roma vatandaşlarını da kapsıyordu ve Augustus'un düzenlemelerinden sonra da bu durum aynı kaldı.

Valiler tarafından yürütülen yargı işlerinde *conventus* adı verilen mahkeme bölgeleri kuruldu. Bu bölgeler mahkemenin görüleceği kentin ismi ile anılıyordu. Asia Eyaleti'nde diğer bölgelerden farklı olarak bu amaçla bir *Conventus Iuridicus* kurulmuştu (Kaya, 2005: 27)³⁸. Her ne kadar *conventus* bölgelerinin seçilmesi, bölgelere valilerin görevlendirilmesi konuları Senato tarafından belirlenmiş olsa da Augustus'un her alanda olduğu gibi adli konulara da müdahalesi kaçınılmazdı. Örneğin özgür bir kent olan Knidos'ta Eubulus isimli bir vatandaş, karısını rahatsız eden kişiyi öldürmesi konusunda yargılanırken, mahkemenin tavrından hoşnut olmadığı için imparatora başvurdu. Augustus ise bu konuda gerekli tahkikatın yapılması için Asia Eyaleti Proconsulu Gaius Asinius Gallus'u görevlendirdi (*I.G.* XII 3, 174; *I.G.R.* IV 1031 b; Magie, 1950: 480). Bu konuda asıl üzerinde durulması husus, özgür bir kentin vatandaşının, kendi adli sistemi ile yargılanıyor olmasına rağmen gerektiğinde imparatora başvurmasıdır. Dolayısı ile bu olay Augustus'un eyaletlerdeki adli meselelere müdahale yetkisinin sınırlarını göstermesi bakımından önemlidir.

³⁸ Asia Eyaleti *conventus*ları konusunda detaylı bilgi için bkz. (Taşdöner, 2013: 124-132).

Yine Tiberius Dönemi'nde de eyaletler konusunda imparatorun müdahaleleri gündemdeydi. Asia Proconsulu Gaius Silanus'un görevini kötüye kullanma suçuyla görülen davası Senato önüne geldiğinde dava Silanus'un eski quaestoru ve legatusu tarafından görülürken, Tiberius hatiplerinde davaya müdahil olmasının önünü açtı ve Silanus yargılamadan sonra sürgünle cezalandırıldı (Tacitus, *Annales*: 3. 66; Magie, 1950: 505). Ertesi sene kendisini vali ilan eden, Asia Eyaleti *procuratoru* G. Licilius Capito'nun davasına başlandı. Yine Tiberius'un müdahalesi ile dava Senato'ya sevk edildi ve eyalet sakinlerinin şahitliğine ihtiyaç duyuldu. Bu sanık da imparatorun müdahalesi ile sürgün cezasına çarptırıldı (Tacitus, *Annales*: 4. 15; Dio Cassius, 57. 23; Magie, 1950: 506).

Nero döneminde de görevlilerin eyaletlerde işledikleri suçlara karşı yargılamadan kaçmalarının önüne geçilmek istendi. İS 57 senesinde çıkarılan kararname ile vali yada procuratorun kendisine taraftar toplamasının önünü açabilecek olan her türlü gösteri yapması yasaklandı. Bundan birkaç yıl sonra da Senato, eski görevlilerin onurlandırılması için eyalet meclislerinden Roma'ya temsilciler gelmesini yasakladı (Tacitus, *Annales*: 15. 22). Bu önlemler ile asıl amaçlanan şey, eyalet görevlilerinin davalarının görülmesi halinde yandaş toplumlarının önüne geçmekti.

Sonuç olarak, Roma'nın adli meseleleri merkezde ve eyaletlerde farklı işliyordu. Eyaletlerde ayrıca özgür kentler kendi adli sınırları çerçevesinde yargılama yapıyorlardı. İmparatorluk döneminde sistemsal anlamda köklü bir değişim yaşanmazken, imparatorların yargı müdahaleleri ve bu müdahalelerin boyutları, yukarıdaki örneklerden görülebilmektedir.

4.4. Askeri Yapı ve Küçük Asya Sınır Politikası

Kuruluştan Kartaca ile olan savaşılar kadar geçen uzun süreç içinde Roma ordusu sürekli bir yenilenme geçirdi. Sınırların giderek genişlemesinin ardından ordunun da eski düzende devam etmesi mümkün görünmüyordu. Ordu, Roma'nın yeni yapacağı savaşlar için gerekli disipline sahip değildi. Bu konuda en önemli dönüşümünü, İÖ 107 yılı consulu G. Marius'un gerçekleştirdiği ordu reformu ile yaşadı (Çulcuoğlu, 2004: 21)

Marius, Roma'nın sürekli girdiği muharebelerden dolayı eski gücünü ve zaten zayıf olan düzenini kaybetmiş olan ordusu için öncelikle bu sorunu çözmeye karar verdi. Profesyonel anlamda askerliğin temellerini atarak düzenli bir ordu kurmayı amaçladı. Böylelikle yalnızca savaş dönemlerinde orduya katılan askerler ile değil her daim hazır bir kuvvet ile savaşma imkânı bulmayı amaçlamıştı. Bir askerın tüm dikkatini vererek askerliğı meslek edinmiş olması da ordunun benimsenmesi ve güçlenmesi açısından önemliydi.

Marius'un köklü düzenlemeleri ile şekillenen³⁹ Roma ordusu, Cumhuriyet Devri içerisinde düzenini korumaya devam etti. Ordu, lejyonların ve *auxilia* denen müttefik kuvvetlerden oluşuyordu ve Marius'un oluşturduğu *cohort*⁴⁰ birlikleri önemli bir yer tutuyordu. Lejyonları *legatuslar*, legatusları *tribunlar*, tribunları ise *centurionlar* komuta ediyordu (Taşdöner, 2013: 137).

Roma Ordusu, Augustus'un İÖ 27 senesindeki reformlarına dek Marius'tan kalan şeklini geliştirerek devam ettirdi. Augustus Dönemi'ne gelindiğinde ise uzun yıllar iç ve dış cephelerde savaşmış olan ordu sayıca kalabalıklaşmıştı. Augustus reformlarını gerçekleştirirken, çoğu alanda olduğu gibi ordu üzerinde de hakimiyet kurmak için adımlar attı. Lejyonların idaresini kendi bünyesine alarak, ordu komutanlarının münferit hareketlerinin önüne geçmeyi amaçladı. Kontrolsüz şekilde artan lejyon sayılarına kısıtlamalar getirerek birlikleri sınır güvenliklerini sağlamak için kullandı fakat sınırlarda konuşlanmış kuvvetler aktif görev almamakla eleştirildiler (Showerman, 1949: 454). Genel anlamda ordunun düzensizliğinin önüne geçmeyi amaçlasa da temelde ordunun gücünü tek kalemde toplamayı amaç edinmişti (Showerman, 1949: 456).

Roma, elde ettiği yeni bölgelerde kalıcılık ve güvenlik sağlanması amacıyla, ele geçirilen bölgelerde koloniler oluştururdu ve bunları garnizon olarak kullandı (Appianos, BC: 1. 1. 7). Bu nedenle Augustus'un Küçük Asya'da kurduğu koloniler askeri özellikte, savunma amacı taşıyan kolonilerdi ve bu sebeple denize yakın bölgelerde stratejik savunma noktalarına kurulmuşlardı (Levick, 1967: 5-6). Augustus dönemi'nde, Hellespontos'un güvenliği için Alexandra Troas ve Parion'da koloniler kuruldu (Turan,

³⁹ Marius önce Roma ordusunun düzeni hakkında detaylı bilgi için bkz. (Kaya, 2006: 334-351).

⁴⁰ *Cohort* sistemi, lejyonlardaki 3 *manipulusun* bir araya getirilmesi ile oluşmuştur. Böylece bir Roma lejyonunda 10 adet *cohort* yer almıştır.

2008: 43-44). Augustus ve onun ardılları için eyaletlerin askeri politikası genel anlamda “sınır güvenliği” idi. Augustus göreve başlaması ile Parthlar ve Armenia ile ilişkilerini geliştirdi ve Küçük Asya topraklarının sınır güvenliğini sağlamayı amaçladı. Bu doğrultuda Suriye Eyaleti’ne lejyonlar yerleştirerek tedbirleri arttırdı (Anderson, 1934: 255). Tiberius, genel imparatorluk politikasına uygun olarak Augustus’un sınır politikalarını uygulamaya devam etti. Yalnız Nero zamanı bölgede yaşanmaya başlayan karmaşa için ünlü ve deneyimli General D. Corbulo, Anadolu’ya gönderildi (Tacitus, *Annales*: 13.6). Corbulo özellikle bölgede ordunun ikmal gücünü sağlaması amacıyla kuzeyden güneye inen ve birbirine bağlı halde bulunan karakollar yaptırdı (Tacitus, *Annales*: 13. 39-41). Onun askeri başarıları ve sınırların olası tehlikelerden korunması konusunda attığı adımlar Roma’nın da bu konudaki bakış açısını göstermesi açısından önemli bir örnektir. Kendisinden sonra gelen yöneticilere örnek olduğu gibi Roma’nın Anadolu üzerinde yürüttüğü askeri faaliyetlerin de genel olarak mevcut düzeni korumaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

4.5. Küçük Asya’da İmparatorluk Kültürleri ve Diğer Kültürler

Küçük Asya toprakları, Helenistik kültürün bir getirisi olarak önemli kişiler, devlet adamları, onların aileleri, yaşarken ve ya öldükten sonra tanrılaştırılmasına yabancı değildi⁴¹. Anadolu ile başlayan ilk ilişkilerle birlikte Roma’nın bu topraklardaki varlığı, bölge nüfusu üzerinde etkili olmaya başladı. Suetonius, Romalı proconsuller adına tapınak dikilebildiğine dair bilgi vermektedir (Suetonius, *Augustus*: 52). Helenistik Dönem’de tanrılaştırılmış yöneticiler, kendi devletlerinin gücünü temsil ediyordu. Fakat Romalı devlet adamlarının tanrılaştırılması, tam anlamı ile devletin gücünü temsil etmiyordu. Bu sebeple Anadolu halkı, alışılmadık bu durum için çareyi, Roma’yı bütünüyle tanrılaştırmakta buldu (Baz, 1998: 21). Böylelikle ortada bir kapsam karmaşası varken tüm Roma devletinin ve gücünün kişileştirilmesi ile Tanrıça Roma kavramı doğmuş oldu.

Roma’nın Küçük Asya toprakları üzerinde kurmuş olduğu hâkimiyet bir anlamda somutlaşarak Tanrıça Roma şekline büründü. Bölgede var olan tanrılaştırma geleneğinden dolayı Tanrıça Roma da kendine meşru bir alan bulabildi. Tanrıça Roma’ya adanmış olan

⁴¹ Pergamon Kralı III. Attalos’un tanrılaştırılması için bkz. (*OGI S 332*).

ve İÖ 195 senesine ait olduğu bilinen en eski kült Smyrna’da yer aldı (Tacitus, *Annales*: 4. 56).

Tanrıça Roma Kültü’nün, Roma’nın bölge üzerindeki gücünün ve hakimiyetinin bir yansıması olması muhtemeldir. Iulius Caesar’ın ölmeden önce tanrılaştırılması ile başlayan süreç ise, evlat edindiği oğlu Augustus ile devam etti. Actium’dan sonra Augustus’a ibadet etmek üzere kentlerden istekler geldi (Dio Cassius, 51, 20; Tacitus, *Annales*: 4. 37) ve o da bu istekleri Roma kültü ile birlikte olduğu sürece kabul etti (Magie 1950: 147). Çünkü bu geleneğe yabancı olmayan Asia Eyaleti halkı tarafından Tanrıça Roma, imparatorluk kültürlerinden daha önce benimsenmişti ve Smyrna’da Tanrıça Roma’ya adadıkları bir tapınağı İÖ 195’te inşa etmişti (Tacitus, *Annales*: 4. 56). Augustus’un isteği doğrultusunda Pergamon’da ona adanacak olan tapınak da Tanrıça Roma’ya adanmış tapınağa eklendi (Tacitus, *Annales*: 4. 37). Asia kentlerinin en az 11 tanesinde Augustus’a ibadet edildiği biliniyordu. Bazı bölgelerde ise Zeus ile ya da Apollon ile özdeşleştirildiği de görülüyordu (*I.G. XII 2, 156=I.G.R. IV 62; Magie, 1950: 1333*).

Tiberius da bu uygulamalara devam etti ve İÖ 29’da kurulan kültler devamlılığını korudu. Eyalet kentlerinde Tiberius ve Tanrıça Roma’ya birlikte ibadet edildi. Augustus’un tapınma konusunda koyduğu sınırlara rağmen Tiberius çeşitli unvanlarla selamlanarak onurlandırıldı ve ona ait olan tapınımın örneklerinin sayısı gittikçe arttı (Dio Cassius, 54. 24). Claudius Dönemi’nde da kendisinden önceki imparatorların kültürleri örnek alınarak yeni kült oluşturulması kaçınılmazdı. Yine Roma’nın doğu topraklarında “Augustus’un baş rahibi” makamlığı, tüm imparatorların mevcut tapınım işlerinden sorumlu tutularak bir düzen oturtulmaya çalışıldı (Magie, 1950: 1402).

Kentler, Claudius tapınımı ve kültü konusunda Augustus ve Tiberius örneklerini takip ettiler. Her ne kadar bir tapınak inşası konusundan kaçınmalarını ifade eden bir buyruk çıkarmış olsa da eyaletler bu konuda onu dinlemediler. Kos’lular aldıkları imtiyazın karşılığını, Tiberius kültüne Claudius’u dahil edip onurlandırarak karşılık verdiler (Tacitus, *Annales*: 12. 61). Ayrıca Claudius, Magnesia, Mylasa ve Aphrodisiasta bir rahibi varken, Aizonai’de ona Zeus ile birlikte ibadet edildi (Magie, 1950: 544).

Roma'nın ilk ilişkilerden itibaren Anadolu toprakları ile olan ilişki, son şeklini bu kùltler sayesinde aldı. Roma'nın başlangıçta yürüttüğü denge politikası ve bölge devletleri üzerinde kurduğı güç dağılımı, ilerleyen süreçlerde kùltlerle birlikte yerini Roma'nın mutlak hâkimiyetine bırakmış oldu. Tanrıça Roma ve imparatorluk kùltleri ile Anadolu halkı artık bu gücü somut bir şekilde görebiliyordu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Roma'nın, doğu ve batı sınırlarını korumak için uyguladığı politikayla, Anadolu ile etkileşime girmesi kaçınılmazdı. Adriyatik'te karşı karşıya kaldığı Makedonya Devleti ile olan problemler çözüme kavuşmadan, Küçük Asya topraklarıyla tam anlamıyla ilgilenmesi zor oldu. Bu devlet ile yaşanan problemler Roma'yı uzun yıllar uğraştırdı. Aynı zamanda batıda Kartaca ile devam eden savaşlarda Küçük Asya ile kurulacak ilişkilerin ertelenmesine yol açıyordu. Zaman içinde Roma'nın bölgeye sunduğu "Helenler için özgürlük" vaadi sayesinde kent devletleri ile yakın ilişkiler kurulmaya başlandı. Roma'nın bu diplomatik hamlesi önemli başarıları da beraberinde getirdi. Özellikle III. Antiokhos'un atalarının toprakları olduğunu iddia ederek tak talebi ile başladığı Anadolu seferine karşı, Bu kent devletleri Roma'yı hamileri olarak görmeye başladılar. Böylece Roma'nın Küçük Asya'ya ayak basabilmesinin yolu açıldı.

III. Antiokhos ile yaşanan savaşlardan dolayı Roma ve Küçük Asya ilişkileri diplomatik temaslar ile sağlandı. Fakat Antiokhos'un ele geçirdiği bölgeler ile koruyucu rolü tehlikeye girdi ve yeni bir hamle yapma ihtiyacı doğdu. Sonunda Anadolu'ya yardım vaadi ile ilk kez asker çıkararak Roma müttefiklerinin destekleri ile Seleukos Kralı III. Antiokhos'u mağlup etmeyi başardı. Bunun sonucunda bugünkü Dinar kentinde yani Apameia'da yapılan konferansta anlaşmaya varıldı. Antiokhos'u Toros Dağları'nın ötesine atan ve Küçük Asya'daki siyasi hegemonyasına son veren bu antlaşmanın Roma açısından önemi daha farklıydı. Roma bu barış antlaşması ile kendi müttefiklerine ödülleri dağıttı ve en önemlisi sadece koruyuculuk rolü üstlendiğini hissettirmek adına kendisi için bir şey talep etmedi. İyi niyet göstergesi sayesinde yanına çektiği müttefiklerle bir bakıma istediğinden daha fazlasını almış oldu.

Apameia başarısının ardından Pydna Savaşı ile Makedonya sorununu da sonlandıran Roma için yeni bir sayfa açılmış oldu. Yakın tarihlerde Kartaca ile yaşanan mücadelenin de sona ermiş olmasıyla Roma bu bölgeye daha fazla ilgi göstermeye başladı. Sadece gerekli anlarda, talep üzerine kendini gösterirken, yaşanan bu gelişmeler ile daha aktif rol oynamaya başladı. Artık yalnızca koruyuculuk rolü üstlenmekle kalmıyor, bölge üzerindeki hâkimiyet isteğini yavaşça belli etmeye başlıyordu.

Bu gelişmeleri takip eden süreçte Pergamon Krallığı ile yakın ilişkiler kurulması, Roma için bir anlamda Küçük Asya topraklarının anahtarı oldu. Pergamon Kralı III. Attalos'un bir vasiyetname ile krallığını Roma'ya bırakmış olması ile tüm bu girişim başarı ile sonuçlanarak Anadolu'daki ilk eyalet olan Asia Eyaleti kurulmuş oldu. Hemen akabinde gerçekleşen Aristonikos İsyanı bu süreçte Roma için istenmedik bir gelişme olsa da askeri gücünü bölgeye daha iyi gösterebilmesi açısından önemliydi.

Kuşkusuz Küçük Asya toprakları Roma açısından her anlamda büyük öneme sahipti. Stratejik konumunun öneminden ziyade doğal kaynakları ve ticaretin odak noktası olması ve köklü idari ve kültürel sistemi ile eşsiz bir zenginlik kaynağıydı. Küçük Asya toprakları, Roma'nın deneyimli devlet adamları ve elbette İmparator Augustus tarafından da ilgi ile izleniyordu. Augustus gerçekleştirdiği eyalet reformu ile bölgede bir takım düzenlemeler yapmaya başladı. Asia Eyaleti, Augustus'un eyalet reformu ile Senato Eyaleti statüsünde yer alsa da Augustus'un Agrippa'yı bu bölgeye *imperium maius* ile göndermiş olması eyaletler üzerindeki hâkimiyetini gösteriyordu. İlerleyen zamanda Anadolu ziyareti ile bölgeyi gezme fırsatı bulan Augustus, bu bölgelerde ihtiyaç duyan kentlere çeşitli yardımlar yaptı bu yardımlar sayesinde hem sempati toplarken hem de Roma'nın gücünü göstermiş oldu.

Augustus ve onun halefleri eyaletler üzerinde genel olarak benzer politikalar izlediler. Bu politikaların temelini ödül, ceza ve vergi sistemi oluşturuyordu. Adım attığı ilk andan itibaren bu toprakları üzerinde diplomasi rolünü hâkim kılmış olan Roma için öncelik müttefiklerin ödüllendirilmesi düşmanın cezalandırılması olmuştur. Fakat bunlardan daha da önemli olan prensip, bölgeden alınan vergiydi. Augustus'un belli bir düzene soktuğu vergi sistemi, diğer imparatorlar tarafından da yeni kurulan eyaletlerde işleyeme devam etti. Zaman zaman bölge halkını zor durumda bırakan bu ekonomik bağımlılık, Roma'nın gittikçe güçlenmesini de sağladı. Böylesine zengin bir kaynak olan Küçük Asya toprakları Roma tarafından yeni yollar, garnizonlar yapıp koloniler kurarak bir şekilde korunmaya çalışıldı.

Sonuç olarak Roma İmparatorluğu sınırlarını genişlettikçe Küçük Asya ile ilişkilerin başlaması kaçınılmaz oldu. Yürütölen başarılı politikalar sayesinde Doğu Roma İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar bölgede etkili güç olarak kalmayı başarmıştır.

KAYNAKÇA

- Akşit, O. (1985). *Roma İmparatorluk Tarihi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası:İstanbul.
- Anderson, M. A. (1934). The Eastern Frontier Under Augustus. *Cambridge Ancient History*. 1 (vol 10): Cambridge University Press.
- Arslan, M. (2002). Mithridates VI. Eupator ve Roma Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı, Antalya.
- Appianos. (1961). *Bellum Civile*. (Çev. H. White.) Loeb: London.
- Augustus. (2009). *Monumentum Ancyranum*. (Çev. Çiğdem Dürüşken). Kabcacı Yayınevi: İstanbul.
- Ayçiçek, K. (2018). III. Antiokhos'un Küçük Asya Politikası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara.
- Badian, E. (1959). Rome and Antiochus the Great: A Study in Cold War. *Classical Philology*. 54(2): 81-99.
- Badian, E. (1972). *Publicanus and Sinners: Private Enterprise in the Service of the Roman Republic*: Oxford.
- Baz, F. (1998). Roma İmparator Kültü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.
- Benek, M. S. (2012). III. Antiokhos'un Küçük Asya Politikası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Muğla.
- Broughton, T. R. S. (1951). *The Magistrates Of The Roman Republic*. American Philological Association: New York.
- Broughton, T. R. S. (1959). "Roman Asia Minor". *An Economic Survey of Ancient Rome IV*. (Ed. T. Frank): Baltimore.
- Cassius Dio. (1955). *Rhomaika* (Çev. E. Carry) Loeb: London.
- Charlesworth, M. P. (1934). Gaius and Claudius. *Cambridge Ancient History*. 1 (vol 10): Cambridge University Press.

- Charlesworth, M. P. (1939). *Documents Illustrating the Reigns of Claudius and Nero*. Cambridge University Press.
- Cicero. (1998). *Philippicae Söylevleri I*. (Çev. F. Gül Özaktürk). Öteki Yayınevi: Ankara.
- Çulcuoğlu, M. F. (2004). Roma Askeri Teşkilatı (İmparatorluk Dönemine Kadar). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara.
- De Ligt, L. (2003). "Direct Taxation in Western Asia Minor Under the Early Empire". *Roman Rule and Civic Life: Local and Regional Perspectives*. Brill, 77-93.
- Demircioğlu, H. (2015). *Roma Tarihi I*. Türk Tarih Kurumu: Ankara.
- Demircioğlu, H. (1967). Roma Devletinin Eyalet (Provincia) Sistemi Hakkında. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 5(8): 443-459.
- Derow, P. S. (2005). *The Arrival of Rome: From the Illyrian Wars to the Fall Of Macedon. A Companion to the Hellenistic World*. (Ed. A. Erskine): Oxford.
- Doğancı, K. (2007). Roma Principatus Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme). Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara.
- Eckstein, A. M. (2008). *Rome Enters the Greek East: From Anarchy to Hierarchy in the Hellenistic Mediterranean B.C. 230-170*: Oxford.
- Ergin, G. (2009). Anadolu'da Roma Hâkimiyeti: İsyanlar, Tepkiler ve Huzursuzluklar. Asia Eyaleti'nin Kuruluşundan (MÖ 129) Iustinianus Döneminin Sonuna Kadar (MS 565). Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.
- Freeman, C. (2018). *Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları*. (Çev. Suat Kemal Angı), Dost Kitabevi: Ankara.
- Freeman, P. (2021). *Julius Caesar*. (Çev. Ülke Evrim Uysal). Kronik Yayınları: İstanbul.
- Galsterer, H. (2008). "The Administration of Justice". *Cambridge Ancient History*. (vol 10): Cambridge University Press, 379-413.
- Goldsworthy, A. (2020). *Augustus*. (Çev. Samet Özgüler). Kronik Yayınları: İstanbul.
- Harris, W. V. (1979). *War and Imperialism in Republican Rome B.C. 327-70*: Oxford.
- IG Inscriptiones Graecae*.
- IGR Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes*.
- IGRR Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes*.

- İplikçioğlu, B. (1993). *Ephesus Yazıtları Işığında İmparator Diocletianus'a Kadar Roma Şövalye Sınıfı ve Asia Eyaletindeki Resmi Görevlileri/ Der Ritterstand Und Seine Tätigkeit im Kaiserlichen Reichsdienst in Asia bis auf Diokletian im Spiegel der ephesischen Inschriften*. Türk Tarih Kurumu: Ankara.
- Jones, C. P. (2004). "Events Surrounding the Bequest of Pergamon to Rome and the Revolt of Aristonicos: New Inscriptions from Metropolis". *JRA* (17). 469-485.
- Kalaycı, A. (2021). Küçük Asya'daki Hellenistik Krallıkların Roma Eyaletlerine Dönüşümü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Kahraman Maraş.
- Kaya, M. A. (1996). "III. Makedonya Savaşı'na Kadar Roma'nın Anadolu Politikası". *Tarih İncelemeleri Dergisi*. Sayı 11: 211-232.
- Kaya, M. A. (1998). "Anadolu'da Roma Egemenliği ve Pompeius'un Siyasal Düzenlemeleri". *Tarih İnceleme Dergisi*, 13 (1) 163-173.
- Kaya, M. A. (2005). "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (Cilt XXIV), Sayı 18: 11-30.
- Kaya, M. A. (2006). "Marius Reformlarından Önce Roma Ordusu". *Tarih Yazıları-Doğumunun 65. Yılında Prof. Dr. Tuncer Baykara'ya Armağan*. 324-352.
- Kaya, M. A. (2009). "Anadoluda Roma Egemenliği (İÖ 205-25)". *Doğu Batı Dergisi*. Sayı 49: 195-233.
- Kaya, M. A. (2011). *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*. Çizgi Kitabevi: Konya.
- Levick, B. (1967). *Roman Colonies in Southern Asia Minor*: Oxford University Press.
- Livius. (1959). *ab Urbe Condita*. (Çev. B. O. Foster). Loeb: London.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor to The End of the Third Century After Christ*. Princeton University Press.
- Malay, H. (1987). "Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması (İÖ133-129)". *Tarih İncelemeleri Dergisi*. Sayı 3: 13-48.
- Memnon. (2007). *Peri Herakleias*. (Çev. Murat Arslan), Odin Yayıncılık: İstanbul.
- Messer W. S. (1920). Mutiny in the Roman Army The Republic. *Classical Philology*. (vol 15): Chicago 158-175.
- Mitchell, S. (1993). *Anatolia Land, Men, And Gods in Asia Minor, Vol. I. The Celts in Anatolia And The Impact of Roman Rule*. Oxford University Press: New York.

- Mitchell, S. (1999). "The Administration of Roman Asia from 133 BC to AD 250". *Lokale Autonomie und römische Ordnungsmacht in den kaiserzeitlichen Provinzen vom 1. bis 3. Jahrhundert*. (Ed. W. Eck. Oldenbourg). 17-46.
- Mitchell, S. (2008). "Geography, Politics, and Imperialism in the Asian Customs Law". *The Customs Law of Asia*. (Ed. M. Cottier): Oxford, 165-201.
- Mitchell, S. (2015). *Roma İmparatorluğu'nda Resmi Taşımacılık Hizmetleri*. (Çev. Hatice Palaz Erdemir). Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.
- OGIS Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*
- Plinius. (1938). *Plinius, Naturalis Historiae, Natural History*. (Çev. H. Rackham). Harvard University Press: Cambridge.
- Plutarkhos. (1959). *Bioi Paralleloi*. (Çev. B. Perin). Loeb: London.
- Polybios. (1923). *Historiae* (Çev. W. R. Paton). Loeb: London.
- Rawson, E. (2008). The Aftermath of The Ides. *Cambridge Ancient History*. 2(vol 9): Cambridge University Press.
- Richardson, J. (2008). "The Administration of the Empire. *Cambridge Ancient History*. (vol 9), 564-698.
- Sherk, R. K. (1980). "Roman Galatia: The Governors from 25 B.C. to A.D. 114". *ANWR* II/7-2, 954-1052.
- Sherwin-White, A. N. (1984). *Roman Foreign Policy in the East 168 B.C. to A.D. 1*: London.
- Showerman, G. (1949). *Rome and the Romans. A Survey and Interpretation*. The Macmillan Company: New York.
- Stevenson, M. A. (1934). The Imperial Administration. *Cambridge Ancient History*. 1 (vol 10): Cambridge University Press.
- Strabon. (2000). *Geographika* (Coğrafya XII-XIII-XIV). (Çev. A. Pekman). Türk Tarih Kurumu: Ankara.
- Suetonius. (2008). *On İki Caesar'ın Yaşamı*. (Çev. F. Telatar- Gül Özaktürk) Türk Tarih Kurumu: Ankara.
- Sydenham, E. A. (1920). *The Coinage of Nero*. Princeton University: Princeton.
- Syme, R. (1939). *The Roman Revolution*. Oxford Clarendon Press: London.
- Syme, R. (1979). *Roman Papers I-II*. (Ed. E. Badian): Oxford.

Şahin, S. (2011). *Stadiasmus Patarensis Likya Eyaleti Roma Yolları*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.

Tacitus. (1980). *Annales*. (Çev. Clifford H. Moore). Cambridge University Press: London.

TAM Tituli Asiae Minoris.

Taşdöner, K. (2013). Roma İmparatoru Augustus Döneminde Anadolu: Eyaletler ve bağımlı Krallıklar. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, İzmir.

Topdal, E. (2007). Kilikia Eyaleti: Kentler ve Roma Yönetimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, İzmir.

Tozan, M. (2012). Roma'nın Anadolu'daki Egemenlik Politikası. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, İzmir.

Tuncer, H. (2014). Roma İmparatorluğu Döneminde Kapadokya Bölgesi (M.S. I. ve II. Yüzyıllar). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Nevşehir.

Turan, O. (2008). Çanakkale ve Çevresindeki Roma Askeri Kolonileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Çanakkale.

Velleius Paterculus. (1960). *Historia Romana*. (Çev. F. W. Shipley). Loeb: London.

Wiseman, T. P. (1999). "Caesar, Pompey and Rome 59-50 B.C.". *Cambridge Ancient History*. (vol 9), 368-417.

Yazgı, A. (2018). Flavius Hanedanı Döneminde (İS 69-96) Bithynia-Pontos Eyaleti. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, İzmir.

EKLER

EK 1

Julius Claudius Hanedanı Döneminde Küçük Asya Eyaletleri

